එලු සඳැස් ලකුණ.

එළු සඳැස් ලකුණ.

පණ්ඩිත

වැලිවිටියේ සෝරත

ස්ථවිර පාදයන් වහන්සේ විසින්

ලියන ලද

සඤ්ජීවනී ව්‍යාඛ්‍යා සහිත යි.

විද්‍යාප්‍රබොධ යන්ත්‍රාලයෙහි මුද්‍රිත යි.

2479

1935

මිල රු. 1-00 යි.

භද්‍රාභිධාන මහාස්ථවිරපාදයන්වහන්සේ විසින්

කරණ ලද

එළු සඳස් ලකුණ.

වැලිවිටියේ පණ්ඩිත

සෝරත ස්ථවිරයන් වහන්සේ විසින්

ලියන ලද

සඤ්ජීවනී ව්‍යාඛ්‍යා සහිත යි.

ඇම්. ඇම්. පී. විජයරත්න අප්පුහාමි විසින්

ස්වකීය විද්‍යාප්‍රබෝධ යන්ත්‍රාලයෙහි

මුද්‍රාපිත යි.

2479

1935

සංඥාපනය.

මේ පොතට 'සඳස් ලකුණ' 'එලු සඳස් ලකුණ' යනු සාමාන්‍ය සංඥා ය. මීට කර්තෘ විසින් තබන ලද විශේෂනාමය කුමක් දැයි තීරණය කළ නො හේ. ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථයන්ට 'ශබ්ද ලක්ෂණ' යන නාමය මෙන් ම ඡන්දොග්‍රන්ථයන්ට 'සඳස් ලකුණ' යන නාමය ද සාමාන්‍යසංඥාවක් හෙයිනි. එහෙයින් ම මේ ග්‍රන්ථය අනික් ඡන්දොග්‍රන්ථයන්ගෙන් වෙන් කොට දැක්වීමට 'එලු' යන්න මුලට යොදා මීට 'එලු සඳස් ලකුණ' යයි කියනු ලැබේ.

මීට වර්ණනාවක් ලියූ එක් තෙරපාණන්වහන්සේ කෙනෙක් මෙහි ප්‍රාරම්භගීයෙහි "සඳස් ලකුණු එලුවේ" යන පාඨය "සඳැස් ලකුණ එලුවෙන්" යි වෙනස් කොට, කර්තෘ විසින් මේ පොතට තබන ලද විශේෂ නාමය 'සඳැස් ලකුණ' යන්න ය යි ද, එය වෙනස් කිරීම බරපතළ අපරාධයකැයි ද, මහත් වූ ශාස්ත්‍ර පරිහානියකැයි ද පවසති.

ඒ ඒ භාෂා විශේෂයන් අනු ව ඡන්දස් ද නානාප්‍රකාර වේ. 'එලුවෙන් සඳස් ලකුණ පවසමැ' යි ප්‍රතිඥා කළොත් මාගධ සංස්කෘතාදි කවර ඡන්දසක් වුව ද එලුවෙන් පැවසීමට ඉඩ තිබේ. 'එලුවේ සඳස් ලකුණු පවසමැ' යි යන ප්‍රතිඥාව එබඳු ඉඩ නැති කරයි. මේ ග්‍රන්ථ කර්තෘ බලාපොරොත්තු වූයේ ද එලුවට විශේෂ වූ සඳස් ලකුණු පැවසීම යි. මේ ග්‍රන්ථයෙන් කරණ ලද්දේත් එය ම ය.

මීට විශේෂ සංඥාවක් නො තබන ලද හෙයින් 'සඳස් ලකුණ' යනුවෙන් ද එලුවට විශේෂ වූ සඳස් ලකුණු පවසන හෙයින් 'එලු සඳස් ලකුණ' යනුවෙන් ද මෙය ප්‍රසිද්ධ වී ය. 'සඳැස් ලකුණ' යන්න ම මෙහි විශේෂ නාමය වේවා. එය 'එලු සඳස් ලකුණ' යයි වෙනස් කිරීමෙන් ක්‍රම විරෝධයක් වත් ශාස්ත්‍ර පරිහානියක් වත් නො වේ. බරපතළ අපරාධ ගැණ කියනු ම කවරේ ද? තවද 'සඳැස්' යන්නට වඩා 'සඳස්' යන්න ම 'ඡන්දස්' යන්නට ඉතා කිට්ටු ය. එහෙයින් අපි ද මීට "එලු සඳස් ලකුණ" යන නාම ම යෙදීමු.

මේ ග්‍රන්ථයෙහි කර්තෘ භද්‍ර නම් ස්ථවිර නමකි. උන්වහන්සේ කවර කලක කවර පෙදෙසක විසූසේක් ද? යනු නිශ්චය කොට

කිය නොහැකි ය. දෙවෙනි පැරකුම්බා මහ රජතුමාගෙන් පසු කාලෙක විසූ බව නම් පැහැදිලි ය. කවිසිළුමිණෙන් උපුටා ගත් නිදසුන් මෙහි ඇතුළත් හෙයිනි.

බොහෝ සිංහල කවිහු සංස්කෘතාදිය අනුගමනය කළ නමුත් බොහෙවින් සංස්කෘතච්ඡන්දස අනුගමනය නො කළහ. පැරණි සිංහල කාව්‍යග්‍රන්ථ වශයෙන් අප ඉදිරියෙහි තිබෙන පොත් වල සංස්කෘතච්ඡන්දසෙහි දක්වූ වෘත්ත වලින් බැඳි පද්‍ය විරල ය. ගී පොත්වල නම් එකක් වත් නැත. එසේ හෙයින් සිංහලච්ඡන්දෝ ග්‍රන්ථකාරයා ද සංස්කෘතච්ඡන්දස අනුගමනය නො කිරීම සුතු ම ය. එසේ වුවත් එලු සඳස් ලකුණ කළ ආචාර්යවරයා සංස්කෘතච්ඡන්දස අනුගමනය කරන්ට උත්සාහ දැරූ නමුත් සිංහලච්ඡන්දස ම ඊට ඉඩ දී නැත. මේ ග්‍රන්ථයෙහි මාත්‍රාච්ඡන්දසට ම ප්‍රධානස්ථානයක් ලැබෙන නමුත්, මාත්‍රාච්ඡන්දස් ප්‍රස්තාරය පැහැදිලි ලෙස ඉගැන්වූ නමුත්, සංස්කෘතච්ඡන්දසෙහි වර්ණ වෘත්ත යන්ට නියම කළ, මාත්‍රා සඞ්ඛ්‍යා වශයෙන් විෂම වූ, ගණ ම දක්වන ලදී. මාත්‍රාච්ඡන්දසට අයත් ගණ ගැණ වචනයකුදු නො කියන ලදී. එසේ ම ප්‍රාකෘතච්ඡන්දසුන්ට විශෙෂ වූ පඤ්ච මාත්‍රාදි ගණ තිබෙන බවකුදු නො කීහ.

ලඞ්කා ද්වීපය සිංහලයන්ට වාසස්ථාන වන්නට බොහෝ කල කට පෙර ද ශිෂ්ට දෙශයක් වී ය. ශිෂ්ටාචාරයත් සමග ම ශිල්ප ශාස්ත්‍ර ද දියුණු වේ. මනුෂ්‍යයන්ගේ විනොදය පිණිස උපකාර වන සංගීතය විශෙෂයෙන් ශිෂ්ටාචාරයත් සමග ඉදිරියට ගමන් කෙරේ. සංගීතය දියුණු වනු සමග ම, එහි කොටසක් වූ ගීතයන් බැඳීමට උවදෙස් දෙන ඡන්දස ද දියුණු වේ. එහෙයින් විජය රජු පැමිණෙන කල්හි ද ලඞ්කාද්වීපයෙහි ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයක් තිබුනු බව සිතිය හැකි ය.

සිංහලච්ඡන්දස හුදු සංස්කෘතච්ඡන්දසින් ම උපන්නක් නො වේ. ලඞ්කාද්වීපයෙහි පෙර පටන් පැවත්තා වූ ඡන්දසත් අන්‍ය ප්‍රාකෘතච්ඡන්දසුත් වර්තමාන සිංහලච්ඡන්දසට ප්‍රභව වූ බව නිසැක ය. සිංහල භාෂාශාස්ත්‍රයෝ සංස්කෘත භාෂාශාස්ත්‍රයන්ගෙන් පොෂණය ලැබූහ. එහෙයින් ම අන්‍ය වූ ඡන්දස් ප්‍රභව කොට ඇති සිංහලච්ඡන්දස ද සංස්කෘතච්ඡන්දසින් පොෂිත වී ය. වියත්(=විතාන) සදුල්කෙළි (=ශාර්දූල වික්‍රීඩිත) යනාදි වෘත්තනාම (ඡන්දස් දෙකෙහි ඒ නාමයන්ගෙන් හඳුන්වනු ලබන වෘත්තයන්ගේ විෂමත්වය තිබුනත්) සංස්කෘතච්ඡන්දසෙහි බන්ධුත්වය පෙන්වයි. මෙහි හා සංස්කෘතච්ඡන්දසහිත් තොටක වෘත්තයාගේ ලක්ෂණ හා නාමය ද

සමාන මැයි. ගාහ, ඝඩවක් ආදි නාම ප්‍රාකෘතච්ඡන්‍දසින් ගන්නා ලදැයි සිතිය හැකි ය. එහෙත් වෘත්තලක්‍ෂණ නම් බොහෝ විෂම ය. මෙහි ගාහ විරිත් ලකුණු 84 වැනි පිටෙහි පෙණේ. ප්‍රාකෘතයෙහි 'ගාහා' නමින් පළ වන්නේ සංස්කෘතයෙහි උපගීති නමින් හඳුන් වනු ලබන වෘත්තය යි.

උපගීතිලක්‍ෂණ වෘත්තරත්නාකර සරලාව්‍යාඛ්‍යාවෙහි 43 වැනි පිටෙහි සඳහන් වේ. ගාහ වෘත්තයට දක්වන ලද ප්‍රාකෘත නිදර්‍ශනය මෙසේ යි:—

"වංදෙ වංදණහාරෙ-තාවඅ රූඅං පඅාසංති,
වණ්ණෙ සරම්හ කිතී-ජාවඅ අප්පං දංසෙඉ"

මෙහි කඩවක් විරිත් ලකුණු 77 වැනි පිටෙහි පෙණේ. ඒ සූත්‍රගීයෙහි "සපද විලසින්" යනු "සපදෑ සෙයින්" (=සපද ඈ සෙයින්) යි ශුද්ධ කර ගත යුතුයි. ප්‍රාකෘතයෙහි "කඩවක" යනු දහයේ පටන් සොළොස තෙක් පද්‍යඞ්ඝි ඇති පද්‍ය විශෙෂයෙකි. සමහර විට සවිස්ස, තිහ බැගින් ඇත්තා වූ ද, විෂම සඞ්ඛ්‍යක පද්‍යඞ්ඝි ඇත්තා වූ ද ඝඩවකජාතිහු වෙත්. භවිසයත්තකහා නම් අපභ්‍රංසකාව්‍යයෙහි එබඳු ඝඩවකජාතිහු පෙණෙත්. එහි ආරම්භයෙහි ම දක්වන ලද ඝඩවකය මෙසේයි:—

1. පණවිප්පිණු ජිණු තඉලොය බංධු
   දුත්තර තරභවනිව්වුඃ බංධු.

2. හව්වය ණව යණපංකය පයංගු
   කය කසණ මොහ තිමිරොහ හංගු.

3. ණිසෙස හරිය භුවණංතරු ළු
   උක්ඛය දුක්කම්ම තරු මූල ජාළු.

4. අවිසාළු අරුළු අකොළුහල්ලු
   කංදප්ප දප්ප දලණෙක්කමල්ලු.

5. සංසාර සමුද්දුත්තරණසෙළු
   අවිරොහු අලොහු අණාවලෙළු.

6. පරමෙසරු පරම ගුණප්පහාණු
   සංපත්තු පරම නිව්වුඉ ණිහාණු.

7. අරහංතු අණංතු මහංතු සංතු
   සිළුසංකාතු සුහුමු අණාඉවංතු.

8. පරමප්පඋ පහු පංඩිඋ මහණ්ණු
පරමිට්ඨි පරම කාරණ කායණ්ණු.

ෂතතා 9. සො හියඟු ධරෙවි පවරමහා සිරිකුල හරමෙහා
10. විත්‍ථාරම් ලොඟු කිත්තණ්ණු හවිසණ රාහිවමෙහා.

මෙහි මූල අටෙහි එකක් එකක් ම එළිසම සහිත පාද දෙක කින් යුත් පද්ධතියකි. 9, 10 වැනි දෙක එක් පද්ධතියකි. මේ සියල්ල පාද වශයෙන් ගණිතොත් මාත්‍රා සොළොස බැගින් ඇති පාද අවලොසකි. සියලු ම කඩවකයෝ ‘ෂතතා’ නම් වෘත්ත යෙන් බැඳි පද්ධතියකින් අවසන් වෙත්. මෙතෙකින් මේ කඩ වක් ජාතීන්හි හා එළු කඩවක් විරිත්හිත් පවත්නා වෙනස තේරුම් ගත හැකි ය.

සිංහල පද්‍යයන්හි එළි සමය මෑත දී පටන් ගන්නා ලද්ද කැ යි ඇතැම්හු සිතත්. ගීතගොවින්‍දයත්, යථොක්ත ප්‍රාකෘත කාව්‍යාදියත් බැලූ කල ඔවුන්ගේ ඒ මතය පහසුවෙන් ම දුරු වනු එකාන්ත ය. සීගිරිගලෙහි ද එළි සම සිව්පද කොටා තිබේ. ඒ සිව්පද දැන් පවත්නා ගී පොත්වලට ද වඩා පුරාතන ය. මූල පටන් ම සිංහලවඡන්‍දසෙහි ගී සිවුපද දෙකොටස ම පැවති බව මෙ කී කරුණු වලින් නිශ්චය කළ හැකි ය.

‘වන්නම්, අවදානම්’ යනාදි වෘත්ත විශෙෂයන් ගැණ එළු සඳස් ලකුණෙහි කිසිවක් නො කියන ලදි. එළු සඳස් ලකුණ කරණ කාලයෙහි ඒ වෘත්ත සිංහලයන් අතර ප්‍රසිද්ධියට නො පැමිණීම ඊට හේතු විය හැකිසි. ඒ වන්නම් දහ අටෙහි හා අවදානම් හතරෙහිත් නම් ඇතුළත් කොට මෑත දී කිසිවෙකු විසින් බඳින ලද කව් සයක් තිබේ.

ඒ වන්නම් ආදිය සම්බන්ධ විස්තර දැක්වීමට මෙහි ඉඩක් නැත. රාජකීය ආසියාතික සමිතියේ ලංකා ශාඛාව විසින් ප්‍රසිඬ කරණු ලබන ශාස්ත්‍රීය සංග්‍රහයෙහි 21 වැනි කාණ්ඩයෙහි *No.* 61 දරණ කලාපයෙහි 129 වැනි පිටෙහි පටන් 162 වැනි පිට තෙක් “*Kandyan Music*” යන මාතෘකාවෙන් ලියනලද ඉංග්‍රීසි ලිපි යෙහි වන්නම් ආදිය සම්බන්ධ නිදර්ශනාදිය සහිත දීර්ඝ විස්තරයක් ඇතුළත් වේ. විස්තර කැමැතියන් එයින් ම බලා ගත යුතුයි.

එළු සඳස් ලකුණ කරන්නට පෙර ද සිංහලවඡන්‍දොග්‍රන්‍ථයක් තිබුනේ ය. එය මීට වඩා මාහැඟි යයි හෝ නො එසේ යයි හෝ කීමට පොහොසත් නො වෙමු. දැන් තිබෙන එක ම සිංහලවඡන්‍දො ග්‍රන්‍ථය නම් මේ එළු සඳස් ලකුණ යි. මෙහි වනාහි නොයෙක්

අඩුපාඩු තිබෙන බව රහසක් නො වේ. කාව්‍යග්‍රන්ථයන්හි සුප්‍රසිද්ධ සුමධුර වෘත්තරාශියක් ම මේ ග්‍රන්ථයෙහි නො දක්වන ලදී. ඡන්දෝග්‍රන්ථකාරයා විසින් ෂට්ප්‍රත්‍යය විශේෂයෙන් ඉගැන්විය යුතු නමුත් මෙහි ප්‍රස්තාර ප්‍රත්‍යයෙන් වැඩියක් නො කියන ලදී. දක්වනලද සමහර වෘත්ත ලක්ෂණ ද ආකුල ව්‍යාකුල ය.

එසේ වුවත් අතීතයෙහි දී මේ ග්‍රන්ථය සුධීන්ගේ ගෞරවාදරයට පාත්‍ර වූ බව තොටගමුවේ සිරි රාහල් මාහිමියන්ගේ—

"ගෙලෙ මිණිමල් පව ර
මුහුලත කුසුම් සිරිග ර
තලළත තලා ද ර
සඳස් ලකුණෙන් එලද සැදි යු ර"

යන පද්‍යයෙන් ස්ඵුට වේ. ක්‍රිස්තු වර්ෂ 1874 වන තෙක් මේ පොතට ව්‍යාඛ්‍යාවක් නො පැවැත්තේ ය. එහෙයින් ම ඡන්දශ් ශාස්ත්‍රය සම්බන්ධ අවබෝධයක් නැති ලේඛකයන් විසින් මෙහි නොයෙක් විපරීත කරණ ලදී. නිදසුන් පිණිස බැහැරින් ගෙණ යොදන ලද බොහෝ පද්‍යයෝ අර්ථයක් නැති වචන මාලාවන් බවට පෙරළුනාහ. හඬ තෙරණුවන්ගේ සමහර සූත්‍ර ගී ද, නිද සුන් පැහැදිලි නැති තැන, නිසාම් ප්‍රලාපබවට පත් විය. මෙහි පෙණෙන නොයෙක් අඩුපාඩුත් ආකුලව්‍යාකුලතාත් අව්‍යක්ත ලේඛකයන්ගේ දෝෂ සංඛ්‍යාවට ම එකතු කරන්ට අපි ඉතා කැමැත්තෙමු. ව්‍යාඛ්‍යා සහිත වූ ද දුර්බෝධ නුවූ ද ග්‍රන්ථයන්හි ලේඛකයන් විසින් කළ විපරීතයන්ගේ මහත්ත්වයත් අනේකත්වයත් දක්නා විට මෙහි දෙස් පෙණීම පුදුමයට එතරම් හෙතුවක් නො වේ. පුරාතන ප්‍රාඥයන්ගේ ගෞරවාදරයට පාත්‍ර වුව ද, මෙසේ වූ දෝෂකලුෂයන් නිසා මෑතක් වන තෙක් මේ පොත බොහෝ උගතුන්ගේ පරිහාසයට ම භාජන වූයේ ය.

එසේ පවත්නා අතර වරින් වර ඒ ඒ උගතුන් විසින් කරණ ලද ව්‍යාඛ්‍යාන-ශොධන-මුද්‍රාපණයන් නිසා මෙහි දුර්භාග්‍ය දශාව ක්‍රමයෙන් ගෙවී යන බව පෙණේ. ඒ පිළිබඳ ගෞරවයට වැලිතර ශ්‍රී ඥානාවාස ස්ථවිරයන් වහන්සේත්, වැලිපටන් විල ශ්‍රී දීපඞ්කරාභිධාන මහා ස්ථවිරයන් වහන්සේත් හිමියෝ වෙත්. උන්වහන්සේලා විසින් පිළියෙල කළ මේ පොතෙහි පිටපත් බොහෝ දෙනා ළඟ තිබෙන හෙයින් ඒ පිළිබඳ විස්තර ලිවීම අනවශ්‍ය ය.

ඒ පොත් බැලූ කල එලුසඳස්ලකුණ සම්බන්ධයෙන් තවත් කළ යුතු දේ තිබෙන බව පෙණී ගියේ ය. එහෙයින් ම මේ ව්‍යාපාරයෙහි යෙදුනෙමු. මෙහි දී අපට වඩා ම උපකාර වූයේ ඥානාවාස ස්ථවිරයන් වහන්සේගේ සංස්කරණය ය යන බව සතුතිපූර්වකව සඳහන් කරමු. එහෙත් දීපඞ්කර ස්ථවිරපාදයන් වහන්සේගේ සංස්කරණය ද ඉවහල් නුවූයේ නො වේ.

මෙහි ඒ ඒ වෘත්තයන්ට නිදසුන් වශයෙන් නොයෙක් පොත් පත්වලින් ගෙණ යොදන ලද, පූර්වාපර සම්බන්ධයක් නො මැති, පද්‍යයන් සංස්කරණයට පැමිණවීම ඉතාමත් අපහසු බව තතු දන්නෝ දනිත්. ඒ පද්‍යයන් නිරවද්‍ය කර ගත හැකි නම්, එය සිංහල සාහිත්‍යයට රුකුලක් විය හැකි වුවත්, දැන් පවත්නා තත්ත්වයෙහි තිබුනත් මේ ග්‍රන්ථයෙන් අපේක්ෂා කරණු ලබන ප්‍රයෝජනය අඩු වීමට එයින් බාධාවක් නො වේ. වෘත්තලක්ෂණ ඉගෙණීමට නිදසුන් වල අර්ථ දැන ගැණීම අවශ්‍ය නො වේ. වෘත්ත ලක්ෂණාභ්‍යාසය සඳහා අර්ථශූන්‍ය පදයන් පවා යොදා පද්‍යයන් රචනා කිරීමට කාව්‍යානුශාසනකාරයෝ අනුශාසනය කෙරෙති. එහෙයින් මෙහි දැක්වූ බොහෝ නිදසුන් අර්ථයක් ගෙණ දෙන පරිදි සංස්කරණය කරන්ට උත්සාහ නො කෙළෙමු. මේ පොත ඉගෙණගන්නන් විසින් මෙහි දක්වනලද නිදසුන් කටපාඩම් කර ගැණීම ද අවශ්‍ය නො වේ. උගත් අධ්‍යයන පරීක්ෂකයෝ ද ඡන්දෝග්‍රන්ථයන්හි එන නිදසුන් ම දක්වන්නට යයි නියම නො කරති. ඒ ඒ වෘත්තයන්ට තමන් විසින් ම නිදසුන් තනා ගැණීම හැම ලෙසින් ම ඵලදායක වේ. පරීක්ෂකයෝ ද එබඳු නිදසුන් වලට ම වඩා සලකති.

මෙහි ගී ලකුණු පැවසූ සියලු ම සූත්‍ර ගී පාඩම් කිරීම ද අවශ්‍ය නො වේ. සියලු ම ගී වල සාමාන්‍ය ලක්ෂණ දක්වා අප විසින් තනන ලද මේ පොතෙහි 23, 24 වැනි පිටුවල දැක්වූ ගී පාඩම් කර ගැණීමෙන් කීපයක් හැර අනික් සියලු ගී වල ලක්ෂණ සිත තබා ගත හැකි ය. එහි "පි-ම-බ" යනාදි කලු අකුරු වලින් දක්වනු ලබන්නේ පියුම්, මත්වල, බමර ආදි ගී නම්වල මුල් අකුරුයි. 24 වැනි පිටෙහි ගී නම් පෙළෙහි 9 වැනි අඞ්කය ලඟ 'යොන් ගී' යනු 'සොන් ගී'යි වැරදී වැටී තිබේ. සිවුපද ලකුණු පැවසූ සූත්‍ර ගී ද පාඩම් නො කොට පහසුවෙන් හිතෙහි තබා ගැණීමට මෙ වැනි ක්‍රම සාදා ගත යුතුයි

අපේ මේ සංස්කරණය හා ව්‍යාඛ්‍යාවත් කෙවල පරිපූර්ණය යි ද, සර්වතොභද්‍රය යි ද උදන් නො ම අනමු. මේ පොත හා මීට පෙර

ප්‍රකාශයට පැමිණි පොත් ද සසඳා බලත්වා. බලා විමසත්වා. එවිට මෙහි තත්ත්වය නිරූපණය සඳහා අපගේ මාර්ගදේශකත්වය නුවුව මනා ය. මෙහි අපේ ප්‍රමාදයෙන් වූ වැරදි ද තිබිය හැකි ය. එලු සදස් ලකුණ වැනි ව්‍යාකූල වූ පොතක් එක් වරකින් දෙකකින් පිරිසිදු බවට පත් කිරීම අපහසු ය. දෙවෙනි වර මුද්‍රණය කිරීමෙහි දී මේ පොත තවදුරටත් සංස්කරණය කිරීමට බලාපොරොත්තු වෙමු. ඒ සඳහා පැරණි පිටපත් ආදිය සපයා එවීම් ආදියෙන් ශාස්ත්‍රාර්ථීහු අපට උපකාරී වෙත්වා.

මීට,

වැලිවිටියේ සෝරත ස්ථවිර.

සඤ්ජීවනී ව්‍යාඛ්‍යා

සහිත

එළු සඳස් ලකුණ.

නමවු මුනිසරණ.

—— × ——

1. පිණිපා කොටින් සතර-සඳස් ලකුණු හෙළුවේ,
පවසම් පොරණ ඇජරන්-ගිය මඟිනැලුප් හෙ මෙසේ.

2. මතෙක් ලුහු ගුරු වේ-දෙමත් දිගු හා පසුහල්,
ගුරු වක් කොටින් අඳනේ-ලුහු ඉදු අඳු ඇඳමේ.

සිංහලච්ඡන්දොග්‍රන්ථයක් කටැටි වූ භද්‍රාභිධාන මහාස්ථවිර පාදයෝ ප්‍රාරභ්‍යමාණග්‍රන්ථයාගේ නිර්විඝ්න පරිසමාප්තිය සඳහා ශ්‍රේෂ්ඨ ශ්‍රී සිද්ධාර්ථ ගෞතම සර්වඥප්‍රණාමය කරණුවෝ "ප්‍රණිපා කොටින් සතර" යනාදිය කියත්.

1. **අන්වය:**— සතර පිණිපා කොටින් හෙළුවේ සඳස්ලකුණු පොරණ ඇජරන් ගිය ඇලුප්මඟින් පවසම්. හේ මෙසේ:—

අර්ථ:— ශාස්තෲන්වහන්සේ වැඳ සිංහලයෙහි ඡන්දොලක්ෂණ පුරාණාචාර්‍ය්‍යයන් ගමන් කළ වචනමාර්ගයෙන් ප්‍රකාශ කරමි. ඒ මෙසේ යි—

විස්තර:— "පොරණ ඇජරන් ගිය ඇලුප් මඟින්" යනුවෙන් මීට පෙර ද සිංහලච්ඡන්දොග්‍රන්ථයක් තුබූනු බවත් එය අනු ව මෙය කළබවත් හැඟේ. මීට පෙර ඡන්දොග්‍රන්ථයක් තුබූනු බව ශිලාමේඝවර්ණාභය නරේන්ද්‍රයෝ ද

"කලාගුරුසුලුපා-වැසි වූ කුළුණු නුවණ යුත්,
කලණමිතෙව්යතුන්-ගත්හි පියුම් ලකුණු ඈ"

යනාදීන් පැවසූහ.

2. **අන්වය:**— එක්මත් ලුහු වේ. දෙමත් දිගු හා පසුහල් ගුරු වේ. ඇඳමේ ගුරු වක් කොටින් අඳනේ (යුතු ය.) ලුහු ඉදු කොටින් අඳු.

3. අඩමත් මලකර වේ-වගතිනුදු බඳ අඩවණ *
ගඟ දඬු සඳ'ඹ ඈ සද-නිදසුන් මෙයට දන්නේ.

අර්ථ:— සුබොධ සි.

විස්තර:— ඇස්පිය හෙළුමකට ගත වන පමණ කාලය එක් මාත්‍රාවකි. එබඳු එක් මාත්‍රාවක් ඇත්තේ හෙවත් එක් මාත්‍රාවක් තුළ උච්චාරණය කට හැක්කේ ලුහු (=ලඝු) නම් වේ. එනම් අ, ඉ යනාදි හ්‍රස්වාක්ෂරයි. 'ක' යනාදිය ද ('ක්' යන්නෙහි අඩ මාත්‍රාවක් ද 'අ' යන්නෙහි එක් මාත්‍රාවක් දූ සි) මාත්‍රා එක හමාරක් ඇතත් ලඝු වශයෙන් ම ගණිනු ලැබේ. මාත්‍රා දෙකක් ඇති 'ආ' යනාදි දීර්ඝාක්ෂර ද, හල් අකුරක් පසු කොට ඇති හෙවත් හල් අකුරකට මුලින් සිටි 'අල් කල්' යනාදිය ද 'ගුරු' නම් වේ. 'සි, වු' යන අකුරු දෙකට මුලින් සිටි හ්‍රස්වය ද සමහර විට ගුරක් සේ සිංහල කවීහු සලකති. "වයන්නන් පෙදෙසි පා තබා ගී ගයන්නේ" "කමල්වන් වතින් ගී මතින් රැවු නැගුම් ලා" යන මයූරසන්දේශ පද්‍යපාද ඊට නිදර්ශන සි.

ගුරුලඝුන් ඇඳීමෙහි හෙවත් ඡන්දස් ප්‍රස්තාර කිරීමෙහි ද වෘත්තවින්‍යාසයෙහි ද ගුරු අකුර උදෙසා අඳිනු ලබන රේඛාව '⌣' යන්න මෙන් වක් (=ඇද) කොට ද, ලුහු අකුර උදෙසා අඳිනු ලබන රේඛාව '—' යන්න මෙන් ඍජු කොට ද ඇඳිය යුතු සි.

3. අන්වය:— මලකර අඩමත් වේ. ඉනුදු බඳ වගත් අඩවණ වේ. ගඟ, දඬු, සඳ, අඹ ඈ සද මෙයට නිදසුන් (ය සි) දන්නේ.

විස්තර:— ස්වරයෝ ප්‍රාණාක්ෂරයෝ සි. ඔවුන් නැති 'ක්, ග්' යනාදි හල් අකුරු 'මලකර' (=පණ නැති අකුරු) නම් වේ. 'ගතකුරු' යනු ද ඔවුන්ට ම නමි. ඒ මෘතාක්ෂරයෝ අඩිමාත්‍රාවක් ඇත්තෝ සි. හෙවත් ඇස් පිය හෙලන කාලයෙන් අඩියක් තුළ උච්චාරණය කරණු ලබන්නෝ සි. අන්තන්හි ද "ව්‍යඤ්ජනඤ්චාඩ්ඪමාත්‍රකම්" සි මෙය ම කියන ලදී. ඒ මෘතාක්ෂරයන් අතුරෙන් ද (වර්ගාක්ෂරයක් හා) බැඳුනු වර්ගාන්තාක්ෂර අඩිවණී නම් වේ 'ගඟ' යනාදීන්හි පෙණෙන අඩිවර්ගාන්තය මීට නිදර්ශන සි.

---

* වගතින් දනු අඩඩමත්. වගතුන් දනු අඩවණ
(අර්ධපූර්ණ ද් අර්ධමාත්‍ර)

4. යතිහේනි කිසි ගුරු-ලුහු වේ ලුහු පු ගුරු වෙ,
පදලකුණෙහි දු ගුරුලුහු-පිරිහේ වැඩෙදී විධුත් මෙහි.

‘ගඟ, දඹු, සඳ, අඹ’ යන ශබ්දයෝ ‘ගඞ්ගා, දණ්ඩ, චන්ද්‍ර, අම්බ’ යන මේ ශබ්දයන්ගෙන් බිඳී එති. ඒ ශබ්දයන්හි පෙණෙන ‘ඞ් ණ්, න්, ම්’ යන මොහු වර්ගාන්තාක්ෂරයෝ සි. ඔහු අන්‍යාක්ෂර හා බැඳුනාහු වෙත්. එහෙයින් සිංහලයෙහි දී ඔවුන්ගේ අර්ධයක් ලොප් කරණු ලැබේ. ‘ගඟ’ යනාදීන්හි පෙණෙන්නේ ඒ ඉතිරි අර්ධය සි. එය අර්ධවර්ණයකි. හෙවත් අර්ධව්‍යඤ්ජනයකි.

ශුද්ධ සිංහල ශබ්දයන්හි බැඳි අකුරු ලිය හැකි තන්හි ද බැඳි අකුරු නො ලියනු ලැබේ. එහෙයින් ම ‘කඳ’ ලඳු, පඳු’ යනාදිය වැරදිය යනුත් ‘කන්ද, ලන්දු, පන්දු’ සි ලිය යුතුය යනුත් ආචාර්‍යසම්ප්‍රදායයි. මේ සම්ප්‍රදාය පටන් ගත්තේ වර්ගාක්ෂරයන් හා බැඳුනු වර්ගාන්තාක්ෂර අර්ධවර්ණ වන හෙයිනි.

මේ අර්ධවර්ණය සහිත අක්ෂරය ‘සඤ්ඤක අකුර’ යන නමින් ද හඳුන්වනු ලැබේ. සඤ්ඤක ‘ග’ යන්නැ යි කීකල ‘ඟ’ යන්න ගැණේ. මේ ‘සඤ්ඤක’ යන්න ‘සංයොග’ යන්නෙහි විකෘතියකි.

පාලි සංස්කෘත භාෂාවන්හි සංයොගයකට මූලින් සිටි හ්‍රස්ව ස්වර ගුරු සේ සලකනත් සිංහලයෙහි දී මේ ‘සඤ්ඤකයට’ මූලින් සිටි හ්‍රස්වය ලඝුවක් සේ ම සලකනු ලැබේ. එහෙයින් ‘ගඟ’ යන්න මාත්‍රා දෙකක් ලෙස ම ගැණේ.

4. අන්වය හා අර්ථ සුබොධ යි.

විස්තර- යති හෙතුවෙන් සමහරවිට සමහර ගුර්වක්ෂර යෝ ලඝු වෙති. එහෙයින් යතිස්ථානයෙහි වූ ‘ආ, ඊ’ ආදීහු ‘අ, ඉ’ ආදිබවට පැමිණිය හැකි වෙත්. මේ නීතිය අනුව බලන විට පද්‍යයෙහි දී ‘බලා’ යන්න ‘බල’ යි සිටිය ද දෝෂයක් නො වන බව හැඟේ. එබඳු තැන් මහා කවිප්‍රයොගයන්හි ද පෙණේ. සැළලිහිණි අස්නෙහි—

“දන තැන් ගෙණ දමන ගොදුරට නො හැකි ළි ය,
පනිමින් දියෙන් ඔවුනොවුනැහෙහි පෙර ළි ය”.

යන තන්හි ‘හැකිළී, පෙරළී’ යන පද යති හෙතුවෙන් හ්‍රස්ව කොට යකාරයකුදු ආගම කොට යොදන ලදී.

---

* වඩී.

'යති හෙතුවෙන් හෝ ඡන්දෝ හෙතුවෙන් ගුරු අකුර ලඝු වක් වේ ය' යි නීතිය තුබුනත්, එබඳු විපර්‍ය්‍යාසයක් කිරීමෙන් අර්ථාවබොධය දුෂ්කර විය හැකි තන්හි එය නො කට යුතු යි.

යති හෙතුවෙන් ලඝු අක්‍ෂරයෝ ද ගුරු වෙති. පළමු කී නීතියට වඩා මේ නීතිය බල පැවැත්වූ තැන් සිංහල කාව්‍ය ග්‍රන්ථයන්හි ඉතා සුලභ ය. "පව්රද කඳ නාලෝ මූල් දිගතුබර" යන සමුද්‍රඝොෂ වෘත්තපාදයෙහි අනන්තිමාක්‍ෂරය වූ (රකාරස්ථ) අකාරය ගුරක් ලෙස සලකනු ලැබේ. එසේ නො සලකතොත් මාත්‍රාවක් අඩු වීමෙන් 'හතවෘත්ත' දොෂය වේ. මෙසේ ම "මහත්මා ඒ ගුරුන්ගේ පා පියුම් යුග දී මුදුන තා" යන තන්හි අන්තයෙහි වූ අැන්තට ආයන්ත ම ආදෙශ වී ය. අතික් හ්‍රස්වාක්‍ෂරයන් යති හෙතුවෙන් මෙසේ ම දීඝී වන බවත්, සමහර තැන අසවර්ණයන් පවා ආදෙශ කරණ බවත් 'ලඳු' යනු 'ලන්දු' යි යොදන්නාක් මෙන් අඞ්වර්ගාන්තාක්‍ෂර මාත්‍රා වෘද්ධ කොට යොදන බවත් දත යුතු යි.

හෙතු වැඩෙන කල්හි හෙවත් මාත්‍රාවන්ගේ අධිකත්ව යක් හෝ ඌනත්වයක් නැත හොත් ගණයන්ගේ විෂමත්ව යක් ඇති කල්හි පාදලක්‍ෂණයෙහි ද සමහර ගුරු අකුරු පිරිහේ හෙවත් ලඝුභාවයට පැමිණේ. එසේ ම ලුහු අකුරු වැඩේ හෙවත් දිඝි වීමෙන් ගුරුත්වයට හැරේ.

පද්‍යබන්ධනය කරණ විට යම් කිසි ගුරු අකුරක් නිසා මාත්‍රා අධික වීමෙන් හෝ ගණ වෙනස් වීමෙන් හෝ වෘත්තලක්‍ෂණ බිඳේ නම්, එබඳු තැන ඒ ගුරු අකුර ලඝුවක් කොට යෙදිය යුතු ය. උදාහරණ:—

"නුවණ නිසයු රා-විනෝ කුමුදු නිස යු රා,
කොලෙස්තුසර දිවයුරු-බව දුකුලැමග අයුරා".

මෙය ගජගාමි වෘත්තයෙන් බඳනා ලද්දකි. එහි ප්‍රථමපාදය මාත්‍රා අටකින් යුක්ත විය යුතු ය. තද්වාචක 'නී' ශබ්දය 'නුවණ' සද හා සමාස කොට "නුවණ නීසයුරු" යි යෙදුව හොත් ඒ පාදයෙහි මාත්‍රා නවයක් වීමෙන් පාදලක්‍ෂණය බිඳේ. එහෙයින් ඊකාරය හ්‍රස්ව කොට එසේ යොදන ලදී. තොටකා වෘත්තොදාහරණයෙහි "අනෙයා විනෙයා දනනා වණනා" යන පාදයෙහි 'අනේ, විනේ' යි සිටිය යුතු තැන් ගණ හෙතුවෙන් හ්‍රස්ව කොට 'යා' යන්නකුදු ආගම කොට යොදන ලදී.

5. ලුහු දෙ'ක් ගුරෙක් ගුරු-දෙලුහු අකුරු දෙමතෙක්,
කිසියම් තෙනෙක ගුරු හුන-ගණනේ එ මත් ගණනින්.

යම් කිසි ලඝු අක්ෂරයක් නිසා වෘත්තයෙහි නියතමාත්‍රා ගණන අඩු වේ නම්, නොහොත් නියත ගණය වෙනස් වේ නම්, එබඳු තැන ඒ ලඝු අකුර ගුරක් කොට යෙදිය යුතු සි. උදාහරණ:—

“අනනානය සමන-පටන් නුවණැති සුනිසින”

මෙය අවිකෘත සේ යොදතොත් වන්නේ ‘අනනනය’ යන්න සි. එවිට මාත්‍රාවක් අඩු වේ. එහෙසින් ‘අනන’ යන් නෙහි නකාරයෙහි අකාරය දීර්ඝ කොට යොදන ලදී. එසේ ම

“රකින මුනිවදන් සිත්හි තබා සිත් මිණක් මෙන්”

යන ගඞ්ගාරෝහණවර්ණනා ශ්ලෝකපාදයෙහි ‘සිත්හි’ යන පදය ‘සිත්හී’ සි දීර්ඝ කොට යොදන ලද්දේ ‘දන්සිත්හී’ සි මගණය සම්පූර්ණ කරණු සඳහා ය. එසේ නො කොළොත් පාද ලක්ෂණ භග්න වේ.

මෙසේ යත්‍යාදි හෙතුවෙන් ගුර්වක්ෂර ලඝුත්වයට පැමිණවීම් ආදිය මෙබඳු තන්හි ම කළ යුතු ය සි නියම කළ නො හැකි ය. ජ්‍යෙෂ්ඨප්‍රයෝගානුසාරයෙන් හා පරිචිතියෙනුත් ඒ කළ යුතු ය. නුසුදුසු තැන එබඳු විපර්‍යාස කිරීම දෝෂජනක ය.

5. අන්වය:– දෙ ලුහු ගුරෙක් (වේ). ගුරු දෙලුහු අකුරු දෙමතෙක්(වේ). කිසියම් තෙනෙක ගුරු හුන ඒ මත්ගණනින් ගණනේ.

අර්ථ:– ලඝු දෙකක් එක් ගුරක් වේ. (එක්) ගුරු අකුරක් හෝ ලඝු වූ අකුරු දෙකක් හෝ මාත්‍රා දෙකක් වේ. (මාත්‍රා වෘත්තයන්හි) කිසියම් තැනෙක්හි ගුරු අකුරක් යෙදුනොත් ඒ ගුර්වක්ෂරය මාත්‍රා ගණනින් ම ගිණිය යුතු ය.

විස්තර:– සිංහලච්ඡන්දසෙහි මාත්‍රාවෘත්තයෝ ම ප්‍රධාන වෙත්. ඒ මාත්‍රාවෘත්තයන්හි ලඝු දෙකක් එක් ගුරකට සමාන වේ. එහෙයින් එක් ගුරු අකුරක් හෝ ලුහු අකුරු දෙකක් හෝ මාත්‍රා දෙකක් වශයෙන් ම ගත යුතු ය. මාත්‍රා සඞ්ඛ්‍යා දක්වීමෙන් ලක්ෂණ පැවසූ වෘත්තයන්ට උදාහරණ කළ පද්‍යයන් පරීක්ෂාවෙන් බැලූ විට මෙය පැහැදිලි වේ.

6. මන තුන් තුන් ගුරු ලුහු-බදස ඈ මැද කෙළ ගුරු,
යරතෑ මැදවසන් ලුහු-අට ගණ මෙසේ දන්නේ.

---

6. **අර්ථ:-** ගුරු ලඝු තුණ තුණ ඇත්තේ 'මගණ' නම් ද 'නගණ' නම් ද වේ. ආදි මධ්‍ය අවසානයන්හි ගුරු ඇත්තේ බගණ, දගණ, සගණ නම් වේ. ආදි මධ්‍ය අවසානයන්හි ලඝු ඇත්තේ යගණ, රගණ, තගණ යි. ගණ අට මෙසේ දත යුතුයි.

විස්තර:- සිංහලඡන්දස මාත්‍රාවෘත්ත ප්‍රධාන කොට ඇති නමුත්, මෙහි දක්වනලද්දේ වර්ණවෘත්තයට අයත් ගණ යි. මේ ගණ අට වර්ණ වශයෙන් මිස මාත්‍රාවශයෙන් සම නො වේ. මාත්‍රාඡන්දසෙහි එක් එක් ගණයකා වන්නේ මාත්‍රා සතරකි. එහෙයින් සර්වගුරු ගණයෙහි ගුරු අකුරු දෙකක් වන නමුත් සර්වලඝු ගණයෙහි ලඝු අක්ෂර සතරකි. මාත්‍රා සතර විධි ලෙස ප්‍රස්තාර කළ විට පඞ්ක්ති පසක් ලැබේ. ඒ පස ම මාත්‍රාඡන්දසට අයත් ගණ වශයෙන් සංස්කෘතඡන්දස්හි ගණු ලැබේ. ඒ ගණ පස ප්‍රස්තාර ක්‍රමයෙන් මෙසේ යි:-

◡ ◡	සර්වගුරු ගණය
– – ◡	ත ගණය
– ◡ –	ද ගණය
◡ – –	බ ගණය
– – – –	සර්ව ලඝු ගණය.

මේ පොතෙහි මාත්‍රාවෘත්තලක්ෂණ කථනාවසරයෙහි ගන්නා ලද්දේ වර්ණවෘත්තයට අයත් ගණ යි. ඒ වර්ණවෘත්තායත්ත ගණයන්හි මාත්‍රා සඞ්ඛ්‍යාව නො ව වර්ණසඞ්ඛ්‍යාව ම සලකනු ලැබේ. එහෙයින් මගණයෙහි මාත්‍රා හයක් වන නමුත් නගණයෙහි මාත්‍රා තුණක් ම වේ. එහෙත් ඒ දෙකෙහි ම අකුරු තුණ බැගින් වේ.

කවර හෙයින් වර්ණවෘත්තයෙහි ගණයකට අකුරු තුණක් ම වේ ද? යත්:- 'ගණ' නම් සමූහ යි. සමූහයක් වන්නේ යටත් පිරිසෙයින් තුණක් එක් වූ විට ය. එහෙයින් ගණයක් හෙවත් සමූහයක් ඇති වන ඉතා අඩු ගණන ගෙණ ගණය අකුරු තුණකින් පරිමිත බව තැකිය යුතු යි.

කවර හෙයින් අඩුවැඩි නො ව ගණ අටක් ම වේද? යත්:- අකුරු තුණක් ඇති ඡන්දස වර්ණවෘත්තඡන්දස් ප්‍රස්තාර ක්‍රමයෙන් ප්‍රස්තාර කළවිට වෘත්ත අටක් ම ලැබෙන හෙයිනි. මෙහි 'ගණ' නාමයෙන් ගන්නා ලද්දේ ඒ වෘත්ත අට යි. මෙහි පහත දක්වනු ලබන කොෂ්ඨයෙන් ගණනාමාදිය දත හැකි වේ.

ගණනාම	ප්‍රස්තාරය.	දෙවතා.	මිත්‍රාදි	ඵල.	ශුභාදි.	උදාහරණ.
මගණ	◡ ◡ ◡	මහී	මිත්‍ර	ශ්‍රී	ශුභ	සෙත්දේවා
යගණ	– ◡ ◡	ජල	දාස	ආයුෂ	ශුභ	සුගත් දෙව්.
රගණ	◡ – ◡	අග්නි	ශත්‍රු	දාහ	අශුභ	රෝද්‍රබික්
සගණ	– – ◡	වායු	ශත්‍රු	විදෙශ ගමන.	අශුභ	ඇවිදී
තගණ	◡ ◡ –	ආකාශ	උදාසීන	ශූන්‍ය	අශුභ	ආකාශ
ජගණ	– ◡ –	රවි	උදාසීන	රුජා	අශුභ	රුදාව
බගණ	◡ – –	චන්ද්‍ර	දාස	යශස්	ශුභ	සේකර
නගණ	– – –	දේව	මිත්‍ර	වෘද්ධි	ශුභ	වුවන

(‘ජ-ර’ ගණ උදාසීන යයි ද, ‘ත-ස ගණ’ ශත්‍රු යි ද මත යෙක් වේ.)

ශාන්ත්‍යාදිය උදෙසා පද්‍යබන්ධනය කරණ විට පද්‍යයාගේ ආරම්භයෙහි හා කාව්‍යනායකයාගේ නාමයට දෙපසෙහි ද ඉෂ්ට ගණ යෙදිය යුතුයි. දුෂ්ටඵල ඇති ගණයක් කාව්‍යප්‍රාරම්භයෙහි යෙදුන හොත් එය රකිනු සඳහා ඊට සිහෙන්නක් දෙවනුව යෙදිය යුතුයි. මතු දක්වනු ලබන කොෂ්ඨයෙන් ඒ දත හැකි වේ.

	මිත්‍රගණ වුවොත්	දාසගණ වුවොත්	උදාසීන ගණ වුවොත්	ශත්‍රුගණ වුවොත්
මිත්‍රගණයෙන්	සමෘද්ධි ආදිය වේ	ජයාදිය වේ.	ශුභ වේ.	බන්ධු පීඩා වේ.
දාස ,,	සර්වකාර්‍ය සිද්ධිවේ	සියලුලාභ වේ	ධනනාශය වේ.	ශොකවේ.
උදාසීන ,,	ස්වල්පකාර්‍ය සිද්ධිවේ	ප්‍රභුත්වය වේ	මන්දබෙධය වේ.	බන්ධුවෛර වේ.
ශත්‍රු ,,	භ්‍රම-නාශාදිය වේ	භාර්‍යානාශය වේ.	සියකුල නැසීම වේ	විනාශය වේ.

“මිත්‍රගණයෙන් පර ව මිත්‍රගණ වුවොත් සමෘද්ධ්‍යාදිය වේ. දාසගණ වුවොත් ජයාදිය වේ” යනාදි වශයෙන් යොදා ගත යුතුයි. සිදත්සඟරාවෙහි අලංකාරාධිකාරව්‍යාඛ්‍යාවෙහි විස්තර පෙණේ.

7. යමහන් ලකුණු එළි-සැතපුම් ද දනු අනුරේ,
ඉමු ඇසද පියවි හා-කිරියත්පද ද හඳුනාවු.

සන්විදි නිමි.

---

7. අර්ථ පහසු යි.

විස්තර:- (1) යමහන් ලකුණු පිළිබඳ විස්තරය සිදත් සඟරා සන්නයෙන් දත යුතු යි.

(2) 'එළි' යනු අවකාශ (ඉඩ) ස්ථානය යි. පද්‍යයක අවකාශ ස්ථානය නම් පාදාන්තය යි.

සිව්පද නාමය ලබන පද්‍යයන්ගේ පද සතරෙහි කෙළවර සම විය යුතු ය. හෙවත් එක ම අකුරක් තැබිය යුතු ය.

අන්වර්ථවශයෙන් පාදාවසානයට ම 'එළි' නාමය යෙදෙතත් පාදමධ්‍යයෙහි සමානාක්ෂරාදිය යොදා සම කරණු ලබන තැන් ද 'එළි' යන නමින් හඳුන්වනු ලැබේ. පාදාන්තයෙහි වන එළිය සමහර තැනක ස්වර රහිත ව්‍යඤ්ජනයන්ගෙන් ද, සමහර තැන එක ම ස්වරයක් සහිත (සවර්ණ) ව්‍යඤ්ජනයන්ගෙන් ද යෙදේ.

ස්වර රහිත ව්‍යඤ්ජනයෙන් වූ එළිසමයට උදාහරණ:-

"සග අපවග සැප ත් – සිදු කර නො හැර බලව ත්
වදහළ හැම සුග ත් – දහම් වෙත වඩවමින් බැති සි ත්"

මේ පද්‍යයෙහි එළිය සම කරණලද්දේ ස්වරරහිත ව්‍යඤ්ජනයක් වූ 'ත්' යන්නෙනි. (මහා කවීහු ද ව්‍යඤ්ජනයෙන් එළි සම කිරීමෙහි දී සමහර තැනක 'ම්' යන්නට 'න්' යන්න ආදේශ කළහ. උදාහරණ:-

"පළමු අතැවැසියන්-හැඳින අනදර නො කෙළෙ කිසියන්"

මෙහි 'කිසියන්' යන්න 'කිසියම්' යන්නෙන් එළිසමය සඳහා සිද්ධ කර ගත් රූපය යි. මෙබඳු දේ කිරීමට මහාකවීන්ට මිස අන්‍යයන්ට ඉඩ නැත.)

"අලකුරු මෙළේ දත්-පද අත්හි නො ම සිටුවවු"

යනුවෙන් අල් අකුරුවලින් එළිසම නො කට යුතු ය යි ලකුණු සරෙහි කළ නියමය ගැණ කවීන් ගරු කළ බවක් සිංහල කාව්‍යග්‍රන්ථයන්ගෙන් නො පෙණේ.

සමානස්වරසහිත ව්‍යඤ්ජනයෙන් එළි සම කළ තැන් ඉතා බොහෝ ය. එළි සම කිරීමෙහි දී තණ, ලඝු වර්ණයන්ගේ සවර්ණත්වය වර්තමානයෙහි මෙන් ම අතීතයෙහි ද බොහෝ ආචාර්යවරයෝ සැලකූහ. ඒ නූරුස්නා සමහර වර්තමානිකයෝ මහාකවිප්‍රයෝගයන් වෙනස් කරති.

පාදමධ්‍යමයෙහි එළිය වනාහි 1. මාත්‍රාවන්ගෙන් ද, 2. ස්වරයන්ගෙන් ද, 3. ස්වරසහිතව්‍යඤ්ජනයන්ගෙන් ද, 4. කේවල ව්‍යඤ්ජනයන්ගෙන් ද සම කරණු ලැබේ.

1 වැන්නට උදාහරණ:—

"දි නූ බිම ගිම ඇති මුති මා ර බ ල
වැ නු තැනක් වැනි සත පින් කා ර ප ල
නැ නූ නොගෙක් කොත්වත් සරු කා ර ප ල
ද නූ පසිඳු වෙහෙරක සැදි කැ ර ග ල

මෙහි මාර; කාර, කාර, කැර යන සිව්පදෙහි දීර්ඝාක්ෂර හෙවත් මාත්‍රා දෙකක් ඇති අකුරු යෙදීමෙන් එළි සම කරණ ලදී.

"ජ ය ස ක් බෝ මා ර ගොස තුඟු නාද සා ර
රු පු ස ක් නා කැ ර ගත් ගජ කෙසර යු ර
මූ එ ස ක් වල නැ ර ඇස තෙද පිරි ඉති ර
අ ල ග ක් කෝනා ර හිම්සඳ දින මෙ පු ර"

යන්නෙහි ද මාත්‍රාවන්ගෙන් එළි සම කළ බව පෙණේ.

2 වැන්නට උදාහරණ:—

"බ සේ ම හ රු කියමි න් අමරස සදි සි
සි තෝ කූ එ ණු ව ඩ මි න් නොව මුළා සි
ව ලේ ව ස න තවු ස න් දූසා වැද සුබැ සි
ගි යේ කු ම ර සතු ටි න් මහ තො ව වෙහෙ සි"

මෙහි 'බසේ, සිතෝ, වලේ, ගියේ' යන තන්හි ඒකාරයෙන් එළි සම කරණ ලදී.

3, 4 වැනි අඩකයන්ට නිදර්ශන කාව්‍යග්‍රන්ථයන්හි ඉතා සුලභ ය. ව්‍යඤ්ජනයෙන් එළි සම කිරීමෙහි දී සමහර තැන බින්දු වර්ණයට ද 'න්' යන්න ආදේශ කරණු ලැබේ. උදාහරණ:—

"දි ය ම න් දිය ගති දූත ගත් අය නි සි
පැන ගන් ඉවුරෙන් දිය හි ගැඹුරු සි"

මෙහි 'ගන්' යන තැන ප්‍රකෘතිය 'ගං' යන්න යි.

සමහරු 'එළි' සද 'එලි' යි ගෙණ "අලින් වනුයේ= එලි" යි විග්‍රහ කොට ව්‍යඤ්ජනාක්ෂරවාචි 'අල්' සදින් ඉ ප්‍රත්‍යය කොට නිපදවති. 'කල්, මල්, වල්' යනාදි ශබ්දයන්ගෙන් ඉ ප්‍රත්‍යය ව නිපන් 'කැලි, මැලි, වැලි' යනාදි ශබ්ද හා සසඳා බලන විට 'අල්' සදින් ඉ පස වූ විට සිද්ධ වන්නේ 'ඇලි' යන රූපය ම ය යනු වැටහේ. අලින් පමණක් එළි සම නො කරණ බව යට දැක්වූ උදාහරණයන්ගෙන් ප්‍රස්ඵුට වේ ම ය. සමහර පුරාතනයන් අලින් එළි සම කිරීමට පවා විරුද්ධ වූ බව ලකුණුසහින් ගෙණ යට දැක්වූ නිදසුනෙන් පැහැදිලි වේ. එහෙයින් ප්‍රපඤ්ච නො කරමු.

මෙසේ එළි සම කොට කව් බැඳීම සිංහලකවීන්ට පුරුදු වූයේ සංස්කෘත ගීතානුසාරයෙනි. **ගීතගොවින්දය** බෙහෙවින් එළි සම කොට බඳනාලද සංස්කෘතකාව්‍යයෙකි.

(3) **'අතුරේ ඈතපුම්'** යනු පාදයන්ගේ ඒ ඒ තන්හි පදපඨනය සිඳිනු ලබන නොහොත් බෙදනු ලබන නැවතුම් පලවිල් ය. ඒ වනාහි දිවට පහසුතැන් විය යුතු යි. යති, විශ්‍රාම, විරාම, පද චෙඡද යනාදි නාමයන්ගෙන් ද මෙය හඳුන්වනු ලැබේ. යුක්ත ස්ථානයෙහි කළ ඒ විරාමය ශ්‍රවණමාධුර්‍ය්‍යය පිණිස පවතී. ස්ථාන විපරීත වුව, ඵල ද විපරීත වේ. ඒ පිළිබඳ නියමයෝ මතු දක්වනු ලැබෙත්—

(අ) සාමාන්‍යයෙන් සියලුපාදයන්ගේ අවසන්හි යතිය තැබිය යුතුයි. උදාහරණ:—

"පැලඹි කල්පහස-බඹලොවිනා මහත්හු ද්‍ර,
පිරිහුනුහු හා! රජෙ :න් - අන්දනනතුරෙ හා! කෙ වදන්?."

ඒ පාදාන්තයතිය පදමධ්‍යයෙහි නො කට යුතුයි.

"බලා සසල සමු - දුර මහසත් සිති මෙසේ"

මෙහි ප්‍රථමපාදාන්තය වූයේ 'සමුදුර' යන පදයාගේ මධ්‍යයෙහි ය. එහෙයින් දුෂ්ට යි.

"දිය පතළ තෙද කිත් - සිරිමෙ නිරිඳු පුන්සඳ"

යන තන්හි 'කිත්සිරිමේ' යන සංඥානාමයාගේ මධ්‍යයෙහි පාදාන්තයතිය වූ හෙයින් දුෂ්ට වී ය.

එසේ ද වුවත් ප්‍රථමපාදයෙහි අග හා ද්විතීයපාදයෙහි මුලත් එකතු කොට සන්ධි සමාස ආදිය කට හැකි වේ.

(ආ) විශෙෂයෙන් ද්විතීයපාදයාගේ අන්තයෙහි යතිය වේ. එහෙයින් ඒ හා තෘතීයපාදයාගේ ආදියත් එක් කොට සන්ධි

සමාස ආදිය නො කට යුතුයි. එසේ කළ හොත් පදිදුබාදෙස වෙයි. විස්තර සිදත්සඟරාසන්නයෙන් උගත යුතු යි.

(ඉ) ඒ ඒ වෘත්තයන්හි මැද ද සැතපුම් තබන්නට ඒ වෘත්ත පිළිබඳ සූත්‍රයන්හි නියම කරණු ලැබේ. එබඳු පාදමධ්‍යයතිය (*a*) විභක්ත්‍යන්ත පදයෙන් පර ව ද, (*b*) විභක්තිරහිත ශබ්ද ප්‍රකෘතියෙන් පර ව ද, (*c*) යතියෙන් දෙපසෙහි එකකට වැඩි සම අකුරු ගණනක් ඇති පදයන්ගේ මධ්‍යයෙහි ද වේ.

(*a*) "සිකි පිල්- වටමින්- ගිරිහිස- රැඳියේ"

යනු විභක්ත්‍යන්ත පදයෙන් පර ව වූ යතියට උදහරණ යි. රේඛාඞ්කිත ස්ථානයන්හි යතියි.

(*b*) "අඳිමින් රිටි-සුඹුලන් ඉස - බඳිමින් පිල මියුරු"

මේ කමලාවෘත්තපාදයෙහි 'රිටි' යන ලුප්තවිභක්තික ශබ්දප්‍රකෘති යෙන් පර ව යතිය යි.

මෙසේ විභක්ත්‍යන්තපදයන්ගෙන් ද ශබ්දප්‍රකෘතීන්ගෙන් ද පර ව යතිය කිරීමෙන් කිසි දෙසක් වීමට ඉඩ නො ලැබේ.

(*c*) පදයන්ගේ මධ්‍යයට යතිය පැමිණීවිට යතියෙහි දෙප සට අකුරු කීපයක් සිටින සේ යතිය තැබිය යුතු යි.

"පැන පැන- යන වඳු- රන පල වගුරණ"

යන තන්හි "වඳුරන" යන පදයාගේ මධ්‍යයෙහි යතිය තබන ලදී. 'වා යන්නෙන් පර ව 'ව-ඳුරන' යි කියා හෝ 'න' යන්නෙන් පෙරටු ව 'වඳුර-න' යි කියා හෝ යතිය තබනලද නම් දුෂ්ට ය.

"මහලු මි- නිසුනට- නො කර අ- නාදර
හැසිරෙව- මතුවැඩ- වනලෙස- තිරතුර"

යන තන්හි 'මිනිසුනට' යන්නෙහි 'මි' යන්නෙන් ද 'අනාදර' යන්නෙහි 'අ' යන්නෙන් ද පර ව යති වූ හෙයින් දුෂ්ට ය.

(ඊ) පූර්වපදයන් හා සම්බන්ධ වන 'ද, හා' යනාදි අව්‍යයන් යතියෙන් පූර්වභාගයෙහි ම තැබිය යුතු යි.

"සැරියුත් මුගලන්- ද යන මහතෙර දෙනමට"

යන්නෙහි පූර්වපදය හා සම්බන්ධ වූ 'ද' යන්න යතියෙන් පර භාගයෙහි වී ය. එහෙයින් ඒ දුෂ්ට ය.

"සිවුරු බෝසත් පිළි - ගෙණ බඹහු දුන් මහණ ව"

යන්නෙහි පරපදය හා නිත්‍යසම්බන්ධය ඇති 'ශ්‍රී' යන්නෙන් පර ව යතිය වූ හෙයින් දුෂ්ට ය.

මෙහි මේ දක්වන ලද්දේ යති සම්බන්ධ විස්තරයෙන් ස්වල්ප මාත්‍ර යකි. විස්තර කැමැතියන් වෘත්තරත්නාකර සරලාව්‍යාඛ්‍යාව බලා උගත යුතු සි.

යතිය නියම නො කළ වෘත්තයන්හි ද ශ්‍රැතිසුඛය වන සේ යතිය කළ යුතු සි.

සමහර සංස්කෘතකවීන් මෙන් ම ඇතැම් සිංහල කවීහු ද සමහරවෘත්තයන්හි යතිය අපේක්ෂා නො කළහ. සමුද්‍රඝොෂ වෘත්තයෙහි යතිය මාත්‍රා දශයකින් පර ව කටයුතු ය යි නියමය ඇතත්, එය උල්ලඞ්ඝනය කොට බැඳි කවි කාව්‍යයන්හි පෙණේ.

යතිය වෘත්තලක්ෂණයෙන් අන්‍යයක් වුවත්, කාව්‍යගුණාදි අපේක්ෂාවෙනුත් වෘත්තමධ්‍යයෙහි වූවක් හෙයිනුත් ආචාර්‍ය්‍යයන් විසින් ඒ ඒ වෘත්තලක්ෂණප්‍රකාශක සූත්‍රයන්ට අන්තර්ගත කරණ ලදී. මාත්‍රා-ගුරු-ලඝු සඞ්ඛ්‍යා ස්ථානනියමය වෘත්තලක්ෂණ යයි දත යුතු සි.

(4) **"ඉටු ඇ සදිසම් හා කිරියත් පද ද"** යන තන්හි 'ඇ' සදින් අනිෂ්ට මධ්‍යස්ථ ශබ්දප්‍රකෘති හා කිරියත්පද ද ගත යුතු සි. ක්‍රියාවක් අර්ථ කොට ඇති ආඛ්‍යාත පද 'කිරියත් පද' සි.

එසින් ඉෂ්ටශබ්දප්‍රකෘතීනු නම් බුද්ධාදිරත්නත්‍රය- දෙවතා වාචක ශබ්ද හා සුන්දරාර්ථවාචකශබ්දයෝ ද වෙත්.

"සුව සිරි දින් සුබ - සුසිරි සතුටු අම ඔද,
දිය වැඩ නඳන් සොම්නස්-පිවිතුරු වෙසෙස් යාපත්"

යනුවෙන් ලකුණුසරෙහි සුන්දරාර්ථවාචක ශබ්දයෝ දක්වන ලදහ. එහි ම:—

"නො සුබ නොසිරි අකුසල් - පව් දුසිරි නොසතුටු,
නැසුම් දොම්නස් අඩවැඩ - පීඩා මරණ දුක් හා.
සුද ගිනි නල රුදුරු - සෙන ගුවන් වළඹාමූව,
නරක රකුස් බූ පිසස් - සැව සැඩොලවමඟුල් යක්"

යනාදීන් අනිෂ්ටාර්ථවාචක ශබ්දයෝ ද,

"දෙනේ දේ රුකෝ - පිහිටා ඉටා සුවටා,
බබුලුවා සඳ සොඳ - පැහැදේ බෙජේ තිර වේ"

යනුවෙන් ඉෂ්ටක්‍රියාපදයෝ ද දක්වන ලදහ.

ගීලකුණු.

8. නෙවෙන් ඇරින් වසමැ - සනි පෙර අඩෙහි මිහිමත්,
පසඩෙහි දෙවිසිමත් වෙ ද-ගී ලකුණු වේ සෙ මෙසේ.[1]

මරණ වධ බන්ධන රොදනාදි අනිෂ්ටාර්ථ ඇති ක්‍රියා පදයෝ අනිෂ්ටයෝ යි.

අනිෂ්ටාර්ථවාචකශබ්ද ශුභකාව්‍යයන්ගේ ආදියෙහි නො ම යෙදිය යුතුයි. යෙදුව හොත්, අක්ෂර ගණ ආදිය කොතරම් ශුභ වුවත්, අනිෂ්ට ඵල ම උපදී. ඉෂ්ටාර්ථ වාචක පදයක් ආරම්භයෙහි යෙදූ විට අනිෂ්ටාක්ෂර අනිෂ්ටගණ යෙදීමෙන් වන සියලු දොෂ දුරු ව ශුභඵල ම උපදී. ඒ බව භාමහාචාර්‍යයන් විසින් ද-

"දෙවතාවාචකාඃ ශබ්දා යෙ ච භද්‍රාදිවාචකාඃ,
තෙ සර්වේ නෛව නින්ද්‍යාඃ ස්‍යුර්ගණතො ලිපිතො'පි වා".

යනුවෙන් කියන ලදී.

ඉෂ්ටානිෂ්ටාක්ෂර විභාගය සිදත්සඟරාවෙන් දත යුතු යි.

සංඥාවිධිය සමාප්ත යි.

——×——

8. අර්ථ:- විෂමපාදයන්හි (මාත්‍රා) නවයකින් ද, එකොළොස කින් ද (පාදාන්ත) යතිය වේ ද, පූර්වාර්ධයෙහි මාත්‍රා විස්සක් වේ ද, පශ්චිමාර්ධයෙහි මාත්‍රා දෙවිස්සක් වේ ද, ඒ ගීති (නම් වෘත්ත යෙහි) ලක්ෂණයි. ඒ මෙසේ යි (=නිදසුන් මෙසේ යි):—.

"පෙර මග බලා අප - නියැලුනු[2] සේ කිය කියා,
නොපෙ මෙ තුනු[3] දවස දවස - ගියරමෙහි සේ සේ වේ[4]

මේ පද්‍යයෙහි යට කී ලක්ෂණ ඇතිබව මාත්‍රා ගැණ බැලීමෙන් දත හැකි වේ. ගුරු-ලඝු ඇඳ ගැණීම කාව වුවත් අපහසු නො වන හෙයින් ඒ සඳහා කාලය ගත කරන්නටත් පොතෙහි පිටු වැඩි කරන්නටත් උත්සාහ නො කරමු.

විස්තර:— විෂමපාද නම් පළමුවැනි තුන්වැනි පාද යි. පූර්වාර්ධය නම් පළමුවැනි දෙවෙනි පාද දෙක යි. ගීතිවෘත්තයෙහි පූර්වාර්ධයෙහි මාත්‍රා විස්සකි. "නෙවෙන් ඇරින් වසමැ"යි කී හෙයින් එයින් මාත්‍රා නවයක් ප්‍රථමපාදයට බෙදේ. එහෙයින් ඉතිරි මාත්‍රා එකොළොස ද්විතීයපාදයට අයත් වේ. තෘතීයපාදයෙහි ද මාත්‍රා

---

1 පසඩෙහි දෙවිසිමත්තෙන් ගී වේ ලකුණු යෙ මෙසේ.

2 නිසලනු. 3 තුඹු. 4 සෙත්නේ වේ.

එකොළොසකි. අපරාර්ධයෙහි මාත්‍රා දෙවිස්සක් යෙදෙන හෙයින් චතුර්ථපාදයට ද මාත්‍රා එකොළොසක් ම වේ.

{ 1. පාදයෙහි මාත්‍රා 9; 2. පාදයෙහි මාත්‍රා 11 =මාත්‍රා 20 }
{ 3. පාදයෙහි මාත්‍රා11; 4. පාදයෙහි මාත්‍රා 11 =මාත්‍රා 22 }

මාත්‍රා සඞ්ඛ්‍යාව මිස අතික් ගුරු-ලඝු නියමයක් නො කළ හෙයින් මෙහි ප්‍රථමපාදයෙහි මාත්‍රා නවය පස් පණස් අයුරකින් යෙදිය හැකි වේ. සෙසු එක් එක් පාදයක් මාත්‍රා එකොළොස බැගින් ඇති හෙයින් එක්සිය සිව්සාළිස් අයුරකින් යෙදිය හැකි යි. මතු දක්වනු ලබන මාත්‍රා ඡන්දස් ප්‍රස්තාරවිධිය ඉගෙණ නවමාත්‍රච්ඡන්දස හා ඒකාදශමාත්‍රච්ඡන්දස ද ප්‍රස්තාර කර බැලූ කල යට කී සේ පස් පණස් අයුර හා එක්සිය සිව්සාළිස් අයුරත් පැහැදිලි වේ. එසේ නොයෙක් අයුරින් යෙදිය හැකි වුවත් ශ්‍රැති සුඛය නොනැසෙන පරිදි යෙදිය යුතු යි.

ඒ ඒ පාදයන්ට අයත් භෙද එකිනෙක ගුණ කිරීමෙන් විරිත් පිළිබඳ භෙද සඞ්ඛ්‍යා ලැබේ. මෙහි ප්‍රථමපාදයෙහි භෙද පස් පණසකි. එය ද්විතීය පාදයෙහි භෙද සඞ්ඛ්‍යාව වූ එක්සිය සිව්සාළිසෙන් ගුණ කළ විට (55 × 144=7920) හත්දහස් නවසිය විස්සක් ප්‍රභෙද පූර්වාර්ධයෙහි ලැබේ. එසේ ම තෘතීයපාදයෙහි භෙද එක්සිය සිව්සාළිස චතුර්ථපාදයෙහි භෙද එක්සිය සිව්සාළිසෙන් ගුණ කළ විට ද්විතීයාර්ධයෙහි භෙද (144 × 144=20736) විසිදහස් හත්සිය සතිසක් ලැබේ. ප්‍රථමාර්ධභෙද හා ද්විතීයාර්ධ භෙද එකිනෙක වැඩි කිරීමෙන් (7920 × 20736=22049120) දෙකෝටි විසිලක්ෂ හතළිස් නවදහස් එකසියවිස්සක් භෙද ලැබේ. මේ සඞ්ඛ්‍යාවෙන් වතාහි මේ පාද සතර වෙන් වශයෙන් ගත් විට යෙදිය හැකි ආකාර කෙතෙක් දැ යි දක්ව යි. ප්‍රථමපාදයෙහි මාත්‍රා නවය ප්‍රස්තාර කිරීමෙහි දී මූලට යෙදෙන '– ⏑ ⏑ ⏑ ⏑' යන ලක්ෂණ ඇති වෘත්තය සමග ඒ ලඟ පාදයට නියත මාත්‍රා සඞ්ඛ්‍යාව යෙදිය හැකි සියලු ආකාරයෝ ම යෙදෙත්. එසේ ම ප්‍රථමපාදයට නියත මාත්‍රා නවය ප්‍රස්තාර කිරීමෙහි දී ලැබෙන දෙවෙනි පෙළ වූ '⏑ – ⏑ ⏑ ⏑' යන්න සමග ද ද්විතීය පාදයෙහි භෙදයෝ යෙදෙත්. මේලෙසින් ම සෙස්ස ද සිතිය යුතු යි. මෙසේ මිශ්‍ර වීම නිසා ඒ සා මහත් භෙද සඞ්ඛ්‍යාවක් ලැබේ.

ගීතිච්ඡන්දස අර්ධවශයෙන් ගෙණ ප්‍රස්තාර කරන්ට ය යි නියම කරණ හෙයින් අර්ධවිෂයෙන් ගත් කල ප්‍රථමාර්ධයෙහි මාත්‍රා විස්සක් ඇති හෙයින් මාත්‍රා විස්සක් ඇති ඡන්දසට නියත සියලු වෘත්ත ම ප්‍රථමාර්ධයෙහි යෙදේ. එනම් (10946) දසදහස් නවසිය

9. වසම්හි අටමත් - සමපෙදේ ඇර තුදුරෙන්,
මනෙක්හළිනි බඳුයේ - පියුම් නම් වේ හෙ මෙසේ

10. වසම්හි අට මත් - යෙමෙ අට තෙළෙස් මත් වූ,
සත්තිස් මතින් මත්වල - ගි වේ දනු හෙ මෙසේ.

හතළිස් හයසි. එසේ ම අපරාර්ධයෙහි (28657) විසිඅට දහස් හසිය පණස් සතකි. මේ පූර්වාර්ධ අපරාර්ධහෙද මිශ්‍ර විමෙන් ලැබිය හැකි හෙද සඞ්ඛ්‍යාව පූර්වාර්ධ අපරාර්ධහෙද එකිනෙක ගුණ කිරීමෙන් දතහැකි වේ.

සෙසු ගිවිරිත්හි ද හෙද සඞ්ඛ්‍යා මේ ක්‍රමයෙන් ම දතයුතු සි.

9. අර්ථ:— විෂමපාදයන්හි මාත්‍රා අටබැගින් ද සමපාදයන්හි (=2, 4 වැනි පාදයන්හි) (ඇරතුදුරෙන්) එකොළොසකින් හා චතුර්දශයකින් ද සි (වෙසේ සතරපාදයෙහි) මාත්‍රා එක් සාළිසකින් (41 න්) බඳනාලද්දේ පියුම් නම් වෘත්තය වේ. ඒ මෙසේ සි:—

උදාහරණ:—

“ලෝ සියලු ම දෙය[1]-මන දී බලන අසු'නා,
මෙ වත්මන ද වණ-සාහන සුව සන්න ගින්[2] දුක්ද”

විස්තර:—

{ 1. පාදයෙහි මාත්‍රා 8; 2. පාදයෙහි මාත්‍රා 11=19 } =41
{ 3. ,, ,, 8; 4. ,, ,, 14=22 }

මෙහි ද ගුරු ලඝු නියමයක් නො කළ හෙයින් ඒ ඒ පාදයන්ට නියත මාත්‍රාසඞ්ඛ්‍යා නො ඉක්මවා කැමැති සේ ගුරු ලඝු යොදා බැන්ද හැකි සි. මතු දක්වනු ලබන සඞ්ඛ්‍යාන ප්‍රත්‍යයෙන් ඒ ඒ පාදයන්හි හෝ අර්ධයන්හි හෙද සඞ්ඛ්‍යා සොයා ඔවුන් එකිනෙක ගුණ කිරීමෙන් වෘත්තයෙහි සියලු හෙද දත හැකිසි.

10. අර්ථ:— විෂමපාදයන්හි මාත්‍රා අට බැගින් ද, සම පාදයන්හි මාත්‍රා අටක් හා තෙළෙසක් ද සි මාත්‍රා තිස්සතරකින් යුක්ත වූයේ මත්වල ගි වේ ය සි ජානනය කරණු. උදාහරණ මෙසේ සි.

විස්තර:— මෙහි 1- 2- 3 වැනි පාදයෝ මාත්‍රා සඞ්ඛ්‍යාවෙන් සම වෙත්.

---

1. සියලු මේහෙදු· 2 මෙවත් මනුකරණ ගයන සිය සන්හයින්.

11. වසම්හි නව නව - සෙසමෙහි දස දස මත් වූ,
අටතිස්මතින් බැඳියේ - උමතුගී නම් හෙ මෙසේ.

12. වසම්හි මත් නෙසවන්-දෙසසන් සෙසමෙහි දසෙ සොළොස්,
සතළිස් මතින් බඳ හොත්-සාවි නම් මෙ වේ නිදසුන්.

13. වසමැ අට දස මත්-සෙසමෙහි දු ඇර සොළොසින්,
ගෙතූ බසල්මත්නෙන්-බමරගී නම් හෙ මෙසේ.

සිව්වැනි පාදයෙහි පමණක් මාත්‍රා දහතුණකි. නිදර්ශන:—

"අහත් රග වහල - ඩාපුත් වූවනත්,
නහමා සොමලග - මළ මන මම කෙසේ දෙන්නෙම්"1

11. අර්ථ:— විෂමපාදයන්හි මාත්‍රා නවය බැගින් ද, සම පාදයන්හි මාත්‍රා දසය බැගින් දූ යි මාත්‍රා තිස් අටකින් බඳනා ලද්දේ උමතුගී නම් වෘත්තායයි. නිදර්ශන මෙසේ යි:—

"පට වැරලි හන්නෙම් - සරග මල් පලන්නෙම්,
මන සා නො ගන්නෙම් - නටන්නෙම් වයන්නෙම්"

උදාහරණ ගීයෙහි එළිසමයක් පෙනෙන නමුත්, එළි සම කට යුතු ය යි සූත්‍රයෙහි නො කී හෙයින්, මෙහි එය අනවශ්‍ය ය.

මෙහි අඩි දෙක ම මාත්‍රා සඞ්ඛ්‍යාවෙන් සමාන වේ.

12. අර්ථ:— විෂමපාදයන්හි මාත්‍රා නවයකින් හා දශය කින් ද, සමපාදයන්හි මාත්‍රා දශයකින් හා එකොළොසකින් දූ යි (මුළුල්ලෙහි) මාත්‍රා සතළිසකින් බඳනා ලද වෘත්තය සාවගී නම් වේ. නිදර්ශන මෙසේ යි:—

"පනළ ගහුල් සැලඹි-අඳුරු සවස් අබියෙස්,
හමල බොල් තුරු නෙලෙන්-ඝර මැඹි නැති සාවරනට."

13. අර්ථ:— විෂමපාදයන්හි මාත්‍රා අටකින් හා දශයකින් ද, සමපාදයන්හි මාත්‍රා එකොළසකින් හා තෙළෙසකින් දූ යි මාත්‍රා දෙසාළිසකින් ගොතන ලද්දේ බමරගී නම් වේ. උදාහරණ මෙසේ යි:—

"දූසා සාල පන බිඟු-වැළි යන රතු'පුල දෙදෙස්,
සනාරෙණසාද නුවන්-නිල්බැමලේ ම සඳහන් වී."

---

1. අහාරගවතිව – ඕා පුන් වූව වත්,
සාමා දූත් ලහ – මල මහරම කෙසේ දින් රම.

14. නවෙකොළොස් වසමැ-එකොළොස බැගින් සෙමෙහි,
ලුහු බහළින් බඳුයේ-යාගී ය මේ නිදසුන්.

---

14. අර්ථ:— 1. 3 වැනි පාදයන්හි මාත්‍රා නවයකින් හා එකොළොසකින් ද, 2. 4 වැනි පාදයන්හි එකොළොස බැගින් ද යි (සිව්පදයෙහි) ලඝු අක්ෂර දෙසාළිසකින් බඳනාලද්දේ **යාගී** නම් වෘත්තය යි. නිදර්ශන මෙසේ යි:—

"කුසනිඹිඳු එදවස - පිවිනුරු උසනතට වැද,
වැජඹ වසන ගුණමුහුදු - නො මඳ දියනට සෙන දිනි."1

විස්තර:— ගී විරිතෙහි හා මේ විරිතෙහිත් ලක්ෂණ එක්සම නො වේ ද? යත්.— සර්වප්‍රකාරයෙන් සම නො වේ. ඒ ඒ පාදයන්ට අයත් මාත්‍රාසඞ්ඛ්‍යාව වෘත්ත දෙකෙහි ම සමාන ය. එහෙත් ගී විරිතෙහි ගුරු ලඝු මිශ්‍ර කොට යෙදිය හැකි වුවත්, මේ වෘත්තයෙහි ගුරු අකුරු යෙදිය නො හැකි ය. 'ලුහු බහළින්' යි කී හෙයින් සතරපාදයට අයත් මාත්‍රා දෙසාළිස ලුහු අකුරු දෙසාළිසකින් ම යෙදිය යුතු ය. ගී විරිත සර්වගුරු වෘත්තයක් හෝ ගුරු ලඝු මිශ්‍ර වෘත්තයක් වන අතර යාගී විරිත සර්වලඝුවෘත්තයක් ම වේ. මේ මෙහි වෙනස යි.

ඇතැම්හු 'ලුහු' යන්නට 'මාත්‍රා' යි අර්ථ කියති. එහෙත් මේ පොතෙහි මේ ගීයෙහි හා අනන්තර ගීයෙහිත් යෙදුනු 'ලුහු' යන්න ම මිස 'මාත්‍රා' යි අර්ථ කී අනික් 'ලුහු' ශබ්දයක් නැත. අනන්තර ගීයෙහි 'ලුහු' යන්න ද කාලාන්තර සඤ්ජාත දොෂයෙකි. 'ලුහු' යන්නට 'මාත්‍රා' යි අර්ථ කියතොත් ගී, යාගී දෙක්හි භෙදයක් ද නො පෙණේ. ගී විරිතට නිදර්ශන කළ ගීය බලා එහි පෙණෙන විතීය, තෘතීය පාදෘන්ත යමකය ම ගීවිරිත යාගීවිරිතෙන් වෙනස් කාරණ ලකුණකැයි කිය හැකි වුව ද සූත්‍රයෙහි එබන්දක් නො කී හෙයින් ඒ ද ප්‍රතිෂ්ඨාරහිත ය. එහෙයින් 'ලුහු' යන්නට 'මාත්‍රා' යි අර්ථ කිම නුසුදුසු ය. මීට දක්වූ නිදර්ශනයෙහි ද සියලු අකුරු ලුහු විය යුතු යි.

1. "කුසා සුරිනෙදවස් - පිවිනුරු උයන් තොට වර
වැජඹිමසතමහමුහුදු-නොමඳ දියනට සෙත්දේ."-මුද්‍රිත.

15. නවෙකොළොස් වසමැ-ඇරින් තෙරින් සෙමෙහි ද,
සිවුහල්මතින් බඳ හොත් *-දුවගගී මෙ වේ නිදසුන්.

16. අවින් දෙසෙන් වසමැ-ඇරිනෙකොළොසින් සෙමෙහි,
සමහල්නි බඳ යොත් ගී-නමින් පළ වේ හෙ මෙසේ.

17. වසම්හි අට නවෙ-කොළොසින් තෙරින් සෙමෙහි.
ලුහු පස්විසි අටගුරින්-බඳ කාරිකා හෙ මෙසේ.

---

15. අර්ථ- විෂමපාදයන්හි මාත්‍රා නවයකින් හා එකොළොසකින් ද, සමපාදයන්හි මාත්‍රා එකොළොසකින් හා තෙළෙසකින් දුයි මාත්‍රා සිවුසාළිසකින් යුක්ත කොට බැන්දෙත් දුවගගී යි උදාහරණ මෙසේ යි:—

"පැලඹි කල්පහස - බඹලොවිනා මහත්හු ද,
පිරිහුනුහු හා! දූහැනෙන්†-අන්දනන තුරෙ හා! කෙවදන්?"

16. අර්ථ:— විෂමපාදයන්හි මාත්‍රා අටකින් හා දශයකින් ද, සමපාදයන්හි එකොළසකින් හා එකොළොසකින් ද යි මාත්‍රා සම සතළිසකින් බඳනා ලද්දේ යොන් ගී නමින් ප්‍රකට වේ. නිදශීන මෙසේ යි:—

"බඹා යදුන් ගෙණ - හිය හේ සතන් පිළිපන්,
දියට සෙනට සැහැසි - මහබා තව් දිය දෙනේ."

17. අර්ථ:— විෂමපාදයන්හි මාත්‍රා අටකින් හා නවයකින් ද, සම පාදයන්හි එකොළසකින් හා දහතුණකින් ද යි (සිවුපදයෙහි) ලඝු විසිපහකින් හා ගුරු අටකින් ද බඳහොත් කාරිකා නම් ගීය වේ. නිදශීන මෙසේ යි:—

"සැඳූ සපන් බිසා - පිරිහුනු උදකළා වූ,
මහල්නාකව ද - පරඹ සාරලු වැනි වියත් කම්."

විස්තර:- මෙහි කීයතලද ගුරු අකුරු අට පාද සතරට සම සේ බෙදා යෙදිය යුතු යි එවිට එක්පාදයෙක්හි ගුරු දෙකකට වඩා නො සිටී. උදාහරණ ගීයෙහි ද එක්පාදයෙක්හි ගුරු දෙකකට වඩා නැත. ඒ ගුරු අකුරු යෙදිය යුතු තැන් නියම නො කළ හෙයින් කාව්‍යකතීහුගේ කැමැත්ත සේ යෙදිය හැකි ය. එහෙයින් අෂ්ට මාත්‍රච්ඡන්දසෙහි විගුරුවෘත්ත පසළොසින් යම් කිසි වෘත්තයක් මූලට ද, නවමාත්‍රච්ඡන්දසෙහි විගුරුවෘත්ත විස්සෙන් යම් කිසි වෘත්තයක් ඊළඟට ද, එකාදශමාත්‍රච්ඡන්දසෙහි විගුරුවෘත්ත පන්තිසෙන් (35 න්) යම් කිසිවක් තෙවැන්නට ද, ත්‍රයෝදශමාත්‍රච්ඡන්දසෙහි විගුරුවෘත්ත සපණසෙ (56) න් එකක් සිවුවැන්නට ද යෙදිය හැකි සි. මෙසින් ම මේ වෘත්තයෙහි භෙදසංඛ්‍යාව දත යුතු යි.

---

* ලුහු සිවල්තෙන් බඳ හොත්. † රජතෙන්.

18. දියුණු ඇ'වසන් - සඳින් යුතු මෙ ම ලකුණෙන්,
දකුණු වම් නොහොල් ගී - නිදසුන් එයට මෙ වේ.

19. පෙදෙන් පෙදෙ පිරියත - අකුරු ඩැහැ * පද නැගෙ නම්,
බහල්මන් ඇ† ලකුණු - දනු සඳහව ගෙ මෙසේ.

---

1 වැනි පාදයෙහි භෙද 15 කි. 2 වැනි පාදයෙහි භෙද 20 කි.
3 වැනි පාදයෙහි භෙද 35 කි. 4 වැනි පාදයෙහි භෙද 56 කි.

මේ එකිනෙක ගුණ කිරීමෙන් මුළු වෘත්තයෙහි භෙද (15 × 20 × 35 × 56=5,88,000) පන්ලක්ෂ අසූඅට දහසක් ලැබේ.

18 අර්ථ:— දියුණු වූ හෙවත් දෙවරක් යොදනලද ආදි ශබ්දයෙන් හා අවසාන ශබ්දයෙන් ද මේ (කාරිකා) ලක්ෂණයෙන් ද යුක්ත වූයේ **දකුණුනොහොල්ගී, වම්නොහොල් ගී** නම් වේ.

විස්තර:— දකුණු නොහොල් ගීයෙහි ආදිශබ්දය හෙවත් ප්‍රථමපාදයෙහි මූල ශබ්දය ද්විත්ව කටයුතු සි. අවසානශබ්දය හෙවත් චතුර්ථපාදයෙහි අන්තිමශබ්දය ද්විත්ව වන්නේ වම් නො හොල් ගීයෙහි ය. "මෙම ලකුණෙන්" සි කියනලද්දේ කාරිකා ලක්ෂණ උදෙසා ය. එහෙත් කාරිකාවට කී සියලු ම ලක්ෂණ නොහොල් ගීයෙහි නොයෙදෙන බව පෙණේ. මේ දෙක සමාන වන්නේ මාත්‍රාසංඛ්‍යාවෙහි. ගුරු ලඝු සංඛ්‍යාවෙන් සම නො වේ.

(1) දකුණුනොහොල්ගියට නිදසුන්:—

"පිනිපිනින් ද ලඳ - ලිය ගැවිනෙන මද පවන්,
මුවරඳ ගෙණ මමන - මමන නැබිය නුවර තුබු නම්" †

(මෙහි ප්‍රථමපාදදියෙහි 'පිනි පිනි' යන යමකය ද කාරිකාවෙහි මෙන් මාත්‍රා සංඛ්‍යාව ද පෙණේ.)

(2) වම්නොහොල්ගියට නිදසුන්;—

"පවනු සිකි සඳ - සියන් නඳ දුන් කල ‡සෙ ව,
පැනධ මහවන තුබූ-කලෙහි නො කලේහි නො කලේකි."

(මෙහි අනන්තිමපාදයෙහි අවසාන ශබ්ද ද්විත්ව වී ය.)

19. අර්ථ:— පදයෙන් පදයෙහි (පාදයක් පාසා) අක්ෂරයන් දඬව කොට පද නැගේ නම්, දෙසාලිස් මාත්‍රා ආදි ලක්ෂණ ඇති ඒ වෘත්තය **සඳෂටය** සි දත යුතු සි. උදාහරණ මෙසේ සිඃ—

---

* ඩැඩෑ. † මමන තිබියුනුවරැ තිබෙනම්. ‡ පෙර.
¿ පියන්කල දුන් කළ.

29. සගණ දගණ ගුරු - ලුහුනෙන් නබ දෙගෙණෙන්,
දෙලුහු ද සගණලුහු - සගණෙන් යලි දු ලුහු වෙ ද.[1]
21. ඇරැ ස අට පසින් - යති හා කොමල පද වත්,
නළඟි නමැයි දන්නේ - නිදසුන් එයට මේ වේ.

“රජ පැමිණි බෝසත් - සත් රජුනෙඬි මැඩ විසි,
විසි නමා කර කලෙ‘හ - කලෙහ දසරජ දම්නෙන්.”

විස්තර,— ‘සන්දෂ්ට’ යනු එක්තරා ශබ්දාලඞ්කාරයක් වූ යමක විශෙෂයෙකි. පළමුවනපාදයෙහි අග පදය හෝ ඊට අයත් කොට සක් දෙවෙනිපාදයෙහි මූල ද, දෙවෙනිපාදයෙහි අගවචනය හෝ එහි කොටසක් තෙවෙනි පාදයෙහි මූල ද, තෙවෙනිපාදයෙහි අගවචනය හෝ එහි කොටසක් සතරවැනිපාදයෙහි මූල ද යොදා බඳනා ලද්දේ **සන්දෂ්ට යමක** නම් වේ. යට දැක්වූ උදහරණ යෙහි එය පැහැදිලි ව පෙණේ. මේ සන්දෂ්ටයමකය තමන්ට කැමැති වෘත්තයක යෙදිය හැකි යි. අසවල් වෘත්තයෙන් ම බැදිය යුතු ය යි නියමයක් නැත. එහෙයින් ම “බහල්මත් ඇලකුණු” යි කියන ලදී. මෙහි ආරම්භයෙහි ම දැක්වූ ගීවිරිතට මාත්‍රා දෙසාළිසකි. එහෙයින් ගීවෘත්තය ආදි කොට ඇති ඕනෑ ම වෘත්තයකින් මෙය බැදිය හැකි යි. මෙහි එක ම ලක්ෂණය නම්, පෙදෙන් පෙදෙ පිරියත අකුරු ඩැහැගෙණ පද නැගීම යි. සංස්කෘතච්ඡන්දසෙහි ශබ්දාලඞ්කාරලක්ෂණ වෘත්තලක්ෂණ හා මිශ්‍ර කොට නො කියනලද නමුදු සිංහලච්ඡන්දසෙහි සමහර ශබ්දාලඞ්කාරලක්ෂණ ද කියනලදී. තොහොල්ගී ලකුණු ද ශබ්දාලඞ්කාරය ප්‍රධාන කොට ඇත්තේ ය. ඡන්දසට අයත් නුවූ ද ශබ්දාලඞ්කාර ඇතුළත් කොට වෘත්තලක්ෂණ දක්වන ලද්දේ බොහෝ සිංහලකවීන් ශබ්දාලඞ්කාරයට විශෙෂ ආදරයක් දක්වනලද හෙයිනැයි සිතිය හැකි ය. නො එසේ නම්, වෘත්තලක්ෂණ යන්ට ශබ්දාලඞ්කාර ඇතුළත් කිරීමට යුක්තියක් නැත. ඒ ඒ පාදයන්හි මාත්‍රා, වර්ණ, ගුරු, ලඝු පිරිසිඳ දැක්වීම පමණක් ම ඡන්දොග්‍රන්ථකාරයාට අයත් වේ.

20-21. අර්ථ:— සගණ, දගණ, ගුරු, ලුහු යන මෙයින් පර වූ තගණ බගණ දෙකින් පර ව ලඝු දෙකක් වේ ද, (නැවත) සගණයක් හා ලඝුවක් වේ ද, (නැවත ද) සගණයක් හා ලඝුවක් වේ ද, (21) මාත්‍රා එකොළොසකින් හා සයකින් ද, අටකින් හා පසකින් ද, (පාදාන්ත) යතිත් වේ ද, කොමල පද ඇති ඒ වෘත්තය **නළඟි** නමැයි දතයුතුයි.

---

1. ලුහුනෙන්.

**22. ද බ දෙ ගෙණෙන් දෙමක් - කොමල පද සමඅක් [1] වූ,
සසපුලුතු ගී නම් වේ - නිදසුන් මෙසේ දන්නේ.**

විස්තර:— මෙහි පාද සතරෙහි ම ලක්ෂණ මිශ්‍ර කොට කියන ලද බව පෙණේ. පාද සතරෙහි ම ගුරුලඝු වින්‍යාසය මෙසේ යි:-

සගණ	දගණ	ගුරුලුහු	තගණ	බගණ
– – ◡	– ◡ –	◡ –	– – –	◡ – –
ලුහු2	**සගණ**	**ලුහු**	**සගණ**	**ලුහු**
– –	– – ◡	–	– – ◡	–

මෙහි පාද වෙන් කර ගැණීම සඳහා යතිස්ථාන වෙන් කොට දක්වන ලදී. එසේ හෙයින් නළුගීයෙහි ප්‍රථමාර්ධයෙහි මාත්‍රා සත ළොසක් (17) වේ. ප්‍රථමාර්ධයෙහි ගුරු ලඝු මෙසේ යෙදේ—

1. පාදය. මාත්‍රා 11	2. පාදය. මාත්‍රා 6	
– – ◡ – ◡ – ◡ –	– – – ◡ – –	(=11+6=17)

විතීයාර්ධයෙහි මාත්‍රා තෙළෙසක් වේ. ඒ යෙදෙන්නේ මෙසේ යි:—

3. පාදය. මාත්‍රා 8	4. පාදය. මාත්‍රා 5	
– – – – – ◡ –	– – ◡ –	(=8+5=13)

ලක්ෂණ කථනයෙහි පාද සතර මිශ්‍ර කොට කියන ලද නමුත් යතිස්ථාන වෙසෙසා දැක්වූ හෙයින් ඒ තැන් දූත පාදන්තයතිය තැබිය යුතු යි. මේ වෘත්තයෙහි භෙදයක් නො ලැබේ. පාද සත රෙහි ම ගුරුලඝුස්ථාන නියත හෙයිනි.

උදාහරණ මෙසේ යි:—

**"සිකි සැන් විඳු සඳය - නලමඳය,
සුවඳඹ සඳය - නො මඳය."**

22. අර්ථ:— දගණ බගණ දෙකින් පර ව මාත්‍රා දෙකක් වේ ද, සමාන අන්ත ඇති කොමල පද යුක්ත වූ ඒ වෘත්තය **සසපුලුතු** ගී නම් වේ.

නිදසුන් මෙසේ යි:—

**"මඳ සඳ අද විල් - සඳ සඳ සිකි සල්,
සඳ සඳ සකිපිල් - සඳ සඳ මැසි සල්.**

---

1. සැම යුත්. යගයුත්.

23\. වසම්හි අට නව - සෙමෙහි දු ඇර බව්නෙන්,
සම එළි කොටින් බඳහොත්-උනුවිලඹු නම් මෙහ මෙසේ.

24\. වසමැ අට එකොළොස් - සම පෙදෙහි ඇර බව්නෙන්,
සම එළි කොටින් බැඳියේ - ගජගැමි නමැයි දන්නේ.

විස්තර:— මෙහි ලක්‍ෂණ කියන ලද්දේ එක් පාදයක පමණකි. එය චතුරාවෘත්ත කළ විට පද්‍යය සම්පූර්ණ වේ. මෙහි එක් එක් පාදයක් කොටස් දෙකකට බෙදිය හැකි ය. එයින් පළමුවන කොටස නිත්‍යයෙන් ම – ◡ – ◡ – – මෙසේ සිටී. දෙවෙනි කොටස එක් ගුරකින් හෝ ලඝු දෙකකින් යුක්ත විය හැකි බැවින් එහි භෙද දෙකක් ලැබේ. එහෙයින් පාද සතරෙහි භෙද සොළසක් වේ.

මෙය සුපිහිටි නම් සිව්පද ඡන්දසට අයත් වෘත්තයක් වුවත් 'ගී' නාමයෙන් හඳුන්වනු ලබන හෙයින් මේ ගී කාණ්ඩයෙහි ම යොදන ලදී.

23\. අර්ථ:— විෂමපාදයන්හි මාත්‍රා අට නවය බැගින් ද සම පාදයන්හි එකොළොස බැගින් ද ලා එළි සම කොට බැන්දෙත් **උනුවිලඹු** නම් විරිත වේ. නිදසුන් මෙසේ යි:—

"විදම්නි සිකි පිල් - තුහුතුරැ මන නැසි [2] කල්
නරංග සුසැදි වල් [3] - වනන්ට වෙ [4] කඳුලු මුල්"

24 අර්ථ:— විෂමපාදයන්හි මාත්‍රා අට, එකොළොස බැගින් ද, සමපාදයන්හි මාත්‍රා එකොළොස බැගින් ද ලා එළි සම කොට බඳනාලද්දේ ශඡශෘමි නමැයි දත යුතු යි.

උදාහරණ මෙසේ යි:—

"නුවණනිසයුරෘ - විනේ කුමුදු නිසයුරා
කෙලෙස් තුසර දිවයුරා - බව දුකුලැවග අයුරා"

සංලක්‍ෂ්‍ය:— උනුවිලඹු, ගජගැමි යන මේ වෘත්ත දෙක හැම පොත්හි ම පෙණෙන්නේ සිව්පද කොටසෙහි පිහිටි නම් ඡන්දස්හි ය. එසේ වුවත් මේ විරිත් දෙක පිහිටි ඡන්දසට ඇතුළත් කළ නො හැකි ය. පිහිටි ඡන්දසට අයත් වෘත්තයක මාත්‍රා අටකට වඩා නො සිටී. එවිට පාදසතරෙහි මාත්‍රා දෙතිසකට වඩා නො ලැබේ. එහෙත් මේ විරිත් දෙකෙහි ම පාදසතරෙහි මාත්‍රා අටතිසකටත් වැඩි ය. සිව්පද කොටසෙහි අතික් කිසි ම තැනක

1\. සැම යුත්. යහයුත්. 2. ම සැනසී. 3. විල්. 4. වී.

මෙබන්දක් නො පෙණේ. එළිසමය පෙණෙන හෙයින් මෙය සිව්පද කොටසට කිසිවෙකු විසින් ඇතුළත් කරණලද්ද යි සිතිය හැකි ය. නළුගී, සැඳපුලුතුගී විරිත්හි ද එළිසමය පෙණේ. ඒ දෙවිරිත ගීවලට ඇතුළත් නම්, මේ දෙවිරිත ද ගීවලට ඇතුළත් විය යුතු ය. එහෙයින් ම අප විසින් මෙතැන්හි යොදන ලදී.

විශෙෂයෙන් සැලකිය යුත්තක් නම් නළුගී, සසපුලුතුගී, උනුවිලඹු, ගජගැමි යන විරිත් සතරෙහි ම සිව්පදයන්හි යෙදෙන සමහර ලක්‍ෂණ තිබෙන බව යි. ගී විරිත්හි ඡන්‍දෝහෙතුවෙන් වන දීර්ඝත්‍වාදිය විරල ය. (කාව්‍යසිළුමිණෙහි සගාවසාන ගීවල එබඳු දීර්ඝත්‍වාදිය කරණලද්දේ ද එළිසමය වැනි යමකලක්‍ෂණ රකිනු සඳහා ම ය.) එහෙත් මේ වෘත්ත සතරට දැක්වූ උදහරණ යන්හි එළිසමය පමණක් නො ව එබඳු දීර්ඝත්‍වාදිය ද පෙණේ.

ගිලකුණු මෙතෙකින් අවසන් ය. කව්සිළුමිණි ආදියෙහි මෙහි නො දැක්වූ ගී විරිත්වලින් බැඳි පද්‍යයෝ පෙණෙත්. එළිසම කව්පොත්වල බෙහෙවින් පෙණෙන,

"සියපින් සිරින් ස රැ
දෙතිස් ලකුණෙන් විසිතු රැ
කොලෙසුන් කෙරෙන් දු රැ
වඳිම් මුනි උතුමන් තිලෝ ගු රැ"

යනාදිය ද එළිසම කොට බැඳි ගී විරිත් මැ යි. එහෙයින් මෙහි ලක්‍ෂණ නො කී තවත් ගීවිරිත් ඇතිබව දත යුතු යි. මෙහි කී ලක්‍ෂණයන්ට වෙනස් ලෙසකින් බැඳි පද්‍ය බලා දෙෂාරොපණය කරන්ට ඉක්මන් නො විය යුතු යි. මේ පෙතෙහි අවසන්හි පෙණෙන "කොළ සුවහස් විරිත්" යනාදි ගීය ද බැලිය යුතු යි.

මෙහි දැක්වූ වෘත්තයන්ගේ සාමාන්‍ය ලක්‍ෂණ සැකෙවින් මෙසේ යි:—

1. පි- ම- බ- යො- තො- උ- ග නම් - ගී පළමුපද අටමත්,
   සෙසු ගිහි එ ම පද - අටමත් සහිත වනුයේ.
2. මහි දෙවෙනි පෙදෙහි - අටෙකි උ-ඝ දෙක දසයෙකි,
   සෙස්සෙහි එකොළොස් මත් - බැගින් වේ ගී බැඳුමෙහි.
3. තෙවෙනිපද පි-ම 'පින්-උ- තො- උනුහි නවයෙන් වේ,
   ඝ-බ-යොන්හි දසයෙන් - ගී- ශ- දු- ග වලෙ 'කොළොසින්.

25. **ගොමු පියාපත් සල - දලමුල් තිසුල් නැව්දද,**
මෙ ඈ කිවින් පෙර බඳ - නියමින් ම සක් බඳනේ.

---

4. **උභි** වසන් පෙදෙ දස - වේ **පිහි** තුදුස්මත්නි,
ම-බ-**දූ**-**තොහි** මත් තෙළෙසින්-එකොළොස්මතින් සෙස්සෙහි.

5. **සහ- කාරිකා-** නළු- **සසපුලුතුගී** වෙසෙසින්,
ගුරුලුහු නියමින් ම වේ - සඳහටෙහි වේ අනියමි.

වෘත්ත නාමය.	1. පාදය. මාත්‍රා	2. පාදය. මාත්‍රා	3. පාදය. මාත්‍රා	4. පාදය. මාත්‍රා	සියලු මාත්‍රා
1. **ගී**	9	11	11	11	42
2. **පියුම්ගී**	8	11	8	14	41
3. **මත්වලගී**	8	8	8	13	37
4. **උමුතුගී**	9	10	9	10	38
5. **සාවිගී**	9	10	10	11	40
6. බමරගී	8	11	10	13	42
7. **ස**හගී	ලුහු 9	ලුහු 11	ලුහු 11	ලුහු 11	42
8. **දු**වහගී	9	11	11	13	44
9. **සො**න්ගී	8	11	10	11	40
10. **කා**රිකාගී	ලුහු4 **ගු**රු2.	ලුහු7 ගුරු2.	ලුහු5 ගුරු2.	ලුහු9 ගු2.	41
11. **තො**හොල්ගී	8	11	9	13	41
12. නළුගී	- -⏑-⏑-⏑-/	- - -⏑/	- - - - - -⏑-/	- -⏑-	30
13. සසපුලුතුගී	-⏑-⏑- -2/	-⏑-⏑- -2/	-⏑-⏑- -2/	-⏑-⏑- -2	40
14. **උ**නුවිලඹුගී	8	11	9	11	39
15. ගජගැම්ගී	8	11	11	11	41
16 සඳහටගී	?	?	?	?	?

'?' මේ ලකුණෙන් හඟවන්නේ මාත්‍රා සංඛ්‍යාව අවිනිශ්චිත බව යි. 2 අංකයෙන් හඟවන්නේ මාත්‍රා දෙකක් යෙදිය යුතු බව යි.

25. අර්‍ථ:— ඉක්බිත්තෙන් ගොමූත්‍රිකා ය, පක්‍ෂපත්‍ර ය, ජාලාකුල ය, ත්‍රිශූල ය, නෞකාය, ධ්වජය යන මේ ආදි චක්‍ර පූර්‍වයෙහි කවීන් විසින් බඳනා ලද ක්‍රමයෙන් ම බැන්ද යුතු ය.

විස්තර:— ගොමූත්‍රිකාදිය ද ශබ්දාලඞ්කාර විශෙෂයෝ යි. ගවයෙකුගේ මූත්‍ර පාරක් සේ අකුරු සිටින ලෙස බඳනා ලද චිත්‍රය **ගොමූත්‍රිකා** නම්. පක්‍ෂපත්‍රය(=පියාපත) ක් සේ බඳනාලද්දේ **පක්‍ෂපත්‍ර** යි සෙස්ස ද මෙසේ යි. ගොමූත්‍රිකාදි චිත්‍රබන්ධ **කව්සිළුමිණි** ආදියෙහි දැක්ක හැකි ය, චිත්‍රයන්ගේ සංඛ්‍යා නියම

26. ගී පෙර පසු දෙකඩ - දෙ දෙ පෙදෙහි වෙන වෙන,
සව්ගුරු විරිත් උපයා - වෙන වෙන කරවු එ පතර.

යක් නැති හෙයින් ද, එයින් ඡන්දසට ප්‍රයෝජනයක් නැති හෙයින් ද ගොමූත්‍රිකාදි චිත්‍රලක්‍ෂණ නො දක්වමු. මෙහි 'ඇ' සදින්, තොරණ, මන්දිර, මෙරු, මාලා, කුසුම, හාර ආදි ප්‍රසිද්ධ වස්තූන්ගේ සටහන් සිටින සේ බඳනාලද චිත්‍ර ගැණේ. මේ චිත්‍ර බන්ධ මෙපමණක, මෙසේ ම කටයුතු ය, මේ වෘත්තයෙන් ම කට යුතු ය යන නියමයෙක් නැත. එහෙයින් පුරාතන කවීන් කළ චිත්‍ර බන්ධයන් බලා තමන් විසින් ම උගත යුතු ය. එහෙයින් සංස්කෘත කාව්‍යශාස්ත්‍රකාරයෝ ද "චිත්‍රං ස්වයමූහ්‍යම්" යනුවෙන් එය ම කීහ.

මේ චිත්‍රබන්ධයන් නිසා පද්‍යයන්ගේ අර්ථරසය විනෂ්ට වේ. එහෙයින් ආලඞ්කාරිකයෝ සියලු ම දුෂ්කරචිත්‍රබන්ධ ක්ලිෂ්ටපද දෝෂයෙහි ම ලා සලකති. එහෙයින් චිත්‍රබන්ධකරණයෙන් ආධුනිකයන් වැළකිය යුතු යි.

—— × ——

දැන් ගීත්‍යාදි ලක්‍ෂණකථනයට අනතුරු ව ඡන්දස් සම්බන්ධ ප්‍රස්තාරප්‍රත්‍යය දක්වනුවෝ "ගී පෙරපසු දෙකඩ" යනාදිය කියත්.

26. අර්ථ:— ගීයෙන් පූර්ව පශ්චිම අර්ධ දෙකෙහි වෙන් වෙන් වශයෙන් පද දෙකෙහි දෙකෙහි සර්වගුරු වෘත්තය සොයා වෙන් වෙන් වශයෙන් ඒ ප්‍රස්තාරය කරවු.

විස්තර:— 'ඒ පතර' යන්නෙහි අර්ථය 'ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි ප්‍රසිද්ධ වූ ප්‍රස්තාරය' යනු යි. 'ඒ' සද මෙහි ප්‍රසිද්ධාර්ථයෙහි ය. එසේ නො වතොත් මුලින් 'යම්' සද නොයෙදුනු හෙයින් සදෝස් වේ.

ගීතිච්ඡන්දස පිළිබඳ ප්‍රස්තාරයට අවශ්‍ය පළමුවන උපදේශය මේ ගීයෙන් ප්‍රකාශ වේ. ගීතිලක්‍ෂණ කථනයෙහි දී පාද සතරක් දක්වන ලදී. එහෙත් ප්‍රස්තාරයෙහි දී එක් එක් පාදයක් වෙන් වශයෙන් නො ව පාද දෙකක් ම එක් කොට එක් පාදයක් වශ යෙන් ගෙණ ප්‍රස්තාර කට යුතුබව මෙයින් හැඟේ. සංස්කෘත ච්ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි දී ආර්යාච්ඡන්දස ප්‍රස්තාර කරණ විට ආර්යාවෙහි පාද සතර ම එක් කොට එක ම පාදයක් වශයෙන් ගෙණ

27. ගුරු සට ලුහු කර - පෙර සේ ම සෙස් අඳනෙන්,
ගුරින් පුරා උනු තැන් - සව් ලුහු විරිත් දක්වා.

ප්‍රස්තාර කරන්නාක් මෙන් මේ ගීතීන්හි ද පාද සතර ම එක් පාදයක් වශයෙන් ගෙණ ප්‍රස්තාර කට හැකි වේ. එසේ ම පාද සතර වෙන් වශයෙන් ගෙණ ප්‍රස්තාර කට හැකි ද වේ. එහෙත් පාද දෙකක් ඇති අර්ධය එක් පාදයක් වශයෙන් ගෙණ ප්‍රස්තාර කිරීම මේ ගීතිවර්ණඡන්දසට ම අයත් විශේෂලක්‍ෂණයකි.

වර්ණප්‍රධාන වූ හෝ මාත්‍රාප්‍රධාන වූ හෝ ඡන්දසක් ප්‍රස්තාර කිරීමෙහි දී පළමු කොට ලියා ගත යුත්තේ ඒ ඡන්දසෙහි සර්වගුරුවෘත්තය යි. නොහොත්, සර්වගුරුවෘත්තයක් නැති විෂම මාත්‍රාඡන්දස්හි නම්, ආදියෙහි ලඝුවක් ඇති සෙසු සැම තන්හි ගුරු ඇති වෘත්තය යි. මාත්‍රා හයක් ඇති ඡන්දස ප්‍රස්තාර කිරීමෙහි දී මුලට යෙදෙන්නේ ⏑ ⏑ ⏑ යන මේ පෙළ යි. මත්වල ගීසඳසෙහි පූර්වාර්ධයෙහි මාත්‍රා සොළසක් ඇතිබැවින් එහි සර්වගුරුවෘත්තය මෙසේ යි — '⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑'. මාත්‍රා හතක් ඇති ඡන්දස ප්‍රස්තාර කරණ විට මුලට යොදා ගණු ලබන්නේ '– ⏑ ⏑ ⏑' යන පාදයයි. මත්වල ගීයෙහි විතීයාර්ධයෙහි මාත්‍රා එක් විස්සකි. එය විෂමහෙයින් සර්වගුරුවෘත්තයක් නො ලැබේ. එහෙයින් මාත්‍රා එක්විස්සක් ඇති ඡන්දස ප්‍රස්තාර කිරීමෙහි දී මුලට යොදා ගතයුත්තේ '– ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑" යන පාදයයි. සෙසු තන්හි ද විෂමමාත්‍රා ඇති කල්හි ඒ විෂම මාත්‍රාව මුලට ලියා ගෙණ ඉතිරි මාත්‍රාසඞ්ඛ්‍යාවට පොහොනා ගුරු ලියා ගෙණ ප්‍රස්තාර කට යුතු යි. 'ප්‍රස්තාරය' යනු ඡන්දසක ඇති තාක් වෘත්ත පතුරුවා ලීම යි.

වර්ණවෘත්ත ඡන්දස් ප්‍රස්තාර කිරීමෙහි දී ආදි ලඝුවෘත්තය මුලට යොදනු නො ලැබේ. යම් පමණ අකුරු ඇති ඡන්දසක් ප්‍රස්තාර කරන්නට යන්නේ එපමණ ගණනක් ගුරු ඇති පාදය මුලට ලියා ගන්නේ ය. වර්ණදශයක් ඇති ඡන්දස ප්‍රස්තාර කිරීමෙහි දී ගුරු දශයක් මුලට ලියා ගත යුතු යි.

27. අර්ථ-ප්‍රථම ගුර යට ලඝුචිහ්නයක් කොට ඉතිරි කොටස පූර්වපාදයෙහි එම කොටස මෙන් ඇඳිය යුතුයි. ඌනස්ථාන ගුරින් පුරවනු. (මෙසේ කරමින්) සර්වලඝුවෘත්තය (ලැබෙන) තෙක් ඇන්දිය යුත්තේ ය.

විස්තර:— ඒ ඒ ඡන්දස් අනු ව ප්‍රස්තාරය ද වෙනස් වතත් සිංහලයෙහි දී ප්‍රධානවශයෙන් මාත්‍රා වර්ණ වශයෙන් ඡන්දස් දෙකක් ම හෙයින් සිංහලච්ඡන්දශ්ශාස්ත්‍රයෙහි දී ප්‍රස්තාරය ද වර්ණවෘත්තච්ඡන්දස්ප්‍රස්තාරය, මාත්‍රාවෘත්තච්ඡන්දස්ප්‍රස්තාරය යි දෙවැදෑරුම් වේ. මේ ගීයෙන් දක්වන ලද්දේ ඒ දෙකට ම සාමාන්‍ය වූ ලක්ෂණයි. එයින් වර්ණවෘත්තප්‍රස්තාරය පළමු කොට උගත් කල්හි මාත්‍රාච්ඡන්දස්ප්‍රස්තාරය ඉගෙණීම පහසු වේ. මෙ කී උපදෙශ අනු ව පළමු කොට ද්ව්‍යක්ෂරච්ඡන්දස ප්‍රස්තාර කරමු. එහි සර්වගුරු වෘත්තය '◡ ◡' යන්නයි. ඒ ප්‍රථම පඞ්ක්තිය යි. ද්විතීය පඞ්ක්තිය ලිවීමෙහි දී 'ගුරු යට ලුහු කර' යි කී හෙයින් ප්‍රථම පඞ්ක්තියෙහි මූල තිබෙන ගුරට යටින් ලඝුව ලියා "පෙර සේ ම සෙස් අඳනේ" යි කී හෙයින් දෙවෙනි පෙළෙහි ඉතිරි කොටස ඊට උඩින් පෙළෙහි ඒ කොටස මෙන් ඇඳි කල්හි '– ◡' යන්න ලැබේ. නැවත ද තුන්වන පෙළ ලිවීමෙහි ද දෙවෙනි පෙළේ මුල ගුර යටින් ලඝුව ලියා ගත්විට මුල් ස්ථානය හිස් වේ. "ගුරින් පුරා උනු තැන්"යි කී හෙයින් ඒ හිස් තැන ගුරක් ලියූ විට '◡ –' යන්න ලැබේ. නැවත ද සතරවැනි පෙළ ලිවීමෙහි දී තුන්වැනි පෙළෙහි මූල තිබෙන ගුර යට ලඝුවක් ලියා සෙස්ස පූර්වපාදය මෙන් ඇඳි කල '– –' යන්න ලැබේ. මේ සර්වලඝුවෘත්තය යි. සර්වලඝුවෘත්තය ලැබුනුකල්හි තවත් දුර ප්‍රස්තාර කට නො හැකි යි. යටින් ලඝුවක් ලිවීමට ගුරක් නැති හෙයිනි. ඊට වඩා අධික වර්ණ ඇති වර්ණච්ඡන්දස් ප්‍රස්තාර කරන්නේ ද මෙලෙසින් ම ය. තවත් විස්තර අවශ්‍ය නම් වෘත්තරත්නාකර සරලාව්‍යාඛ්‍යාවෙන් උගත යුතු යි. ත්‍ර්‍යක්ෂරච්ඡන්දසෙහි ප්‍රස්තාරය මූල දී දක්වා ඇත. චතුරක්ෂරච්ඡන්දසෙහි ප්‍රස්තාරය මෙසේ යි:—

1	◡	◡	◡	◡	9	◡	◡	◡	—
2	—	◡	◡	◡	10	—	◡	◡	—
3	◡	—	◡	◡	11	◡	—	◡	—
4	—	—	◡	◡	12	—	—	◡	—
5	◡	◡	—	◡	13	◡	◡	—	—
6	—	◡	—	◡	14	—	◡	—	—
7	◡	—	—	◡	15	◡	—	—	—
8	—	—	—	◡	16	—	—	—	—

28. මත් පිරිහුනු විරිත - දුටහො'තැන මනො'ව අතින්,
මත් වැඩි විරිත් දුට - එහි ම එම මත සමනවු.

පඤ්චාක්ෂරච්ඡන්දසෙහි ප්‍රස්තාරය මෙසේ යි:—

1	◡ ◡ ◡ ◡ ◡	17	◡ ◡ ◡ ◡ —
2	— ◡ ◡ ◡ ◡	18	— ◡ ◡ ◡ —
3	◡ — ◡ ◡ ◡	19	◡ — ◡ ◡ —
4	— — ◡ ◡ ◡	20	— — ◡ ◡ —
5	◡ ◡ — ◡ ◡	21	◡ ◡ — ◡ —
6	— ◡ — ◡ ◡	22	— ◡ — ◡ —
7	◡ — — ◡ ◡	23	◡ — — ◡ —
8	— — — ◡ ◡	24	— — — ◡ —
9	◡ ◡ ◡ — ◡	25	◡ ◡ ◡ — —
10	— ◡ ◡ — ◡	26	— ◡ ◡ — —
11	◡ — ◡ — ◡	27	◡ — ◡ — —
12	— — ◡ — ◡	28	— — ◡ — —
13	◡ ◡ — — ◡	29	◡ ◡ — — —
14	— ◡ — — ◡	30	— ◡ — — —
15	◡ — — — ◡	31	◡ — — — —
16	— — — — ◡	32	— — — — —

මේ ක්‍රමයෙන් ඡන්දස් කීපයක් ප්‍රස්තාර කොට වර්ණච්ඡන්දස් ප්‍රස්තාරය පුහුණු කර ගත යුතුයි.

28. අර්ථ:— මාත්‍රාවක් පිරිහුනු වෘත්තයක් දුටහොත් එතැන අතින් මාත්‍රාවක් බහා ලවු. මාත්‍රාවක් වැඩි වෘත්තයක් දුටහොත් එහි ම ඒ මාත්‍රාව (ඊට උඩින් පෙළෙහි මාත්‍රාව හා) සම කරවු

විස්තර:— මෙයින් දක්වනලද්දේ මාත්‍රාච්ඡන්දස් ප්‍රස්තාරයෙහි දී ලැබෙන වෙනසයි.

ෂණ්මාත්‍රච්ඡන්දසෙහි සර්වගුරුවෘත්තය ගුරුඅකුරු තුනකි. එහෙයින් ඒ ඡන්දස ප්‍රස්තාර කටයුතු කල්හි ‘◡ ◡ ◡’ මෙසේ ගුරු රේඛා තුනක් මුලට යොදාගත යුතුයි. වර්ණවෘත්තච්ඡන්දස් ප්‍රස්තාරයෙහි මෙන් ම ප්‍රථම ගුරුහු යට ලඝුවක් ලියා ශේෂය

උඩ පෙළ සේ කළ විට '— ⏑ ⏑' යන්න ලැබේ. එහි මාත්‍රා පසකි. එහෙයින් එහි මාත්‍රාවක් අඩු ව තිබෙන බව පෙණේ. මේ ඡන්‍දසෙහි සියලු ම වෘත්තයන්හි මාත්‍රා සය බැගින් තිබිය යුතු ය. මාත්‍රාව අඩු ව තිබෙන්නේ ද මුල ම ය. එහෙයින් ආදි යෙහි වූ ලඝුවට මුලින් තවත් මාත්‍රාවක් ' — ' මෙසේ යොදාගත යුතු. 'මත් . . . අතින්' යි කියනලද්දේ එය යි. එසේ මාත්‍රා වක් එකතු කළවිට '— — ⏑ ⏑' යන්න ලැබේ. නැවත තුන් වන පෙළ ඇඳීමෙහි දී දෙවෙනි පෙළෙහි මුල ගුරු යට ලඝු විහ්නය ලියා සෙස්ස පෙර සේ ඇඳි කල '— ⏑' යන්න ලැබේ. මීට මුලින් ස්ථාන දෙකක් හිස් ව තිබේ. "ගුරින් පුරා උනු තැන්"යි කළ නියමය පරිදි ඒ දෙතැන ගුරින් පුරවන්ට ගිය කල මාත්‍රා වක් වැඩි වේ. එහෙයින් මුලින් යෙදිය යුතු ගුරු නො ලියා ඊට උඩින් පෙළ හා සම කළ විට හෙවත් ලඝු විහ්නයක් ඇඳි විට තුන්වන පෙළ '— ⏑ — ⏑' මෙසේ වේ. මෙහි පළමු වන ගුරු යටින් ලඝුව ඇඳ ශේෂය උඩ පෙළ සේ කොට ඌනන ස්ථානය ගුරින් පිරවූ කල '⏑ — — ⏑' යන සතර වැනි පෙළ ලැබේ. විෂමමාත්‍රාවජ්ඡන්‍දස් ප්‍රස්තාරයෙහි දී ද ක්‍රමය මේ මැයි.

මෙහි ඡන්‍දස් කීපයක් ප්‍රස්තාර කරණු ලැබේ. එය බලා මාත්‍රා ප්‍රස්තාරය පුහුණු කරගත යුතුයි.

මාත්‍රා: 4.	මාත්‍රා: 5.	මාත්‍රා: 6.
⏑ ⏑ 1.	— ⏑ ⏑ 1.	⏑ ⏑ ⏑ 1.
— — ⏑ 2.	⏑ — ⏑ 2.	— — ⏑ ⏑ 2
— ⏑ — 3.	— — — ⏑ 3.	— ⏑ — ⏑ 3.
⏑ — — 4.	⏑ ⏑ — 4.	⏑ — — ⏑ 4.
— — — — 5.	— — ⏑ — 5.	— — — — ⏑ 5.
	— ⏑ — — 6.	— ⏑ ⏑ — 6.
	⏑ — — — 7.	⏑ — ⏑ — 7.
	— — — — — 8.	— — — ⏑ — 8.
		⏑ ⏑ — — 9.
		— — ⏑ — — 10.
		— ⏑ — — — 11
		⏑ — — — — 12.
		— — — — — — 13.

ශ්‍රීනිවජ්ඡන්දස් ප්‍රස්තාර කිරීම ද මෙසේ යි.

නෂ්ටප්‍රත්‍යයාදිය මෙහි දක්වා නැති නමුත් එය ද ඉතා අවශ්‍ය හෙයින් ඒ පිළිබඳ විස්තරයක් දක්වමු.

නෂ්ටප්‍රත්‍යය.

ප්‍රස්තාරයෙහි ශුද්ධාශුද්ධත්වය හා 'ප්‍රස්තාරයෙහි මේ අඞ්කය දරණ පෙළෙහි ගුරු ලඝු කෙසේ යෙදී තිබේ දැ'යි දත මනා කල එයත් දැන ගැණුමට නෂ්ටප්‍රත්‍යය ඉතා අවශ්‍ය වේ. 'නෂ්ට වූ හෙවත් ගුරුලඝු නො පෙණෙන වෘත්තයාගේ ගුරුලඝු සොයා ගැණීමට උපකාර වන ක්‍රමය' යනු 'නෂ්ටප්‍රත්‍යය' යන්නෙහි අර්ථ යි. වර්ණවජ්ඡන්දසට හා මාත්‍රාවජ්ඡන්දසටත් නෂ්ටප්‍රත්‍යය දෙකකි. මෙපමණ අකුරු ඇති ඡන්දසෙහි මේ අඞ්කය දරණ වෘත්තයෙහි ගුරු ලඝු කෙසේ දැ යි කිසිවෙකු ඇසුවොත් එය දැනගැණීමට වර්ණවෘත්ත නෂ්ටප්‍රත්‍යය අවශ්‍ය වේ.

එසේ වෘත්තයක් සෙවීමෙහි දී කියන ලද සඞ්ඛ්‍යාව අඩ කළ (දෙකින් බෙදිය) හැකි නම්, අඩ කොට ලඝුරේඛාවක් ලියා ගත යුතු. දෙකින් බෙදිය නො හැකි නම් එකක් එකතු කොට බෙදා ගුරු රේඛාවක් ලියා ගත යුතු. නැවත ද දෙකින් බෙදා ලැබුනු ඵලය දෙකින් බෙදිය හැකි නම් බෙදා ලඝුවක් ද, බෙදිය නොහැකි නම් එකක් එකතු කොට බෙදා ගුරක් ද ලියා ගත යුතු. වුවමනා අක්ෂර සඞ්ඛ්‍යාව පිරෙණ තෙක් මෙසේ ම කටයුතු.

චතුරක්ෂරවජ්ඡන්දසෙහි එකොළොස් වන වෘත්තය කෙසේ ද?

එකොළස දෙකින් බෙදිය නො හැකිබැවින් එකක් එක් කොට බෙදා '◡' මෙසේ ගුරු චිහ්නයක් ලියාගත යුතු. දොළස (11 + 1) බෙදීමෙන් ලැබුනු ඵලය වූ සය දෙකින් බෙදිය හැකි බැවින් බෙදා ලඝු චිහ්නයක් (මුලින් ලියාගත් ගුරු චිහ්නයට ඉක්බිත්තෙන්) ලියනු. සය දෙකින් බෙදීමෙන් ලත් ඵලය තුණයි. එය දෙකින් බෙදිය නොහැකි බැවින් එකක් එකතු කොට බෙදා අනතුරු ව ගුරුචිහ්නයක් ලියනු. බෙදීමෙන් ලත් ඵලය වූ දෙක දෙකින් බෙදිය හැකි බැවින් බෙදා ලඝු චිහ්නයක් ලියනු. දැන් චිහ්න සතරක් සම්පූර්ණ ය. චතුරක්ෂරවජ්ඡන්දසෙහි වෘත්තයක ගුරුලඝු විතාළ හෙයින් මින් මතු බෙදිය යුතු නො වේ. චතුරක්ෂරයට අධික අක්ෂර ඇති ඡන්දසක නම් දෙකින් බෙදා ලත් ඵලය එකක් වී නම්, එය නො බෙදා ම වුවමනා අකුරු ගණන සම්පූර්ණ වන්නට ගුරුචිහ්න ලියාගත යුතු. චතුරක්ෂරවජ්ඡන්දසෙහි එකොළොස්වන වෘත්තයෙහි '◡ — ◡ —' යන වශයෙන් ගුරු ලඝු පිහිටා තිබෙන බව යථොක්ත ක්‍රම

යෙන් පෙණේ. මෙසේ ම පඤ්චාක්ෂර ෂඩක්ෂරාදි වූ ඡඳැස් ප්‍රස්තාර කොට නෂ්ටප්‍රත්‍යයයෙන් ඒ ඒ වෘත්තයන්හි ගුරු ලඝු සොයා නෂ්ටප්‍රත්‍යය ප්‍රගුණ කර ගත යුතු.

චතුර්දශාක්ෂරච්ඡන්දසෙහි දෙදස් නවසිය තිස්තුන්වන වෘත්තයෙහි ගුරුලඝුවින්‍යාසය කෙසේ ද?

```
      2933                          23
         1                           1
     ------                       ----
  2)2934                       2)  24
     ------                       ----
      1467 = ◡ (1)             2)  12 = ◡ (8)
         1                        ----
     ------                    2)   6 = — (9)
  2)1468                          ----
     ------                         3 = — (10)
  2)  734 = ◡ (2)                   1
     ------                       ----
      367 = — (3)              2)   4
        1                         ----
     ------                    2)   2 = ◡ (11)
  2)  368                         ----
     ------                         1
  2)  184 = ◡ (4)                 ---- = — (12)
     ------                              ◡ (13)
  2)   92 = — (5)                        ◡ (14)
     ------
  2)   46 = — (6)
     ------
       23 = — (7)
```

මෙයින් වෘත්තයෙහි ගුරු ලඝු මෙසේ පිහිටි බව පෙණේ:—

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
◡	◡	—	◡	—	—	—	◡	—	—	◡	—	◡	◡

ගුරු ලඝු සොයාගත යුතු සෙසු වර්ණවෘත්තයන්හි ද මේ ක්‍රමයෙන් සොයා ගත යුතු යි.

මාත්‍රාවෘත්තනෂ්ටප්‍රත්‍යය.

මේ වනාහි යට කී ක්‍රමයට වෙනස් වේ. පළමු කොට ගුරු ලඝු වින්‍යාසය සොයා ගත යුතු වෘත්තය අයත් මාත්‍රාච්ඡන්දසෙහි සර්වලඝුවෘත්තය ලියා ගත යුතු. පඤ්චමාත්‍රිකච්ඡන්දස නම්:—

— — — — — මෙසේ ඇඳගත යුතු යි. ඉන් පසු මූල ලඝු චිහ්නය මතුවෙහි ඒකසඞ්ඛ්‍යාව ද, දෙවෙනි ලඝුව මතුවෙහි ද්වි සඞ්ඛ්‍යාව ද, ඒ දෙක එකතු කොට ත්‍රිසඞ්ඛ්‍යාව තුන්වැනි ලඝුව මතු වෙහි ද, ඒ තුණ සහ ඊට මුලින් තිබෙන දෙකත් එකතු කොට පඤ්චසඞ්ඛ්‍යාව සතරවැනි ලඝුව මතුවෙහි ද, ඒ පස සහ ඊට මුලින් තිබෙන තුණත් එකතු කළ විට ලැබෙන අට පස්වැන්න මතුවෙහි ද ලියනු. එවිට මෙසේ වේ:—

'1 2 3 5 8'

— — — — —

මීට අධිකමාත්‍රා ඇති ඡන්දසක් වුවත් සර්වලඝුවෘත්තය ලියා ගෙණ මේ පිළිවෙළින් මුලින් මුලින් යෙදුනු සඞ්ඛ්‍යා දෙක එක් කොට ඉදිරියෙහි වූ ලඝුව මතුවෙහි ලියා ගත යුතු. නෂ්ටවෘත්ත යාගේ සඞ්ඛ්‍යාව ලඝුමතුවෙහි තිබෙන ඉතා වැඩි සඞ්ඛ්‍යාවෙන් (සඞ්ඛ්‍යානයෙන්) අඩු කරණු. පඤ්චමාත්‍රිකච්ඡන්දසෙහි සතර වැනි වෘත්තය සොයා ගත යුතු නම්, ඒ සතර පස්වැන්න මතු වෙහි වූ අටෙන් අඩු කරණු. එවිට සතරක් ලැබේ. ඒ සතරෙන් අඩු කළහැකි (මාත්‍රාමස්තකයෙහි වූ) ඉතා වැඩි ගණන නැවතත් අඩු කරණු. වැඩිගණන නම් තුණයි. එය සතරෙන් අඩු කළ විට එකක් ඉතිරි වෙ යි. ඒ එකෙන් ද ප්‍රථමස්ථානයෙහි තිබෙන එක අඩු කළ හැකි හෙයින් අඩු කරණු. මෙසේ අඩු වූ සඞ්ඛ්‍යා වන් යට පිහිටි මාත්‍රා ඒ ඉදිරියෙහි සිටි මාත්‍රාවත් සමග එකතු කොට ගුරක් කරණු. මෙහි පළමුවන මාත්‍රාව උඩ සිටි අඞ්කය අඩු වූ හෙයින් ඒ ඉදිරියෙහි සිටි දෙවන මාත්‍රාවත් එක් කොට (1. 2) මෙසේ ගුරක් කරණු. තුන්වන මාත්‍රාව ලඟ පිහිටි

— —
‿

සඞ්ඛ්‍යාව ද අඩු වූ හෙයින් තුන්වන මාත්‍රාව හා සතරවන මාත්‍රාවත් එක් කොට ගුරක් කරණු. අනික් මාත්‍රාවන්ගේ වෙනසක් නො වේ. දැන් පඤ්චමාත්‍රිකච්ඡන්දසෙහි සතරවැනි වෘත්තය "‿ ‿ —" මෙසේ බව මෙයින් පෙණේ.

සප්තමාත්‍රච්ඡන්දසෙහි පස්වැනි වෘත්තයෙහි ගුරුලඝු කෙසේ ද?

```
          +               +
1    2    3    5    8    13    21
—    —    —    —    —    —     —
            ⏑                ⏑
```

සඞ්ඛ්‍යාතය	21
නෂ්ටවෘත්තාඞ්කය	5
	16
	13
	3
	3

+ මේ ලකුණ ලඟ පිහිටි අඞ්ක අඩු වූ හෙයින් ඊට යටින් සිටි මාත්‍රාවෝ, ඉදිරියෙහි වූ මාත්‍රාවන් සමග එක් ව, ගුරු වූහ.

වෘත්තය මෙසේ යි:—

“ — — ⏑ — ⏑ ”

මාත්‍රා දොළසක් ඇති ඡන්දසෙහි හැත්තෑහත් වැනි වෘත්තය කෙසේ ද?

```
+         +         +                                 +
1    2    3    5    8    13   21   34   55   89   144   233
—    —    —    —    —    —    —    —    —    —    —     —
  ⏑         ⏑         ⏑                                ⏑
```

සඞ්ඛ්‍යාතය	233
නෂ්ටාඞ්කය	77
	156
	144
	12
	8
	4
	3
	1
	1

ඒ වෘත්තය මෙසේ යි:—

“ ⏑ ⏑ ⏑ — — — — ⏑ ”

සෙසු තන්හි ද මේ ක්‍රමයෙන් ම නෂ්ටවෘත්ත සෙවිය යුතු.

උද්දිෂ්ටප්‍රත්‍යය.

'උද්දිෂ්ටප්‍රත්‍යය' යනු ගුරුලඝු පෙන්වා 'මේ වෘත්තය ප්‍රස්තාරයෙහි කවර ස්ථානයෙහි ලැබේ දැ' යි ඇසූ විට ප්‍රස්තාර නො කොට ම එය දැන ගැණීමට උපකාර වන ක්‍රමය යි. මේ ද ප්‍රස්තාර ශුද්ධිය දැනගැණීම පිණිස ඉවහල් වේ. වර්ණවෘත්ත උද්දිෂ්ටප්‍රත්‍යය මාත්‍රාවෘත්ත උද්දිෂ්ටප්‍රත්‍යයට වඩා වෙනස් වේ.

වර්ණවෘත්තඋද්දිෂ්ටප්‍රත්‍යය

වර්ණවෘත්තයක ගුරුලඝු පෙන්වා මෙබඳු වෘත්තය ප්‍රස්තාරයෙහි කී වැනි දැයි විචාළ විට ගුරු ලඝු වින්‍යාසය කර ප්‍රථම විභාගය මතුවෙහි එක ද, දෙවෙනි විභාගය මතුවෙහි දෙක ද ලියනු. එය දෙකෙන් වැඩි කළ විට ලැබෙන ඵලය වූ සතර තුන් වැනි විභාගය මත්තෙහි ද, ඒ සතර දෙකෙන් ගුණ කොට ලත් ඵලය වූ අට සතරවැනි විභාගය මත්තෙහි ද ලියාගත යුතු. මෙසේ වෘත්තයෙහි අකුරු අවසන් වන තෙක් දෙකෙන් ගුණ කොට ලියා ලඝු අක්ෂරයන් මතුවෙහි සිටි අඞ්ක සියල්ල එක් කොට ඊට තවත් එකක් ද එකතු කරණු. ලැබෙන ඓක්‍යය උද්දිෂ්ට වෘත්තයාගේ සඞ්ඛ්‍යාව යි. නිදර්ශන මෙසේ යි:—

"— — — ◡" මේ වෘත්තය වර්ණච්ඡන්දස්ප්‍රස්තාරයෙහි කී වැනි ද?

1 2 4 8
— — — ◡

ලඝු මතුවෙහි සිටි අඞ්ක $1+2+4=7$
අමුතුවෙන් 1
———
8

අටවැනි වෘත්තය යි.

"සමතුන් සමතුන් සරහා" මේ වෘත්තය නවාක්ෂරච්ඡන්දස්හි කීවැනි වෘත්තය ද?

ගුරු ලඝු වින්‍යාසය හා සඞ්ඛ්‍යා පිහිටුවීම:—

1 2 4 8 16 32 64 128 256
— — ◡ — — ◡ — — ◡

ලඝු මතුවෙහි සිටි අඞ්ක:— $1+2+8+16+64+128 = 219$
1
———
220

220 වැනි වෘත්තය යි.

මෙය සත්‍ය දැයි නෂ්ට විධියෙන් දත හැකි යි.

```
2 ) 220
    ———
2 ) 110  (—) 1        2 ) 4
    ———                   ———  (—) 7
     55  (—) 2        2 ) 2
      1                   ———
    ———                    1   (—) 8
2 )  56
    ———
2 )  28  (◡) 3                 (◡) 9
    ———
2 )  14  (—) 4        “ — — ◡ — — ◡ — — ◡ ”
    ———
      7  (—) 5
      1
    ———
2 )   8  (◡) 6
    ———
      4
    ———
```

“හස ගමනට දුපී වනවිල් ගොස් වති” මෙය චතුර්දශාක්ෂරච්ඡන්දසෙහි කීවැනි වෘත්තය ද?

ගුරු ලඝු වින්‍යාසය හා අඞ්ක පිහිටුවීම:—

1	2	4	8	16	32	64	128	256	512	1024	2048	4096	8192
—	—	—	—	—	—	—	◡	—	—	◡	◡	—	—

ලඝු මතුවෙහි සිටි අඞ්ක:—

```
    1
    2
    4
    8
   16
   32
   64
  256
  512
 4096
 8192
    1
—————
13184
—————
```

13184 වැනි වෘත්තය යි.

මාත්‍රාවෘත්තඋද්දිෂ්ටප්‍රත්‍යය.

උදෙසන ලද වෘත්තයාගේ ගුරුලුහු ඇඳ ප්‍රථමමාත්‍රාව මතු වෙහි එක ද ද්විතීයමාත්‍රාව මතුවෙහි දෙක ද තෘතීයමාත්‍රාව මතු වෙහි තුණ ද, චතුර්ථමාත්‍රාව මතුවෙහි පස දයි යනාදි වශයෙන් (නෂ්ටප්‍රත්‍යයෙහි මෙන්) අඞ්ක ලියා ගත යුතුයි. ගුරු අකුරක මාත්‍රා දෙකක් ඇති බැවින් අඞ්ක මිශ්‍ර නොවන පිණිස

1	3	8
◡	◡	◡
2	5	13

යන වශයෙන් හීන සඞ්ඛ්‍යාව ගුරට උඩිනුත් අධිකසඞ්ඛ්‍යාව යටිනුත් ලියනු. මෙසේ කොට ගුරු විගත මතුවෙහි සිටි අඞ්කයන් එක් කොට සඞ්ඛ්‍යාතයෙන් අඩු කළ විට වෘත්තයාගේ සඞ්ඛ්‍යාව ලැබේ. (සඞ්ඛ්‍යාතය නම් ඡන්දස ප්‍රස්තාර කළ විට ලැබෙන වෘත්ත ගණනයි. ඒකමාත්‍රච්ඡන්දසෙහි සඞ්ඛ්‍යාතය එකකි. ද්විමාත්‍රික යෙහි දෙකකි. ත්‍රිමාත්‍රිකයෙහි තුණකි. චතුර්මාත්‍රිකයෙහි පසකි. පඤ්චමාත්‍රිකයෙහි අටකි. ෂණ්මාත්‍රිකයෙහි දහතුණකි. මෙසේ නෂ්ටයෙහි කී පරිද්දෙන් අඞ්ක එකතු කිරීමෙන් සඞ්ඛ්‍යාතය දත හැකි ය.)

"— — ◡ — ◡" මේ වෘත්තය මාත්‍රාප්‍රස්තාරයෙහි කීවැනි වෘත්තය ද?

1	2	3	8	13
—	—	◡	—	◡
		5		21

ගුරු මතුවෙහි සිටි අඞ්ක:— 3
13
―――
ඓක්‍යය 16
―――

සඞ්ඛ්‍යාතය 21
16
―――
5
―――

යට දක්වූ වෘත්තය සප්තමාත්‍රච්ඡන්දසෙහි පස්වැනි වෘත්තය බව මෙයින් පෙණේ. නෂ්ටය බලනු.

"හස ගමනට දුපී වන විල් ගොස් වනී" මෙය මාත්‍රාච්ඡන්දස් ප්‍රස්තාරයෙහි කී වැනි වෘත්තය ද?

ගුරු ලඝු වින්‍යාසය හා අඞ්ක යෙදීම:—

1	2	3	5	8	13	21	34	89	144	233	610	1597	2584
–	–	–	–	–	–	–	⏑	–	–	⏑	⏑	–	–
							55			377	987		

සඞ්ඛ්‍යාතය:— 2584

ගුරුමතුවෙහි සිටි අඞ්කයන්ගේ ඓක්‍යය:- (34 + 233 + 610=) 877

1707

1707 වැනි වෘත්තය යි.

නෂ්ටප්‍රත්‍යයෙන් මෙය පරීක්‍ෂා කරණු.

සෙස්සෙහි ද මේ ක්‍රමයෙන් ම උද්දිෂ්ටාඞ්කය සොයනු.

එකාම්‍යාදි ලගක්‍රියාව.

ඡන්දසක ලැබෙන එකගුරු—විගුරුවෘත්තාදිය කොපමණ කොපමණ දැ යි ඒ ඡන්දස ප්‍රස්තාර නො කොට ම දැන ගැණීමට ඉවහල් වන ගණිත ක්‍රමය එකාම්‍යාදි ලග ක්‍රියා නම් වේ. වර්ණච්ඡන්දස සම්බන්ධ එකාව්‍යාදි ලගක්‍රියාවට ක්‍රම කිපයක් ම වෘත්තරත්නාකර සරලාව්‍යාඛ්‍යාවෙහි අප විසින් දක්වන ලද නමුත් මෙහි එයින් එක් ක්‍රමයක් ම දක්වනු ලැබේ.

වර්ණවෘත්ත ලග ක්‍රියාව.

ලගක්‍රියාව කළ යුතු ඡන්දසෙහි අක්‍ෂර සඞ්ඛ්‍යාව යම්තාක් ද එපමණට 1. 2. 3. 4 යනාදි පිළිවෙළට අඞ්ක අනුලෝමයෙන් ලියා නැවත ඒ අඞ්ක මතු පිට ඒ අඞ්ක ම ප්‍රතිලෝමයෙන් යෙදිය යුතු. චතුරක්‍ෂරච්ඡන්දසෙහි ලගක්‍රියාව නම්

4. 3. 2. 1.
1. 2. 3. 4.

මෙසේ ලියා ගත යුතු. මෙහි යට පෙළෙහි මුල තිබෙන එකෙන් ඒ මතුවෙහි තිබෙන සතර ගුණ කොට එකට යටින් ලියා ගත යුතුයි. නැවත ඒ සතර ඒ ඉදිරියෙහි තිබෙන තුණෙන් ගුණ කර තුණට යටින් තිබෙන දෙකෙන් බෙදූ ලැබෙන ඵලය වූ සය දෙකට යටින් ලියා ගත යුතු. ඒ සය තුණ ඉදිරියෙහි තිබෙන දෙකෙන් ගුණ කොට ඵලය දෙකට යටින් තිබෙන තුණෙන් බෙදූ ලැබෙන සතර තුණට යටින් ලියනු. ඒ සතර ම දෙක ඉදිරියෙහි තිබෙන එකෙන් ගුණ කර එකට යටින් තිබෙන සතරෙන් බෙදූ ලැබෙන ඵලය වූ එක සතරට යටින් ලියා ගත යුතු.

එවිට ගණිත මෙසේ යි:—

4. 3. 2. 1
―――――
1. 2. 3. 4
―――――
4. 6. 4. 1

මෙහි යට ම පෙළෙහි ප්‍රථමාඞ්කයට මුලින් එකක් ලියූ විට ගණිත සම්පූර්ණ වේ. එවිට උත්තරය මෙසේ යි:— 1. 4. 6. 4. 1. මේ අඞ්කවලින් පෙන්වන්නේ චතුරක්‍ෂර ඡන්දස ප්‍රස්තාර කළ විට ලැබෙන සර්වගුරු, එකගුරු වෘත්තාදීන්ගේ සඞ්ඛ්‍යායි.

එනම්:—	සර්වගුරු	වෘත්ත	1 යි.
	එකගුරු	වෘත්ත	4 යි.
	ද්විගුරු	,,	6 යි.
	ත්‍රිගුරු	,,	4 යි.
	සර්වලඝු	,,	1 යි.
			16

චතුරක්‍ෂරච්ඡන්දසෙහි එකගුරු වෘත්ත සතරක් නම් ත්‍රිලඝු වෘත්ත ද සතරක් වේ. අකුරු සතරෙන් එකක් ගුරක් වුවොත් ඉතිරි අකුරු තුණ ලඝු වනු එකාන්ත හෙයිනි. ද්විගුරුවෘත්ත සයක් නම් ද්විලඝුවෘත්ත ද සයක් වේ. ත්‍රිගුරුවෘත්ත සතරක් වතොත් එකලඝුවෘත්ත ද සතරකි. එසේ හෙයින් එකලඝුආදි වෘත්ත නො කිව ද වරදෙක් නො වේ.

මීට අධික අක්‍ෂර සඞ්ඛ්‍යාවක් ඇති ඡන්දසක වුවත් මේ ක්‍රමයෙන් ම ලගක්‍රියාව කළ හැකි ය. නවාක්‍ෂරච්ඡන්දසෙහි ලග ක්‍රියාව මෙසේ යි:— 9. 8. 7. 6. 5. 4. 3. 2. 1.
―――――
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9.
―――――
1. 9. 36. 84. 126; 126. 84. 36. 9. 1.

සර්ගුරු	වෘත්ත	1
එකගුරු	,,	9
ද්විගුරු	,,	36
ත්‍රිගුරු	,,	84
චතුර්ගුරු	,,	126
පඤ්චගුරු	,,	126
ෂඩ්ගුරු	,,	84
සප්තගුරු	,,	36
අෂ්ටගුරු	,,	9
සර්වලඝු	,,	1
	සඞ්ඛ්‍යානය	512

දශාක්ෂරච්ඡන්දසෙහි ලගක්‍රියාව මෙසේ යි:—

	10.	9.	8.	7.	6.	5.	4.	3.	2.	1.
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1.	10.	45.	120.	210.	252.	210.	120.	45.	10.	1.

පෙර මෙන් සර්ගුරු වෘත්තාදිය කිය යුතු යි.

මාත්‍රාවෘත්ත ලග ක්‍රියාව.

මාත්‍රාමෙරුව.

මාත්‍රාච්ඡන්දසුන්ගේ ලගක්‍රියා දැනගැණීමට මෙරු ප්‍රස්තාරය කළ යුතු. මෙරුසාධනයෙහි දී පළමු කොට එක් කොෂ්ඨයක් ලියා ඒ යට පෙළට කොටු දෙකබැගින් ඇති පඞ්ක්ති දෙකක්ද, ඉන් යට කොටු තුණ බැගින් ඇති පඞ්ක්ති දෙකක් ද, ඉනුත් යට කොටු සතර බැගින් ඇති පඞ්ක්ති දෙකක් දැයි යන වසයෙන් එක එක අධික කොට වුව මනා ගණනක් කොෂ්ඨ පඞ්ක්ති ලියා ගතයුතු. මෙසේ කොටු ඇඳ මුදුනෙහි වූ කොටුවෙහිත් පඞ්ක්තීන්හි අන්ත යෙහි පිහිටි කොටුවලත් එකාඞ්කය යෙදියයුතු. යුගම පඞ්ක්තීන් ගෙන් ප්‍රථම පඞ්ක්තිවල ප්‍රථමකොටුවල එකාඞ්කය ම යොදනු. හිස් ව තිබෙන යුගමපඞ්ක්තීන්ගෙන් ද්විතීය පඞ්ක්තීන්හි ප්‍රථම කොෂ්ඨවල 2. 3. 4. 5. යනාදි පිළිවෙලින් අඞ්ක යොදා සම්පූර්ණ කළයුතු. මෙසේ කොට කොෂ්ඨයන්හි මතු දක්වන අයුරු

අඞ්ක යෙදිය යුතු. ද්විතීය පඞ්ක්තිවයෙහි පිරවිය යුතු කොටුවක් නැත. තෘතීය පඞ්ක්තිවයෙහි මධ්‍යකොෂ්ඨවය පිරවිය යුතු. එසිනුදු ප්‍රථමපඞ්ක්තියෙහි මධ්‍යකොෂ්ඨය පළමු කොට පිරවිය යුතු හෙයින් ඒ කොටුවට උඩින් වූ මූලකොටුවෙහි අඞ්කයත් අගින් වූ කොටුව මතුවෙහි පිහිටි කොටුවෙහි අඞ්කයත් (2 + 1=3) එක් කොට ඓක්‍යය පිරවියයුතු කොටුවෙහි ලියනු. දැන් ඊට යටින් තිබෙන කොටුව ද පිරවියයුතු හෙයින් එහි තිබෙන තුණත් තුණ තිබෙන කොටුවට උඩපෙළෙහි අගින් තිබෙන කොටුවෙහි වූ එකත් එකතු කොට ඓක්‍යය (4) තුණට යටින් පිරවියයුතු කොටුවෙහි ලිය යුතු.

නිදර්ශනයක් :—

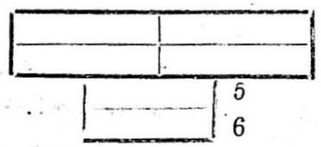

මෙහි 5–6 අඞ්ක දරණ කොටු පිරවිය යුතු කල්හි 3–2 අඞ්ක දරණ කොටුවල තිබෙන සංඛ්‍යා එකතු කොට ඓක්‍යය 5 අඞ්කය දරණ හිස්කොටුවෙහි ලියාගතයුතු. 6 අඞ්කය දරණ කොටුව ද පිරවිය යුතු හෙයින් ඊට උඩින් තිබෙන 5 අඞ්කය දරණ කොටුවෙහි වූ සංඛ්‍යාවත් එය ඉදිරියෙහි වූ 4 අඞ්කය දරණ කොටුවෙහි වූ සංඛ්‍යාවත් එකතු කොට ඓක්‍යය හිස් ව තිබෙන 6 අඞ්කය දරණ කොටුවෙහි යොදනු. මේ ක්‍රමයෙන් ම අනික් කොෂ්ඨ ද සම්පූර්ණ කළයුතු. යට දක්වනු ලබන මාත්‍රාමේරුව බලා ප්‍රගුණ කරගත යුතු.

1				
1	1			
2	1			
1	3	1		
3	4	1		
1	6	5	1	
4	10	6	1	
1	10	15	7	1
5	20	21	8	1

(වුවමනා ඡන්දස තෙක් මෙසේ ම සංඛ්‍යා යෙදිය යුතු.)

මෙහි මුදුනෙහි වූ කොටුවෙහි පෙණෙන්නේ එකමාත්‍රච්ඡන්දසෙහි එකලඝුවෘත්තයයි. ඊළඟ පෙළෙහි ද්විමාත්‍රච්ඡන්දසෙහි එක

ගුරුවෘත්තය ද සර්වලඝුවෘත්තය ද පෙණෙයි. තුන්වනපෙළෙහි එකගුරුවෘත්ත දෙක ද සර්වලඝුවෘත්තය ද පෙණේ 1. 3. 5. 7. 9. යනාදි විෂම මාත්‍රාච්ඡන්දස්හි සර්වගුරුවෘත්තයක් නො ලැබේ. සතර වනපෙළෙහි චතුර්මාත්‍රාච්ඡන්දසෙහි සර්වගුරුවෘත්ත එකක් ද, එක ගුරු වෘත්ත තුණක් ද, සර්වලඝුවෘත්ත එකක් ද පෙණේ. සෙසු ඡන්දස්හි ද මේ ක්‍රම මැයි. සර්වලඝු එකලඝු විලඝු ආදිවශයෙන් ලඝුප්‍රධාන කොට කියනවිට පඞ්ක්තීන්හි අන්තයෙහි පටන් කියයුතු. මෙහි දක්වනලද්දේ නවමාත්‍රාච්ඡන්දසෙහි ලගක්‍රියාව තෙක් ය. ඊට අධික මාත්‍රා ඇති ඡන්දස්හි ද මේ ක්‍රමයෙන් ලගක්‍රියාව සොයා ගතයුතු.

සඞ්ඛ්‍යානය.

"සඞ්ඛ්‍යානය" නම් ඡන්දසකට අයත් සියලු වෘත්ත, ඒ ඡන්දස ප්‍රස්තාර නො කොට ම දැන ගැණීමට උපකාර වන ක්‍රමයයි.

ලගක්‍රියාවෙහි පෙණෙන සඞ්ඛ්‍යා සියල්ල එක් කළ විට ඡන්දස ප්‍රස්තාර කළ කල්හි ලැබෙන වෘත්ත සියල්ල දතහැකි ය. මාත්‍රා ඡන්දස්හි තෂ්ට-උද්දිෂ්ටාඞ්කයන්ගෙන් සඞ්ඛ්‍යානය ලැබෙන පරිදි යට දක්වන ලදී.

වර්ණ	1	ක් ඇති ඡන්දසෙහි	සඞ්ඛ්‍යානය.	2
,,	2	,,	,,	4
',	3	,,	,,	8
,,	4	,,	,,	16
,,	5	,,	,,	32
,,	6	,,	,,	64
,,	7	,,	,,	128
,,	8	;,	,,	256

යන වශයෙන් මුලින් වූ ඡන්දසෙහි සඞ්ඛ්‍යානය විගුණ කිරී මෙන් ඊලඟ ඡන්දසෙහි සඞ්ඛ්‍යානය දත හැකි වේ. මේ ක්‍රමය යෙදෙන්නේ වර්ණච්ඡන්දස්හි පමණකි. මාත්‍රාච්ඡන්දස්හි වනාහි මුලින් තිබෙන ඡන්දස් දෙකේ සඞ්ඛ්‍යාන එකතු කිරීමෙන් ඊ ලඟ ඡන්දසෙහි සඞ්ඛ්‍යානය දත හැකි ය.

28. තිස් පමන් සිවුහළ - වසන් මතින් සඳසුන්, *
පතර කොරමින් සඳ - හගැන් විසිත් සහසුන්.

මාත්‍රා	1	ක්	ඇති	ඡන්දසෙහි	සංඛ්‍යානය		1	යි.
,,	2	,,		,,	,,		2	යි.
,,	3	,,		,,	,,	(1 + 2=)	3	යි.
,,	4	,,		,,	,	(2 + 3=)	5	යි.
,,	5	,,		,,	,,	(3 + 5=)	8	යි.
,,	6	,,		,,	,,	(5 + 8=)	13	යි.
,,	7	,,		,,	,,	(8 + 13=)	21	යි.
,,	8	,,		,,	,,	(13 + 21=)	34	යි.

යනාදි වශයෙනි.

අධ්වයෝගය.

'අධ්වයෝගය' නම් ඡන්දසක් ප්‍රස්තාර කිරීමට වුව මනා භූමියෙහි ප්‍රමාණය නිශ්චය කර ගැණීමට ඉවහල් වන ක්‍රමයයි. කඩදාසි, පෑන්, පැන්සල් ආදි ලිපිද්‍රව්‍ය සුලභ වූ මේ කාලයෙහි එය දැනීමෙන් වැඩි ප්‍රයෝජනයක් නො ලැබේ. වුව මනා ම නම් වෘත්තරත්නාකර සරලාව්‍යාඛ්‍යාවෙන් උගත යුතුයි.

ෂට්ප්‍රත්‍යය සමාප්තයි.

——)o(——

28. අර්ථ:— (මාත්‍රා සංඛ්‍යා වශයෙන්) තිහ පටන් සිවුසාළිස අවසන් කොට ඇති ඡන්දසුන් ප්‍රස්තාර කරමින් ඡන්දස් පිළිබඳ දහස් ගණන් වෘත්ත දත යුතු යි.

විස්තර:— මේ ගීයෙන් ගීතීන්හි අඩි දෙකෙහි ලැබෙන මාත්‍රා සංඛ්‍යාව නියත කොට දක්වති. ඉතා අඩු ගණනක් මාත්‍රා ඇති ගී සඳසෙහි අඩි දෙකෙහි ලැබෙන්නේ මාත්‍රා තිහකි. ඉතා වැඩි ගණනක් ඇති සඳසෙහි ලැබෙන්නේ සිවුසාළිසකි (24 වැනි පිට බලනු) ඒ මාත්‍රා සංඛ්‍යා ඇති ගීතිච්ඡන්දසුන් යට කී සේ ප්‍රස්තාර කළ විට වෘත්ත කෙළ ගණන් ලැබේ.

යට "ගිය පෙර පසු දෙකාඩ" යනාදීන් ගීසඳස් ප්‍රස්තාර කිරීමෙහි දී අඩි දෙක වෙන වෙන ගත යුතු යයි කී නමුත් මේ ගීයෙන් හැඟෙන්නේ ගීයෙහි උභයාඩියෙහි ඇති සියලු මාත්‍රා එක් කොට එක ඡන්දසක් වශයෙන් ගත යුතු බව යි. උභයාඩිය එක ම ඡන්දසෙහි එක ම පාදයක් වශයෙන් ගණිතොත් ප්‍රස්තාරය ද පාදවශයෙන් හෝ අඩිවශයෙන් හෝ නො කොට සම්පූර්ණ

---

* වසන් කොරෙන් සඳහට.

සිවුපද ලකුණු.

29. ගණ සකි වසම් කිසි - එම මත් සම කරත් හොත්,
සම එළි විරම්පද වුව - සිවුපද නමැයි දන්නේ.

වශයෙන් ම කට යුතු ය. මෙහි මෙ තැන ද ව්‍යාකූල බව මෙයින් පැහැදිලි ව පෙණේ.

ගීතිලක්‍ෂණ සමාප්ත යි.

---

29. අර්‍ථ:—කිසියම් වෘත්තයක් ගණ වශයෙන් හෝ (වර්‍ණ) සඞ්ඛ්‍යාවෙන් හෝ විෂම වුව ද, ඒ වෘත්තය මාත්‍රා සම කොට සාරතොත්, එසේ ම සමාන වූ එළි හා විරාම හා පද හා වුවොත් සිවුපද නමැයි දත යුතු.

විස්තර:-- මෙ ගීයෙන් සිවුපද පිළිබඳ සාමාන්‍ය ලක්‍ෂණ දක්වන ලදී. එළි සම කොට සිවුපදයෙහි ම විරාමස්ථාන එක් සමාන කොට මාත්‍රාසඞ්ඛ්‍යාවෙන් සමාන පාද ඇති කොට බැඳීම සිවුපදයෙහි සාමාන්‍යලක්‍ෂණයි. ඒ සිව්පදයන්හි එක් පාදයෙක්හි ගණ, ගුරුලඝු, වර්‍ණ සඞ්ඛ්‍යා අනික් පාදයන්ට වඩා වෙනස් විය හැකි ය. එහෙත් පාද සතරෙහි ම එක් සමාන මාත්‍රා ගණන් ඇතිවිය යුතු ය.

"පව් රද 'සඳ නා' ලෝ මුල් දිගතු බ   ර
ලෙව් තුරු 'සුසැදූ' යස මිණිමුතු මල්පත   ර"

මේ සිව්පද අඩෙහි ප්‍රථම පාදයෙහි ගණ යෙදුනු සේ විතීය පාදයෙහි නො යෙදුනේ ය. ප්‍රථම පාදයෙහි මුල බගණයෙන් පර ව යෙදුනේ සගණයයි. එහෙත් විතීය පාදයෙහි ඒ ස්ථානයෙහි යෙදුනේ නගණයයි. මෙසේ සෙසු ගණ ද විෂම වේ. ප්‍රථම පාදයෙහි (අවසාන රකාරස්ථ 'අ' යන්න ද ගුරක් සේ ගැණෙන හෙයින්) ගුරු අකුරු පසකි. දෙවෙනි පාදයෙහි ගුරු අකුරු දෙකකි. එහෙයින් දෙපදෙහි අක්‍ෂර සඞ්ඛ්‍යාව ද විෂම වේ. මෙසේ ගණ වර්‍ණ විෂම වුවත් දෙපදෙහි ම සමාන මාත්‍රා සඞ්ඛ්‍යාවක් ඇති හෙයින් මේ මාත්‍රාසමවෘත්තයෙකි. යති හා එළි සම හෙයින් සිවුපදයකට අයත් දෙපදයෙකි. වර්‍ණ සම වෘත්ත ගණ වර්‍ණ මාත්‍රා සම කොට බැඳිය යුතු ය. 'ගණ සම කොටින් බඳනෝ' යි මතු කියනු ලබන්නේ ඒ වෘත්ත සඳහා යි.

30 ගුරෙක් දෙමත් පටන් - තුදුස් ගුරු විසිඅට මත්,
කෙළ දනු සඳස් පිළිවෙළ-මෙසෙයින් නම් සිවුපෙදේ.

31. සඳ සිරි මැදුම් නම් - පිහිටි සුපිහිටි උතු නම්,
සෙල් ගජ රුදි රවුළු නම්-තෙනෙත් හිරු මි මදු නම්.

---

30. අර්ථ:— එක් ගුරක් හෝ මාත්‍රා දෙකක් පටන් ගුරු දස සතරක් හෝ මාත්‍රා විසි අටක් කෙළවර කොට ඇති සිව් පදයන් පිළිබඳ ඡන්දසුන්ගේ නම් පිළිවෙළින් මේලෙසින් දත යුතු ය.

විස්තර:—සිව්පද සඳස්හි ඉතා අඩු වර්ණ හෝ මාත්‍රා ඇති ඡන්දසට එක් (ගුරු) අකුරක් හෝ මාත්‍රා දෙකක් ඇති බවත් ඉතා දික් සිව්පද සඳසට (ගුරු) අකුරු තුදුසක් හෝ මාත්‍රා විසිඅටක් ඇති බවත් මෙයින් දක්වන ලදී.

31. අර්ථ:— සඳ ය, සිරි ය, මැදුම් ය, පිහිටි ය, සුපිහිටි ය, උතු ය, සෙල් ය, ගජ ය, රුදිය, රවුළු ය, තෙනෙත් ය, හිරු ය, මිහි ය, මදු ය යනු තුදුස් සඳසුන්ගේ නාමයෝ යි.

විස්තර:—මේ එක් එක් නාමයකින් ඡන්දස් තුණක් බැගින් ගත් බව සිතීමට කරුණු තිබේ.

ඒ මෙසේ යි.—

අක්ෂර සංඛ්‍යා					නාමය		වෘත්ත සංඛ්‍යා
1	අක්ෂර	1	ක්	ඇත්තේ	සඳ	ඡන්දසයි.	2
2.	„	2	ක්	„	සිරි	„	4
3.	„	3	ක්	„	මැදුම්	„	8
4.	„	4	ක්	„	පිහිටි	„	16
5.	„	5	ක්	„	සුපිහිටි	„	32
6.	„	6	ක්	„	උතු	„	64
7.	„	7	ක්	„	සෙල්	„	128

යනාදි වශයෙන් වර්ණච්ඡන්දස ඉගැන්වූහ. අනන්තර ගීයෙන් කියනු ලබන 2. 4. 8 යනාදි වෘත්තසංඛ්‍යා ලැබෙන්නේ වර්ණ ච්ඡන්දස ප්‍රස්තාර කළ කල්හි ම ය.

32. දෙ සතර අට සොළොස්-බතිස්සිවසැට බවනෙන්,
දිගුණු දිගුණු විරිත් මේ-ගණ සම කොටින් බඳනේ.

33. දෙමත් පටන් පිළි-අටවිසි මත් වසන් කොට,
නන් විරිතින් බඳුයේ-සිව්පද දෙපද ඈ වේ.

එසේ ම:—

							වෘත්ත සඞ්ඛ්‍යා.
1	මාත්‍රා	1	ක්	ඇත්තේ	සඳ	ඡන්දසයි.	1
	,,	2	ක්	,,	සඳ	,,	2
2	,,	3	ක්	,,	සිරි	,,	3
	,,	4	ක්	,,	සිරි	,,	5
3	,,	5	ක්	,,	මැදුම්	,,	8
	,,	6	ක්	,,	මැදුම්	,,	13
4	,,	7	ක්	,,	පිහිටි	,,	21
	,,	8	ක්	,,	පිහිටි	,,	34
5	,,	9	ක්	,,	සුපිහිටි	,,	55
	,,	10	ක්	,,	සුපිහිටි	,,	89

යනාදි වශයෙන් මාත්‍රාවඡ්ඡන්දස් දෙකක් දෙකක් එක් එක් නමින් ගන්නා ලදී. ඒ බව උතු, ගජආදි ඡන්දස්හි දක්වනලද වෘත්ත යන්ගේ මාත්‍රා සඞ්ඛ්‍යා ගැණ බැලූ කල පැහැදිලි වේ.

32. අර්ථ:— වෘත්ත දෙසොක, සතරෙක, අටෙක, සොළොසෙක, දෙතිසෙක, සිව්සැටෙක යන භාවයෙන් දිගුණ දිගුණ වූ මේ වෘත්ත ගණ සම කොට බැඳිය යුතු ය.

විස්තර:— වර්ණ ප්‍රධාන ඒ ඒ ඡන්දස් ප්‍රස්තාර කළ විට ලැබෙන වෘත්ත සඞ්ඛ්‍යා මෙයින් දක්වන ලදී. මාත්‍රා නො ව ගණ යන් සම කොට බඳිනු ලබන්නේ ද වර්ණවෘත්ත යි. සතර පද යෙහි ගණ සම වූ විට ගුරු ලඝු වර්ණ ද සමාන වේ. වර්ණ වෘත්ත විභාගය කළ තමුත් වෘත්තලක්‍ෂණ දැක්වීමෙහි දී මාත්‍රා වෘත්තලක්‍ෂණ ම බෙහෙවින් දක්වන ලදී. සඳ ඡන්දසෙහි සිරි විරිත ද, සිරි ඡන්දසෙහි බිඳු විරිත ද යන දෙක වර්ණ වෘත්තයයි විකල්පයෙන් කිය හැකි වේ.

33. අර්ථ:— නැමත මාත්‍රා දෙක පටන් මාත්‍රා විසිඅට අවසන් කොට ඇති නොයෙක් වෘත්තයන්ගෙන් බඳනාලද්දේ සිව්පද දෙපද යනාදිය වේ.

34. කිසිවෙක් සමගණ වේ-මත් සම වේ කිසිවෙක්,
පසු පෙර පද දුබල වේ-කිසි අතුරු පද බිලි වේ.

35. බිලි වතුදු ලකුණු-සතර පෙදෙන් කිසිවක්,
කියම් ගුරුලුහු ඈ නියමින්-සවණෝ 'නේ කිවින් සැන්.

1. සඳ.

36. සත්රපෙදෙහි සතර-ගුරක් ම ලා බඳ හොත්,
'සිරි' විරිත් නම් වේ-නිදසුන් එයට මේ වේ.

විස්තර:— මෙයින් දක්වනලද්දේ මාත්‍රාවෘත්ත යි. ඡන්දස් පටන් ගැණෙන්නේ මාත්‍රා එකෙහි පටන් වුවත් එය මෙහි නො දක්වන ලද්දේ ඒ මාත්‍රා එකක් ඇති ඡන්දසෙහි එක ම වෘත්තයක් හෙයින් හා එ ද ඒකාක්ෂරච්ඡන්දසෙහි සර්වලඝුවෘත්තය වශයෙන් ලැබෙන හෙයිනුත් ය.

34. අර්ථ:— (ඒ වෘත්තයන් අතුරෙන්) සමහර වෘත්ත සමාන වූ ගණ ඇති වේ. (සතර පාදයෙහි ම ගණ එක සමාන ය යනු භාවයි). සමහර වෘත්ත මාත්‍රාවශයෙන් සමාන වේ. සමහර වෘත්තයන්හි පූර්වපශ්චිම පාද (මාත්‍රා-වර්ණ ඌනත වීමෙන්) අන්තඃ පාදයන්ට වඩා දුබල වේ. අන්තඃපාද හෙවත් දෙවෙනි තුන් වැනි පාද (මාත්‍රාවර්ණ අධික වීමෙන්) පූර්වපශ්චිම පාදයන්ට වඩා බලවත් ද වේ.

විස්තර:—පසු පෙර පද දුබල හෝ පබල වන්නේ විෂම වෘත්තයන්හි ය. ඒ වෘත්තයන්හි පාද සතර ගණවශයෙන් හෝ මාත්‍රා වශයෙන් හෝ සමාන නො වේ. පූර්වාර්ධය හා පශ්චිමාර්ධය සම වන්නේ අර්ධසම වෘත්තයන්හි ය. සෙස්සෝ සමවෘත්තයෝ යි.

35. අර්ථ:—සතර පාදයෙන් කිසියම් පදයක් මාත්‍රා අධික වීමෙන් බලවත් වුවත් ගුරු ලඝු ආදි නියමයෙන් ලක්ෂණ කියම්. එය කවිසමූහයාගේ කන්හි බහනු මැනව.=(ඇසිය යුතු).

විස්තර:— 'ගුරු ලුහු ඈ' යන තන්හි 'ඈ' සදින් මාත්‍රා, යති, එළි යන මේ ගැණේ.

සිවුපද ලකුණු.

36. අර්ථ:— පහසු යි. නිදර්ශන:—

" සා. ශ්‍රී. තා. ශ්‍රී. "

විස්තර:— මෙහි 'සා' යනු එක් පාදයෙකි. 'තා' යනු ද එකකි. මෙහි එළිසමයෙක් නො පෙණේ. ඒකාක්ෂරයෙන් ම

2. සිරි.

37. ලුහු ගුරු දෙකින් බඳ-'බිඳු' නම් විරිත් දන්නේ,
සිව්මත් කොටින් බඳ හොත්-'මියුලු' නම් වේ හෙ මෙසේ.

3. මැදුම්.

38. සගණිනි සිව්පද-වුව හොත් 'තලා' නම් වේ,
සමතිනි බඳ එම-'අතිළුනු' * නමැයි දන්නේ.

ඡන්දස් පටන්ගන්නා හෙයින් ඒකාක්ෂර වෘත්තයක් දක්වන ලද නමුත් එබඳු වෘත්තයෙන් බැඳි පද්‍ය කාව්‍යයන්හි නො පෙණේ.

පැරණිසන්නයෙහි දක්වන ලද සඞ්ඛ්‍යානය සාවද්‍ය ය. ඒ ඒ ඡන්දස් ප්‍රස්තාර කළ විට ලැබෙන වෘත්ත සඞ්ඛ්‍යාව සොයා ගැණිමට උපදෙශ යට දක්වා ඇත. විෂමවෘත්ත පිළිබඳ සඞ්ඛ්‍යානය වෘත්තරත්නාකර සරලා ව්‍යාඛ්‍යාවෙන් උගත යුතු.

37. අණ්:— පහසුයි. 'ලුහු ගුරු දෙකින් බඳ' යි කියන ලද්දේ එක් පාදයක ලක්ෂණයි.

සමවෘත්තයන්හි පාද සතර සමාන හෙයින් එක් පාදයක පමණක් ලක්ෂණ කියනු ලැබේ. ඒ පාදය චතුරවෘත්ත කළ විට සිව්පදය ලැබේ. සෙස්සෙහි ද මෙසේ යි.

බිඳු විරිතට නිදසුන්:—

දැ නේ — අ නේ,
දි නේ — දි නේ.

මියුලු විරිතට නිදසුන්:—

මෙ සතර — නම ඝර
මෙ සසර — දුරු ඝර.

විස්තර:— මෙයින් බිඳු විරිත මාත්‍රා තුණක් නොහොත් වර්ණ දෙකක් ඇති සිරි සඳසට ද, මියුලුවිරිත මාත්‍රා සතරක් ඇති සිරි සඳසට ද අයත් ය.

38. අණ්:— සගණයෙන් ම පාද සතර වුවොත් තලා (=තිලක) නම් වෘත්තය වේ. මාත්‍රා සයකින් බඳනාලද ඒ වෘත්තය අතිළුනා නම් වේ.

තලා විරිතට නිදසුන්— සොවු ලි — සර ලි
එාම ලි — මැසි ලි

---

* එම උනු අති උනු.

39. සගණ දෙකින් බඳ-සිව්පද 'හසගැමි' නම්,
අටමතිනි බඳ හොත්-'පියුමකර' නම් හෙ මෙසේ.

අතිළනු විරිතට නිදසුන්:—

සපුදුනු කෝ — කෝ පුව කෝ
නල දවැ කෝ — දිවි නො රැ කෝ

විස්තර:— මේ විරිත් දෙක අතුරෙන් 'තලා' විරිතෙහි එක් පාදයක වන්නේ අකුරු තුණකි. ඒ ද සගණය හෙයින් මාත්‍රා සතරකි. මෙය මාත්‍රාවෘත්තයක නිදසුනක් වතොත් මේ ඡන්දසට නො ව මීට මුලින් වූ සිරි ඡන්දසට අයත් විය යුතු ය. එහෙයින් මෙය මැදුම් නම් වර්ණච්ඡන්දසට අයත් උදාහරණයෙකි. **අතිළනු** විරිත මාත්‍රා සයක් ඇති මැදුම් සඳසට අයත් විරිතකි. මාත්‍රා පසක් ඇති මැදුම් සඳසට අයත් වෘත්තයක් මෙහි නො දක්වන ලදී.

"අසන් නෝ — දහම් නෝ
ලබන් නෝ — සැපත් නෝ"

යනු ත්‍රිවර්ණ වූ හෝ පඤ්චමාත්‍ර වූ මැදුම් සඳසට අයත් වෘත්තයෙකි. සෙසු මෙබඳු තැන්හි උදාහරණ තමන් විසින් යොදා ගත යුතු යි.

39. **අර්ථ:**— සිව්පදය ම සගණ දෙකින් බඳනාලද්දේ **හංසගාමි** නම් වෘත්තය වේ. (ගුරු ලුහු නියමය නැති ව) මාත්‍රා අටකින් බැන්දෙත් ඒ විරිත **පද්මාකර** නම් වේ.

හසගැමි විරිතට නිදසුන්:—

මලගා සම ගා — සුලගා වෙ ල ගා
මලගා සර ගා — මලගා එ ල ගා.

පියුමකර විරිතට නිදසුන්,—

විදමිනි සිකි පි ල් — නමා නෙතුරැ මු ල්*
නරංග සැදි ව ල් — වනන්ට වෙ නො ක ල්

මේ වෘත්ත දෙක ම මාත්‍රා අටක් ඇති ඡන්දසට අයත් ය. වර්ණ වෘත්ත වශයෙන් ගණිතොත් **හසගැමි** විරිත සයවැනි වර්ණච්ඡන්දසට අයත් සමවෘත්තයකි. **පියුමකර** විරිතට දක්වූ නිදසුන නම් සයවැනි වර්ණච්ඡන්දසට අයත් සමවෘත්තයෙකි.

---

* හැකි ම යතු මුල්.

5. සුපිහිටි.

40. දන දෙගණ ගුරු මත්-ඇමපද විරම් වේ නම්, *
විරිත් සෙව්යක්සර-දනු නිදසුන් මෙසේ වේ.

41. නනද මෙ තුන් ගෙණෙන්-බඳ තිරියක්සර නම්,
දසමත්නි බඳ හොත්-සාඳ නම් විරිත් මේ වේ.

---

40. අර්ථ:— දගණ, තගණ යන දෙගණයෙන් පරවූ ගුරකින් හා මාත්‍රා (ලඝු=)වකින් පර ව සියලු ම පාදයන්හි විරාමය වේ නම් සෙව්යක්සර විරිතැයි දත යුතු යි.

නිදසුන් මෙසේ යි:—

"සඳු ය නුබ ස ද ය—ම ද ය සර ම ද ය
සඳු ය සඳ ම ද ය—ස ද ය වන ස ද ය"

විස්තර:—මේ වතාහි මාත්‍රා දහයක් ඇති ඡන්දසෙහි වෘත්ත යෙකි. වර්ණවෘත්තයක් වතොත් අටවැනි ඡන්දසෙහි වෘත්තයෙකි. සතරපදය සම්ප්‍රකාරයෙන් ම සමාන ය. සමහරු මෙහි මාත්‍රා නවයකින් පර ව යතිය වෙතැයි කියති. පාදාන්තයට ඉතා ආසන්නහෙයින් ඒ යතිස්ථානයක් නො වේ.

41. අර්ථ:— නගණ නගණ දගණ යන මේ තුන් ගණ යෙන් බඳනාලද්දේ තිරියක්සර නම් විරිත වේ. (ගුරු ලඝු නියමයක් නැති ව) මාත්‍රා දශයකින් බඳ හොත් ඒ මේ වෘත්තය සාඳ (ඛඤ්ජා) නම් වේ.

තිරියක්සර විරිතට නිදසුන්:—

"බමර මොනර කු ලි ය
සුවඳ සුලග බ ලි ය
ඵලඳ බොලඳ සා ලි ය
වසඳ මෙසඳ කු ලි ය"

සාඳ විරිතට නිදසුන්:—

"සිසිසාර දිග පැති රි
රාමනා අත බැහැ රි
මැසි දුන් දනා ති රි
වනනැ ස් දරින් පි රි"

විස්තර:— මේ දෙක්හි යතිය පාදාන්තයෙහි ය. තිරියක්සර විරිත නවවැනි වර්ණච්ඡන්දසෙහි වෘත්තයක් ලෙස ද සැලකිය හැකි ය.

---

* අටපද විරමු වී නම්; නවමතිනැමපද විරවි.

6. උතු.

42. නගණ දෙකින් බගණ-ගුරින් මෙසේ බඳ හොත්,
අරි විරිත් නම් වේ-බිඟුවෙණ සගණ තුණකින්.

43. සනද මෙතුන් ගෙණෙන්-පස්මතෙකින් සැහපුම්,
බුජගයා නම් වේ-බර මතිනි වෙහෙළුලැහි.

---

42. අර්ථ:—නගණ දෙකකින් හා බගණයකින් ද ගුරකින් ද යි මෙසේ බැන්දෙත් අරි (=ආර්යා) වෘත්ත නම් වේ. සගණ තුණකින් බඳනාලද්දේ බිඟුවෙණ (=භෘඞ්ගවීණා) නම් වෘත්තය වේ.

අරි විරිතට නිදසුන්:—

මෙහෙසුරු වැර*දී නැමිසා-සුරගුරු පැණ දී නෙමියා
දීවසුරු තෙද දී බිමි සා-බඹ නව දිය දී නිමි යා†.

බිඟුවෙණ විරිතට නිදසුන්:—

"සමතුන් සමතන් සර හා-බමරුන් ගිඟුරුම් සර හා
සරහා සර පන් සර හා-මියොවුන් බිය වන් සර හා"

විස්තර:— විරිත් දෙකෙහි ම යතිය පාදාන්තයෙහි ය. අරි විරිත දශාක්ෂරවර්ණඡන්දසට අයත් වර්ණ වෘත්තයක් සේ ද, බිඟුවෙණ විරිත නවාක්ෂරවර්ණඡන්දසට අයත් වෘත්තයක් සේ ද ගත හැකි යි. එසේ ඇති කල්හි ද දෙකෙහි ම මාත්‍රා සඞ්ඛ්‍යාව දොළස හෙයින් එකම මාත්‍රාඡන්දසට ඇතුළත් කරණ ලදී.

43. අර්ථ:— සගණ නගණ දගණ යන මේ තුන් ගණයෙන් යුක්ත වූ ද මාත්‍රා පසකින් හෙවත් නගණයෙහි මූල ලඝුවෙන් පර ව වූ යතියෙන් යුක්ත වූ ද වෘත්තය බුජගයා (=භුජඞ්ගප්‍රයාත) නම් වේ. වාදශ (=12) මාත්‍රාවකින් බඳනාලද්දේ වෙහෙළුලැහි නම් වේ.

බුජගයා විරිතට නිදසුන්:—

"මි යු ලි නි, වෙත ඝා ලි නි-සුපුලි නී, වනමලි නී,
කොවුලිනි, මත කු ලි නි-පියැලිනි, ඵගි මලි නි.

වෙහෙළුලැහි විරිතට නිදසුන්:—

"තොප කෙරෙ මා නැත ද ඔබා-සොයා දිවිම් මෙමම මොබා
ගිසෝතිනුන් මා නො ල බා-එවාපියන්තෙම් ම ඔ බා"

විස්තර.— කොමා ලකුණෙන් දක්වන ලද්දේ යතිස්ථානයි. බුජගයා විරිතෙහි මාත්‍රා එකොළොසකි. එය අකුරු නවයක්

---

* දිය. † නිමියා.

44 යමතින් විරම් කොමල-පෙදෙන් බඳ වසක් නම්,
දඟමින් ගුරින් බඳුයේ-යොන් මත් වැලය මෙහෙ මෙසේ.

ඇති වර්ණවෘත්තයට ද අයත් විය හැකි ය. සංස්කෘතවෘත්තයෙහි භුජඞ්ගප්‍රයාත වෘත්තය යගණ සතරකින් යුක්ත වේ. වෙහෙලු ලැගි විරිතෙහි ගුරු ලඝු නියමයක් නැත. සියලු පාදයන්හි මාත්‍රා දොළස බැගින් වේ. එහි යතිය පාදාන්තයෙහි ය.

41. අර්ථ:— මාත්‍රා සයකින් විරාමය වේ ද, කොමලපදයන් ගෙන් බඳනාලද ඒ වෘත්තය **වසක්** (=වසන්ත) නම් වේ. මාත්‍රා දශයකින් පර ව ගුරකින් යුක්ත කොට බඳනාලද්දේ **යොන් මත් වැල** නම් වේ.

වසක් විරිතට නිදසුන්:—

"රැඳි අඳනින්, දිගුනුව නිය *-සිනෙනි සසල, තඹලව නිය
රන්පණලෙන්, සලඹවනිඹ -සොමිසිසිවන්, සොමිවුව නිය"

කාව්‍යශෙඛරයෙහි හතරවැනි සගීයෙහි තවත් නිදසුන් පෙණේ.

යොන්මත්වැල විරිතට නිදසුන්:—

"**මිණිමොර මි පිරුණු** 1 **පනා-අනෙක අනෙක කිඟුරු සැනා**
බිබි බිබි සුරම **නා-සිසි තුමින් පුරාමැ නා.**2"

විස්තර:— වසක් විරිතට මාත්‍රා දොළසකි. ඒ බව වාදශ මාත්‍රිකාවෘත්තයට ඇතුළත් කිරීමෙන් ම හැගේ. එහි මාත්‍රා සයකින් පර ව පාදමධ්‍යයතිය වේ. පාදයෝ කොමල වෙති. අන්තයෙහි ගුරක් නො යෙදේ. එසේ නුවූවොත් **යොන්මත් වැල** විරිත වේ. **යොන්මත් වැලෙහි** නියමින් ම එකොළොස් වැනි දොළොස් වැනි මාත්‍රා දෙක එක් කොට ගුරක් කළ යුතු ය. ඊට මුලින් යෙදෙන මාත්‍රා දශය කැමැති පරිද්දකින් ගුරු ලඝු මිශ්‍ර කොට යෙදිය හැකි ය. එසේහෙයින් යොන්මත්වැලෙහි පාදවශයෙන් ලැබෙන්නේ වාදශමාත්‍රිකාවෘත්තයෙහි අන්ත්‍යගුරු වෘත්තයකි. යොන්මත්වැලට දුන් නිදසුනෙහි විතීය තෘතීය පාදාදියෙහි තිබෙන යමකය ගැණ ද සිතිය යුතු ය. ලක්ෂණ පාඨයෙහි දී එබන්දක් නො කියන ලද නමුදු, ඡන්දසට එය අයත් නො වන නමුතුදු, මෙබඳු අනික් වෘත්තයන්ගෙන් මෙය වෙනස් කිරීමට එය ද එක් හෙතුවක් වෙතැයි සිතිය හැකි ය. යොන්මත් වැලෙහි යතිස්ථාන නො කී නමුත් මාත්‍රා සයකින් සයකින් ඒ වේ යයි සිතිය හැකි ය.

---

* නි. 1. මිණිබුරු මීපිපී. (මිණිමොරරුවරරහ-ධම්ප්‍රදීපිකා)
2 සොවින් සුරාමැනා.

45. සමමතෙයට වසම්-ලකුණු දුට * සුරමත්වැල,
දසමත්ගුරින් බඳුයේ × -උවදෑ නමැයි දන්නේ.

46. කෙළන ගුරු තියකින්-නැතන් තැන ගුරු නියමෙක්,
මින් ගති නමැයි දන්නේ-නිදසුන් එයට මේ වේ.

---

45. අර්ථ:— (යම්විරිතක) ඒ යොන්මත්වැල විරිතට සමාන මාත්‍රා හා විෂම වූ ලක්‍ෂණ දක්කොත් එය සුරමත්වැල ය යි දත යුතු. මාත්‍රා දශයකින් හා ගුරකින් බඳනාලද්දේ උපජාති නමැයි දතයුතු.

සුරමත්වැලට නිදසුන්:—

“එකත ද මා රමන් න වා
එකත කවුරු තුනන් න වා
සතුටු කොපින් මෙහෙල් න වා
එවස් මකිල් නිමල් න වා”

උවදූ විරිතට නිදසුන්:—

“මේ කුම් නම් වේ උපැ තී-කඳ කලු පලු මේ රුවැ ති
දනෝ මහා නිරු සෙ තී-කඳ හා හිඟුලෙන් වන ති”

විස්තර:— යොන්මත්වැල, සුරමත්වැල යන දෙකෙහි වෙනස කවරේ ද? යොන්මත්වැලෙහි මාත්‍රා සයකින් යතිය වන බව නිදසුනෙන් පෙණේ. සුරමත්වැලෙහි එවැන්නක් නැත. විරිත් දෙක වෙනස් වන්නේ මෙයිනි.

උවදූ යොන්මත්වැල විරිත් දෙකෙහි වෙනස කුමක් ද? යොන්මත්වැල වතුයේ ද්විතීය තෘතීය පාදාදියෙහි යමකය ඇතිකල්හි ය. උපජාතියෙහි එවැන්නක් නැත. විරිත් දෙකෙහි වෙනස වන්නේ මෙපමණකිනි. නොහොත් යමකය ගැණ නො සලකානොත් යොන්මත්වැල, උවදූ යනු එක ම වෘත්තයට ව්‍යවහාර කරණු ලබන නම් දෙකකි.

සංස්කෘතච්ඡන්දසෙහි උපජාති නාමයෙන් ගන්නා ලද්දේ පාදසතරෙහි එක ම ලක්‍ෂණ නැති අර්ධ සම වූ හෝ විෂම වූ වෘත්ත විශෙෂයකි.

46. අර්ථ:— යම් විරිතක අවසානයෙහි ගුරුත්‍රයක් වේ ද, එයින් අන් තන්හි ගුරුනියමයෙක් නැද් ද, ඒ විරිත මින්

---

* බරමත් එය වසම් ලකුණු බඳ. × මෙ ද ගුරු තෙරනින් මුසු.

7. සෙල්.

47. සිව්මත් ගුරින් විරම්-පුන සිව්මත් දෙගුරින්,
විරම් කොටින් බඳ හොත්-නළුගාහ නම් හෙ මෙසස්.

ගති නමැයි දතයුතුයි. ඊට නිදසුන් මෙසේයි:—

“දුර මැගි මේ කුල් ලා හා-පැහැසර සියුමැල් ලා හා
කෙළනා ගවපොල්ලා හා-දුමුහු එ මිපල් ලා හා”

(කාව්‍යශෙඛර. 4 සගී, 14 කාව ද බලනු)

විස්තර:— මේ විරිත කොටස් දෙකකට බෙදේ. එයින් අග කොටස වූ ගුරු අකුරු තුණ කිසිවිටෙක වෙනස් නො වේ. ඊට මුලින් යෙදෙන අතික් මාත්‍රා සය ෂණ්මාත්‍රච්ඡන්දස මෙන් තෙළෙස් අයුරකින් යෙදේ. ඒ මෙසේ යි.

මාත්‍රා සය.	ගුරු තුණ.	
⏑ ⏑ ⏑	⏑ ⏑ ⏑	1
— — ⏑ ⏑	⏑ ⏑ ⏑	2
— ⏑ — ⏑	⏑ ⏑ ⏑	3
⏑ — — ⏑	⏑ ⏑ ⏑	4
— — — — ⏑	⏑ ⏑ ⏑	5
— ⏑ ⏑ —	⏑ ⏑ ⏑	6
⏑ — ⏑ —	⏑ ⏑ ⏑	7
— — — ⏑ —	⏑ ⏑ ⏑	8
⏑ ⏑ — —	⏑ ⏑ ⏑	9
— — ⏑ — —	⏑ ⏑ ⏑	10
— ⏑ — — —	⏑ ⏑ ⏑	11
⏑ — — — —	⏑ ⏑ ⏑	12
— — — — — —	⏑ ⏑ ⏑	13

මේ තෙළෙස් ආකාරයට වඩා වෙනස් අයුරකින් මේ වෘත්ත යෙහි කිසි ම පාදයක් යෙදිය නො හැකි ය.

47. අර්ථ:— (යම් විරිතක්) මාත්‍රා සතරකින් පර ව යෙදුනු ගුරකින් මත්තෙහි විරාමය ද, නැවත මාත්‍රා සතරකින් පර ව යෙදුනු ගුරු දෙකකින් මත්තෙහි විරාමය ද කොට බැන්දෙත් එය නළුගාහ නම් වේ. නිදසුන් මෙසේ යි:—

“සුරමැති ඊ, මුසලවියා හා-මෙ දසඹුලි, තිසුලවියා හා
උවිඳු සි ඊ, විදුරවියා හා-නම දිය දේ, නුවනවියා හා”

48. **නගණ සතර සෙලසා-ගුරක් ම ලා බඳ හොත්,**
යති සත්මතින් වූයේ-මිණිපොකුරු නම් වෙ මෙසේ.

49. **බගණ යගණ සිටිය-පස්මතෙකින් මත්තේ,**
සවන ගුරින් යති වත්-කනිල් නමැයි දන්නේ.

විස්තර:— මේ වෘත්තය කොටස් සතරකට බෙදිය හැක්ක. එයින් මුල් කොටස මාත්‍රා සතරකි. එය පස් අයුරකින් යෙදිය හැකි ය. දෙවෙනි කොටස නම් ගුරු අකුර ය. එය වෙනස් කළ නො හැක්ක. තුන්වැනි කොටසෙහි ද මාත්‍රා හතරක් හෙයින් එහි ද භෙද පසකි. සිව්වැනි කොටසෙහි ගුරු දෙක ද වෙනස් කළ නො හැක්ක. පළමුවැනි තෙවෙනි කොටස්වල ඇති භෙද සඛ්‍යා එකිනෙක ගුණ කළ විට භෙද පස්විස්සක් ලැබේ. ඒ වනාහි මේ මාත්‍රාවෘත්තයෙහි පාදයක් සිටියහැකි පස්විසි ආකාරය යි.

එක් එක් පාදය මෙසේ පස්විසි අයුරකින් යෙදිය හැකි හෙයින් පාද සතර (25 × 25 × 25 × 25=)390625 අයුරකින් යෙදිය හැකි යි.

48. අර්ථ:—(යම් විරිතක්) නගණ සතරකින් මත්තෙහි ගුරක් ම ලා බැන්දෙත් මාත්‍රාසතකින් පර ව යතිය වූ ඒ විරිත **මිණිපොකුරු** නමි.

නිදසුන් මෙසේ යි:—

“පැහැ පැතිර නැගි, මෙසඳ ගුව නා
සහ කෙසුරු * බර, වහන පව නා†
වැජඹි මදලුදු, යවණ කොඩි නා
නවද සඳ මැයි, ම දෙස ගහ නා”

විස්තර:— ‘පැහැපැ- තිරනැ- ගි මෙස- දගුව’ යනු නගණ සතර යි. ‘නා’ යනු ගුරයි. අනික් පාදයන්හි ද මෙසේ යි.

49. අර්ථ:— පස්මතෙකින් මත්තෙහි බගණය හා යගණය සිටියොත් එසේ ම සයවැනි ගුරින් පර ව විරාමය වුවොත් **කනිල්** නම් වෘත්තය යි දතයුතු.

නිදසුන් මෙසේ යි:—

“සලා සිකි පිල්, මලග ලැ ග් ගේ
සඳ ද අත් ගල්, නොලෙයි ලැ ග් ගේ
මහද තුල මන්, යොන ද ලැ ග් ගේ
කිමෙක උන් මා, දෙස නො ලැ ග් ගේ”

විස්තර:— මෙහි ‘සලාසිකි’ යනු පළමුවන මාත්‍රා පසයි. “පිල්මල” යනු එයින් පර බගණයයි. “ගලැග්ගේ” යනු යගණ යයි. සෙසු පාදයන්හි ද මෙසේ යි. මූල මාත්‍රා පසක් ගත්

---

* ඉසුරු. † වසනමසනා.

50. අටින් සයින් විරම්-තුදුස් මතින් බඳුයේ,
මිණිමල් නමැයි දන්නේ-නිදසුන් එයට මේ වේ.

8. ගජ.

51. විරම් දෙසෙන් පණර-මතින් මෙමසේ බඳ හොත්,
සඳෙදුල් සොළි නම් වේ-නිදසුන් එයට මේ වේ.

හෙයින් ඊලඟට යෙදෙන බගණයෙහි මුල තිබෙන ගුර සයවැනි ගුර යි. අක්‍ෂර ගණනාවෙන් ගණිතොත් සමහරවිට මෙය සතර වැනි ද විය හැකි ය.

මේ වෘත්තය කොටස් දෙකකට බෙදියහැකියි. පළමුවන කොටස නම් මාත්‍රා පඤ්චකය යි. දෙවෙනි කොටස නම් '◡ — —'— ◡ ◡' යන බගණ යගණ දෙක යි. එයින් පළමුවැනි කොටස පඤ්චමාත්‍රිකාවජ්ජනසෙහි වෘත්ත අට මෙන් අට අයුරකින් යෙදිය හැකි ය. දෙවෙනි කොටස වෙනස් නො වේ. එහෙයින් මේ වෘත්තයෙහි එක් පාදයක් අටඅයුරකින් සිටිය හැකි බව දත යුතු. එක් පාදයක හෙද අටක් හෙයින් සිව්පදය (8 × 8 × 8 × 8)=4096 අයුරකින් යෙදිය හැකියි.

50. අර්ථ:— මාත්‍රා අටකින් ද තැවත සයකින් ද විරාමය ඇති, මාත්‍රා තුදුසකින් බඳනාලද වෘත්තය මිණිමල් නමැයි දතයුතු. ඊට නිදසුන් මෙසේ යි:—

"හළ ද බුලය ව න, රන ලවන න
මිණිබුතු 'පුල ප න, පැහැ ගත නෙ න
සිසිකැලුම ප න, සිසි වත ව න
එනිමිඳු මන නෙ න, ගත පබ ව න"

විස්තර:— මෙහි මුල මාත්‍රා අටින් පර ව වන්නේ පාදමධ්‍ය යතිය යි. ඊලඟ මාත්‍රා සයින් පර ව වන්නේ පාදන්ත යතිය යි. එය නො කිව ද වරදක් නැත. මෙහි දක්වනලද වෘත්ත චතුර්දශ මාත්‍රාවජ්ජනසට අයත් ය. මුල මාත්‍රා අට හා අග මාත්‍රා සය වෙන් වශයෙන් ම ගතයුතු. මේ විරිතෙහි අට වැනි මාත්‍රාව හා නව වැනි මාත්‍රාවත් එකතු ව කිසිවිටෙක ගුරක් නො වේ. යතිය තැබීමට නො හැකි වන හෙයිනි. එවිට මුල මාත්‍රා අටෙහි හෙද තිස්හතරක් ද, අග මාත්‍රා සයෙහි හෙද තෙළෙසක් ද ඒ දෙක එකිනෙක ගුණවීමෙන් හෙද (34 × 13=442) හාරසිය දෙසාළිසක් ද ලැබේ. මෙය හතරවාරයක් එකිනෙක ගුණකළ විට සිව්පදයෙහි හෙද සඞ්ඛ්‍යා ලැබේ.

51. අර්ථ:— මාත්‍රා දශයකින් විරාමය වේ ද, මෙසේ

52. **ලුහු සයින් දගණ-නගණ ගුරින් බඳ හොත්,**
අටවැන්න යති වී නම්-දියකේලි නම් වන්නේ.

53. **දෙසෙන් පුන තුණින්-ලුහු ඉන් විරම් වී නම්,**
නැතත් ලුහු ගුරු නියමෙක්-දෙඹ නම් විරිත් හෙ මෙසේ.

මාත්‍රා පසළොසකින් බැන්දෙත් **සදෙල්කෙළි** නම් විරිත වේ. ඊට නිදසුන් මෙසේ යි—

"පියඳු ලිය සහ අකුරු, පතට පත
පියඳු ලිය සහ අකුරු, පතට පත
ලිය වැලඳ පිය තුරුණ, පතට පත
ලිය වැලඳ පිය තුරුණ, පතට පත"

විස්තර:— මෙහි 10, 11 වැනි මාත්‍රා එකතු ව ගුරක් නො වේ. එහෙයින් යතියෙන් මුල මාත්‍රා දහය එක් කොටසක් සේ ද, අග මාත්‍රා පහ එක් කොටසක් සේ ද ගෙණ හෙද සඛ්‍යා සෙවිය යුතු. මේ විරිත පඤ්චදශමාත්‍රාවඡන්දසට අයත් ය

52. අර්ථ:— ලඝු සයකින් පර ව දගණ නගණ ගුරු යන මෙයින් යුක්ත කොට බඳ හොත්, අටවැනි අක්ෂරයෙන් පර ව යතිය වුවොත්, ඒ දියකේලි (ජයකේතු) නම් විරිත වේ.

නිදසුන් මෙසේ යි:—

"කැනටග දිව වලා, කුමුකුව ලා
මලිගිය පුල මලා, වල කුව ලා
විලිමූව කැන වලා, වලඹ දෙ ලා
ඉනිවන ගිම් බලා, එනි විපු ලා"

විස්තර:— 'කැනටගදිව' යනු ප්‍රථම ලඝු සයයි. 'වලාකු' යනු දගණය යි. 'මූකුව' යනු නගණය යි. 'ලා' යනු ගුරයි. සෙසු පාදයන්හි ද මෙසේ යි. පාද සතර ම එක් වැනි හෙයින් මෙහි හෙදයෙක් නො ලැබේ. මෙහි ද මාත්‍රා පසළොසකි.

53. අර්ථ:— මාත්‍රා දශයකින් ද නැවත තුණකින් ද ලඝුවක් හා ඒ ලඝුවෙන් පර ව විරාමය ද වේ ද, අනික් ගුරුලුහු නියමයෙක් නැද් ද, ඒ විරිත දෙඹ (=ඛම්පා) නම් වේ.

නිදසුන් මෙසේ යි,—

"සුවඳ මුවරඳිනවුලෙහි, නිදු ලෙහි
සිනිඳු මිණිකැලුමුදුලෙහි, නිම ලෙහි
විසිඹන පැනිති උඉලෙහි, සිසි ලෙහි
සනපව ගිම්හු අයලෙහි, නිය ලෙහි"

54. සත්මතෙකින් මතු-ගුරුලුහු දෙකින් යති වත්,
පුන තුන්මතින් ගුරුලුහු-සක්වා නම් විරිත වේ.

55. බගණ තුණින් දෙ ගුරින්-බඳුයේ තරඟවැල නම්,
සතර සගණින් බඳ-තෝටක නමැයි දන්නේ.

විස්තර:— මෙහි මූල මාත්‍රා දශය අසූනව අයුරකින් යෙදේ. එකොළොස්වැනි මාත්‍රාව ලඝුවක් ම විය යුතු ය. ඊළඟ මාත්‍රා තුණ තුන් අයුරකින් යෙදිය හැකි ය. පසළොස් වැනි මාත්‍රාව ද නිත්‍යයෙන් ම ලඝුවක් විය යුතු ය. එසේ හෙයින් මෙහි එක් පාදයක් (89 × 3)=26 + 7 අයුරකින් යෙදිය හැකියි. අනික් හෙද විත්‍යායයි.

54. අර්ථ:— මාත්‍රා සතරකින් මත්තෙහි (යෙදුනු) ගුරු ලඝු දෙකකින් (පර ව) පාදමධ්‍යයතිය වතොත්, නැවත මාත්‍රා තුණකින් පර ව (යෙදුනු) ගුරුලුහු දෙකින් (පර ව) පාදාන්ත යතිය වතොත් (ඒ විරිත) **සක්වා** (=චක්‍රවාක) නම් වේ. ඊට නිදසුන් මෙසේ යි:—

නන් කුසුමන් ව ලා ය, දල න ලා ය
මන මුවරඳ ලො ලා ය, මි ලො ලා ය
වකන් මුලිය ව ලා ය, සර ල ලා ය
තවද මෙහි ම නි ලා ය, නෙත සා ලා ය

විස්තර:— මෙහි ද කොටස් සතරකි. එයින් දෙවෙනි සතර වැනි කොටස්හි වන්නේ ගුරු ලඝු දෙක බැගිනි. ඒ නියත ය. පළමුවැනි කොටස මාත්‍රා සතකි. එහි හෙද එක් විස්සකි. තුන්වැනි කොටස මාත්‍රා තුණකි. එහි හෙද තුණකි. එහෙයින් පාදයක හෙද (21 × 3)=63 ක් වේ.

සූත්‍රයෙහි නො කී නමුත්, මේ විරිතෙහි යති ස්ථාන දෙකෙහි ම යකාරයෙන් එළිසම කිරීම කවි සම්ප්‍රදාය යි. ඒ දෙපලෙහි යකාරයෙන් එළි සම නො කළ සක්වා විරිතෙන් බැඳි පද්‍යයක් සිංහල කාව්‍යක නො දක්නා ලදී.

55. අර්ථ:— බගණ තුණකින් හා ගුරු දෙකකින් බඳනා ලද්දේ **තරඟවැල** නම් විරිත වේ. සගණ සතරකින් බඳනා ලද්දේ **තෝටක** නම් විරිත වේ.

56. **සතර සතර මතින්-යති සතරක් දුට හොත්,**
සොළොස් මතින් රැඳියේ-පෙද නම් විරිත් හෙ මෙසේ.

57. **සගණ සතර මතික්-බිති කොට විරම් දුට හොත්,**
පිළි දු නගණ සගණින්-බඳ දෙව්ගී ගාහ නම්.

තරඟවැල විරිතට නිදසුන්:—

දිව් සතරත් මස ඉස් සුත දූ ස් නේ
සෙත්මග මොක්සුව පත් සාර දූ ස් නේ
මින්දද මන්දද දජ් සහ බූ න් නේ
දූන් එන සත්සර සෙත් සහා දෙ න් නේ

තෝටක විරිතට නිදසුන්:—

සඳයා අමයා සමයා ව න නා
අනෙයා විනොයා දනනා ව න නා
අසුරා අමරා උරනා ව න නා
ජිමවා මුනිනා නිමලා ව න නා

විස්තර:— සංස්කෘතච්ඡන්දසෙහි දෝධක නාමයෙන් පෙණෙන්නේ මේ **තරඟවැල** විරිත යි. එහි යතිය පාදාන්තයෙහි ය. තෝටකය සංස්කෘතච්ඡන්දසෙහිත් එනමින් ම ආයේ ය. පාදාන්තයෙහි යතිය වේ. එදෙක සංස්කෘතයෙහි වර්ණච්ඡන්දස් දෙකකට අයත් නමුදු දෙකෙහි ම මාත්‍රා සඞ්ඛ්‍යාව සමාන හෙයින් මෙහි එක ම ඡන්දසෙහි ඇතුළත් කරණ ලදී. භෙදයක් නොමැත.

56 **අර්ථ:**— (යම් විරිතක) මාත්‍රා සතරින් සතරින් පර ව යති සතරක් දක්කොත්, සොළොස් මාත්‍රාවකින් යුක්ත වූ එය **පෙද** (=පදක) නම් වෘත්තය වේ.

නිදසුන් මෙසේ සි:—

"ඉඳුදුනු, විදුලිය, මෙගැබ, රැ දි යේ
සික් පිල්, වටමින්, ගිගිහිස රැ දි යේ
සහමල්, කොලඹිලු, නලමද, රැ දි යේ
කිම මද, මියුලැස, මෙනෙ දූන්, රැ දි යේ?"

විස්තර:— මෙහි එක් පාදයක භෙද 625 කි. සිව් පදයෙහි භෙද යට කී නයින් විනාශ්‍යයි. පාදයෙක්හි භෙද 625 ක් වන්නේ කවර හෙයින් ද?

57. **අර්ථ:**— සගණයක් හා නැවත මාත්‍රා සතරක් ද, ඉක්බිති කොට හෙවත් සතර මතකින් පර ව විරාමය දක්

58. නගා බන ලුහුගුරින්-අටින් අටින් යති වත්,
මියුරු හව් පෙදෙන් යුත්-ලිය කේලි නම් හෙ මෙසේ.

9. රැඳි.

59. නගණ දෙකින් මතු-ලුහුගුරු දෙකින් * යති වත්,
කෙළහ සර† ගණ දෙක වත්-මුවර දද නම් හෙ මෙසේ.

කොත්, නැවත ද නගණ යගණයන්ගෙන් බැන්දෙත් ඒ වෘත්තය දෙව්ගීගාහ නම් වේ.

නිදසුන් මෙසේ යි:—

"පැවසූ සදහම්, තිගුණ සා රා හා
විනෙයා කුමුදන්, සිසිර සා රා සා
දලවුල් සිරිපද, කමල සා රා හා
සිණිපා සරවා, නිවණ සා රා හා"

විස්තර:—මේ වෘත්තයෙහි භෙදයක් ලැබෙන්නේ දෙවෙනි මාත්‍රා සතරෙහි ය. එය පස්අයුරකින් යෙදිය හැකි හෙයින් සිව් පදයෙහි ම භෙද (5 × 5 × 5 × 5=) 625 ක් ලැබේ.

58. අණ:— නගණ, නගණ, බගණ, නගණ ලඝුගුරු යන මෙයින් යුක්ත වූ මාත්‍රා අටින් අටින් පර ව වූ යති ඇති මධුර වූ සියලු පදයෙන් යුක්ත වූ වෘත්තය **ලියකේලි** (=ලතාකෙතු) නම් වේ.

නිදසුන් මෙසේ යි:—

"මුවරදිනුදු ලා, මල වල වර ලා
සණකෙහි සසලා, සහ බිගු උපු ලා
සහදල සම ලා,‡ නව නබලද ලා
මහුලුයනප ලා, වැදි සිරි පතු ලා"

විස්තර:— සියලු තැන සියලු ලක්‍ෂණ නියත හෙයින් මෙහි භෙදයක් නො ලැබේ. සකුසඳසෙහි ප්‍රහරණකලිතා නාමයෙන් පෙණෙන්නේ මේ වෘත්තය යි.

——//——

59. අණ:— නගණ දෙකකින් මත්තෙහි වූ ලඝු ගුරු දෙකින් යතිය වුවොත්, අවසන්හි සගණ රගණ දෙක වුවොත් ඒ විරිත මුවරදද (=මකරධ්වජ) නම් වේ.

---

* දෙකින් ලුහු ගුරෙකින් මෙසේ. † සබ.
‡ සහදනකපලා.

60. අට මතොකින් දෙගුරු-යති සගණින් ගුරු වුව,
බහසුරු විදඹ නම් වේ-නිදසුන් එයට මේ වේ.

61. අටමතොකින් ගුරෙකා-යති වත් යලි දූ සිව්මත්,
දෙගුරක් කොළනා දුටහොත්-කිඳුරුකොළි නම් හෙ මෙසේ.

ඒ මෙසේ යි:—

"හස ගමනට දැපී, වන විල් ගොස් ව නී
රන ලවනට දැපී, බිඹුවැල් වල් ව නී
ඇස නුවනට දැපී, නිලුපුල් විල් ව නී
එනලලනට * දැපී, සඳලේ දැල් ව නී"

විසතර:— මේ වෘත්තයෙහි මාත්‍රා දහඅට එක්ලෙසකින් ම යෙදෙන හෙයින් භේදයක් නො ලැබේ.

60. අර්ථ:—මාත්‍රා අටකින් පර ව ගුරු දෙකක් ද, එයින් පර ව යති යා(එයින් මත්තෙහි වූ) සගණයෙන් පර ව ගුරු අකුරක් ද, වුවොත් බහසුරුවිදඹ (=භාස්වර විජෘම්භිත) නම් වෘත්තය වේ.

ඊට නිදසුන් මෙසේ යි:—

"නො වූ ද පියෙනි ය න්නා, පිනා දුන් නා
පල කොට මෙපවත 'ස න්නා, නො මගන් නා
විලි වැනි තොපට පිය න්නා, මන වක් නා
මේ කිම් නුඹ මකිය න්නා, නහමන් නා"

විසතර:— මේ වෘත්තයෙහි කොටස් දෙකකි. මූල මාත්‍රා අට සූතිස් ලෙසකින් යෙදේ. ඒ අනු ව සිව්පදයෙහි භේද සංඛ්‍යා දත යුතු යි.

61, අර්ථ:— මාත්‍රා අටකින් පර ව ගුරක් වේ ද, (එයින් පර ව) යති වුවොත්, නැවත ද මාත්‍රා සතරක් ද, එයින් කොළ වර ගුරු දෙකක් ද දුට හොත් කිඳුරු කොළි නම් වෘත්තය වේ.

ඊට නිදසුන් මෙසේ යි:—

"නඹුරු දු හෙල නෙලු බා, නිල් කම ලේ යා†
මිණිමුතු කෙසුරුග බා, උදුල වි ලේ යා
ගලහෙහ කැලුම් දෙබා, නිල් සිලි ලේ යා
ඒ දුමු බිහු විල බා, මුත වර ලේ යා"

විසතර:— මෙහි භේද ඇතිවන්නේ මූල මාත්‍රා අටෙහි හා යතියෙන් පර ව වූ මාත්‍රා සතරෙහිත් ය. මූල මාත්‍රා අට සූතිස් අයුරකින් ද, දෙවෙනි මාත්‍රා සතර පස්අයුරකින් ද යෙදිය හැකි ය. එවිට එක් පාදයක්(34 × 5=) 170 අයුරකින් යෙදිය හැකි වේ.

---

* එතදලයට. † සාළලේයා.

62. දෙසෙන් අටින් යති-අටලොස්මතින් බඳ හොත්,
වේ ය සමුදුරුඝොස් නම්-නිදසුන් දනු හෙ මෙසේ.

10. රවුළු.

63. නෙවෙන් දෙසෙන් විරම්-කොට දසනව මත්නෙන්,
පිසෙදු නරගරග වේ-නිදසුන් මෙසෙ දන්නේ.

64. නගණ සගණ විරම්-පිළි නර දෙගුරින් බඳ:
මිණිපිළු නමැයි දන්නේ-නිදසුන් එයම මේ වේ.

---

62. අර්ථ:— මාත්‍රා අටලොසකින් බැන්දෙත් සමුද්‍රඝොෂ නම් වෘත්තය වේ. මාත්‍රා දශයකින් හා අටකින් ද යතිය වේ.

ඊට නිදසුන් දනු. හේ මෙසේ යි:—

“බණතු දු නො නෙපලනු, මුළුරු එක සහ න
බඳ සිසි නොක් දල ඉම්, මොවුන් රජ දහ න
යුමට නො ඕනී මොහු, රුමුළු වට පහ න
බණවා දමා මොවුන්, සභාමෙන පහ න”

විස්තර:— මේ වෘත්තය ඉතා ප්‍රසිද්ධ ය. මේ විරිතෙහි යතිය මෙහි කළ නියමයට විරුද්ධ ව ද ඇතැම්හු කළහ. යතියෙන් පූර්වාපර භාගයන් වෙන් වශයෙන් ගෙණ හෙද සඞ්ඛ්‍යා සෙවිය යුතු යි.

—//—

63. අර්ථ:— මාත්‍රා නවයෙන් හා දශයෙන් ද, විරාමය කොට මාත්‍රා එකුන් විස්සකින් යොදනලද්දේ නරගරග නම් විරිත වේ.

ඊට නිදසුන් මෙසේ යි:—

“පවර නිරිඳු තුමා, බඳ සිප ගත්ති ය
නරගරග මෙදෙනුදු, රණ මන ඇත්ති ය
කුකුසා මිස විලස, පැහැ ඔහු දත්ති ය
මෙසේ නිකුත් මතෙව්, සුරු පිළිගත්ති ය*”

විස්තර:— නිදර්ශනයෙහි අවසානවර්ණය ගුරක් ලෙස සිතිය යුතු. හෙදසඞ්ඛ්‍යා ගිණීමෙහි දී වෘත්තය කොටස් දෙකකට කඩා ගත යුතු.

64. අර්ථ:— නගණ සගණයන්ගෙන් පර ව විරාමය වේ ද, නැවත නගණ රගණ දෙගුරින් බඳනා ලද ද ඒ විරිත මිණිපිළු නමැයි දතයුතු.

---

* මනෙම්යුරු පිළියුත්තී ය.

65\. විසිමතෙකින් බඳ-ලුහුගුරු නියම් නැති සොම,
වියන් නම් විරිත් වේ-නිදසුන් මෙසේ දන්නේ.

66\. කෙළන යගණ වත්-නැතොත්තැන ගුරු නියමෙක්,
නලහව් විරිත් නම් වේ-නවමයිනි යති වත් හොත්.

ඊට නිදසුන් මෙසේ යි:—

"වැබැඳ සාස යා, ගෙණ හුදල්ල ගාඹින් නා
අතුරු සැස යා, දූව වැඩු උයන් ඹින් නා
කිස නිවිස යා, මෙවග මේ කෙළි ඹින් නා
එකිස මිස යා, මෙපොළොහු බැඹින් ඹින් නා"

විස්තර:-තරගරහ, මිණිරිළු යන විරිත් දෙක ම මාත්‍රා එකුන් විස්සක් ඇති ඡන්දසට අයත් ය. භෙදසඞ්ඛ්‍යා ස්වයං විඥෙය යි.

65. **අර්ථ**:— ලඝුගුරු නියමයක් නො කොට විසිමතෙකින් බඳනාලද්දේ **වියන්** (=විතාන) නම් විරිත් වේ.

ඊට නිදසුන් මෙසේ යි:—

"මෙපිනා මෙමල් ගත වැනි පත් අප කොළෙනා පෙ ද
මෙමල්හි ගත්හි නො මෙ බල අසිසිද්දතු බි ද
මෙමල් සඳැල්ලෙන් තවරන් බිඳි සික් තුරුහි ද
පවර ලහිරු රැසින් නිකුත් හෝ නි කොඳ ල ද"

විස්තර:— මාත්‍රා විස්සක් ඇති ඡන්දසෙහි සියලු ම වෘත්ත මේ වෘත්තයෙහි පාද වශයෙන් යෙදිය හැකි ය. යතිස්ථානයක් නියම නො කළ හෙයින් පාදාන්තයෙහි යතිය විය යුතු යි.

66. **අර්ථ**:— අවසන්හි යගණය වේ ද, අන් තැන ගුරු නියමයෙක් නැද් ද, එසේ ම නවමතින් යති වතොත්, ඒ විරිත **නලහව්** නම් වේ.

නිදසුන් මෙසේ යි:—

"පුලුපුවක් පිරියස, ඈර පැලඳ කිසි සේ නි
බහ පැලඳ වත්සෙම්, දූරි පිලි දූල කෙ සේ නි
පණිවා රුවන් වැලි, සහනෙලු නොසර සේ නි
සිරිගර හා සමග, නිම්නස් අම්ව සේ නි"

විස්තර:— මේ වෘත්තයෙහි මාත්‍රා විස්සකි. එයින් මාත්‍රා පහක් අවසානයෙහි වූ යගණයට අයත් වේ. එහෙයින් ඒ මාත්‍රා පසෙහි වෙනසක් නො වේ. අතික් මාත්‍රා පසළොස යතියෙන් පූර්වාපර භාග වශයෙන් දෙකොටසකට බෙදේ. පෙර කී අයුරින් භෙද සඞ්ඛ්‍යා විඥෙය යි.

11. කොනෙත්.

67\. නගණ සගණින් යති-සුත යගණින් යති වත්,
කෙලනෙහි නගණ සගණින්-තුරගරග නම් විතුසේ.

68\. දසමත් සමත් සමත්-එළිවිරමුදු දුටහොත්,
දෙවිසි මතින් බඳුයේ-කුසුම් සිරිගර නම් වේ.

69\. සත දත බස මේ-යගණින් සයින් සය යති,
කාමලා නම් විරිත් වේ-නිදසුන් මෙසේ දන්නේ.

67\. අර්ථ:-නගණ යගණයන්ගෙන් යතිය වුවොත්, නැවත ද යගණයෙන් පර ව යති වුවොත්, අවසන්හි නගණ යගණ යෙදුනොත් තුරගරග නම් විරිත වේ.

ඊට නිදසුන් මෙසේයි:—

“අහස * ගම න් හා, දහන් හා, ගුරුළු යහන් හා
මුහුදු විම න් හා, ගහන් හා, උයිදු යහන් හා
සොම්සලව න් ගා, සවන් හා, කමල නුවන් හා
ගවසලු සැ න් හා, නොංවන්ගා, සිසිනුවින්හා”

විස්තර:—මේ උදාහරණයෙහි සියලු පාදයන්හි ‘න-ස-ස-න, ස’ගණයෝ පිළිවෙළින් පෙණෙත්.

68\. අර්ථ:-මාත්‍රා දශයකින් ද සයකින් ද, නැවත සයකින් ද එළි හා විරාමයත් දුටොත්, මාත්‍රා දෙවිස්සකින් බැඳි ඒ විරිත කුසුම් සිරිගර නම් වේ. ඊට නිදසුන් මෙසේයි:—

“සහ සිරි තඹුරු සැ ලි,† පිරුණු විලි, උපුල් ම ලි
රමණ් ගහුල් හැ ලි, හොයලවැලි, යොහොඹමැ ලි
ගිරිනිල් සුපුල් ම ලි, උඳුල ග ලි කිණිරි ම ලි
දගරන් දරණ වැ ලි, මෙවනිසා ලි, කොළෙ කුගු ලි”

විස්තර:—මෙහි “සහසිරි තඹුරු සැලි” යනු මාත්‍රා දශයෙකි. එහි යතියයි. නැවතද “පිරුණු විලි” යනු මාත්‍රා සයකි. එහි ද යතියයි. යති ස්ථානයන්හි එළිසමය ද වේ.

69\. අර්ථ:—යම් විරිතක් සගණ-තගණ-දගණ-තගණ-බගණ-සගණ යන මේ ගණ සයින් යුක්ත ද, (යමෙක්හි) මාත්‍රා සයින් සයින් යතිය වේ ද, ඒ කාමලා නම් වෘත්තය වේ.

නිදසුන් මෙසේයි:—

‘වරලින් ගු ළු,[1] කුසුමෙන් බර, ගලසන් යිසි, සමනි[2]
නුවනින් ර න, ලවනින් සල, මද සේසුළු මුව නි[3]
සොකුමෙන් දිසි, නනරන්සිකි, ගෙලෙදුන්නිය, රදිනි[4]
ලියගෙන්[5] එන, එලඳුන් දුට, මන සා කිසි, නොතිනි”

1\. පුළු. 2. කිසි සමනි. 3. තුනුනි. 4. රුදුනී. 5. ලියගින්.
* අගෙත. † සහකිරිබඹුරු ගැලි.

70. ගුරුඛිම් නැත'ත් නැත-යගණක් සොලන යොදමින් [1]
දෙවිසි මතින් [2] බඳුයේ-සෝදූමිණී නම් වේ.

71. නැත [3] නියම් ගුරුලුහු-දෙවිසි මතින් බඳ හොත්,
දිගෝවිලි යසි දන්නේ-එයට නිදසුන් මේ වේ.

විස්තර:—මෙය සම වෘත්තයක් හෙයින් භේදයක් නො ලැබේ. වර්ණවෘත්තයක් වශයෙන් සලකාතොත් වර්ණ අටලොසක් ඇති ඡන්ද සට ඇතුළත් වේ. වර්ණ අටලොසක් ඇති ඡන්දසට එලුසඳසෙහි නමක් නැත.

70. අර්ථ:—(යම් විරිතෙක්හි) අන්‍යස්ථානයන්හි ගුරු අක්ෂරයන්ගේ සීමාවක් (නියමයක්) නැද්ද, අවසානයෙහි යගණයක් යොදමින් මාත්‍රා විසිදෙකකින් බඳනාලද (ඒ විරිත) සෝදූමිණී නම්වේ. උදාහරණ:—

එලේනා එකැස් බාදෝ අතේ හිනහ ගන්නා
රඳ වේනි කනාන දුරුම් වේසින් මුල සින්නා
කර සි එරෙල්ලෙන් දුක්මුහුණින් කඳුලු ම ගන්නා
පෙරට උවම්ස හට මෙසේ නිති උවදුරු ගන්නා

විස්තර—මේ වෘත්තය කොටස් දෙකකට බෙදිය හැකි ය. එයින් පළමුවැනි කොටස නම් මුලට යෙදෙන මාත්‍රා සතළොසයි. එය දෙදහස් පන්සිය අසූහතර අයුරකින් යෙදිය හැකියි. දෙවෙනි කොටස නම් අවසානයෙහි යෙදෙන යගණයයි. එහි භේදයක් නො ලැබේ. මුළු සිව්පදයෙහි භේද සවයංවිභාග්‍යයි.

71. අර්ථ:—(යම් විරිතෙක්හි) ගුරු ලඝු නියමයක් නැත් ද, මාත්‍රා විසිදෙකකින් බැන්දෙත් 'දිගෝවිලි' යයි දත යුතු.
ඊට නිදර්ශන මෙසේයි:—

"හෙලන සිසි රස රුස් සිසිකත ගලින් සිය හැලි හි න
බමරවැල ලෙලදුන් කුමුදු ද මදින් මඳ විහිදි න
පුරසෝනන් වුවන් නුවන්හිද සොම්නසින් සැදි න
වියෝ දන හුදු අසඳ බඳ මන පිය [1] මතු පිරිහි න"

විස්තර:—වෘත්තයෙහි භේද සඞ්ඛ්‍යා විස්තතය කට යුතුයි. යතිස්ථාන අනියත ය.

—ීංීි—

---

1. දුටහොත්. 2. මතිනුදු. 3. නොව. 4. ඒ මතු.

13. ශ්‍රී.

73. අටින් සයින් නෙවෙන්-තුන්තැන විරම් දුට හොත්,
දිගහුරු නමැයි දන්නේ--නිදසුන් එයට මේ වේ.

74. ජගණ ගුරින් ජගණ-ගුරින් ජගණ ගුරුනෙන්,
සක් මතෙකින් එළිසම-විසිපස්නි පමදු නම්.

---

73. අර්ථ:—(මාත්‍රා) අටකින් ද සයකින් ද නවයකින් දැයි තුන් තැනෙක විරාමය දුටුවොත් 'දිගහුරු' නම් වෘත්තයයි දතයුතු.

ඊට නිදසුන් මෙසේ යි:—

දියඇස[1] අදිමි න, ගල්[2] නැහෙමින, දෙව්දුවක වෙමි නා
ගිරිශිඛ නැහෙමින, සිල් වටමි න, සිකිනට පියමි නා
තුරුශිඛ ලගිමි න, විල් වදිමි න, කඩුපුලෙක වෙමිනා
සරණ ස ඝිවමි න, කල් තබමි න, යන එන පිසිමෙ නා

විස්තර:—'දියඇස අදිමිත' යනු මාත්‍රා අටකි. එහි එක් යතියකි. 'ගල් නැහෙමිත' යනු මාත්‍රා සයකි. එහි තවත් යතියකි. 'දෙව්දුවක වෙමිනා' යනු මාත්‍රා නවයකි. එහි අනික් යතියයි. මුළු පාදයෙහි තිබෙන්නේ මාත්‍රා විසි තුණකි. යති නියමය මිස ගුරුලඝු නියමයක් මේ විරිතෙහි නැත. භෙද සඞ්ඛ්‍යා විඥාත්‍ය යි.

මාත්‍රා විසිහතරක් ඇති හිරු සඳසට අයත් එක් වෘත්තයක් වත් මෙහි නො දක්වන ලදී. මාත්‍රා විසිතුණක් ඇති හිරු සඳසෙහි සමවෘත්ත 46368 ක් ද, මාත්‍රා විසිහතරක් ඇති ඡන්ද සෙහි සමවෘත්ත 75025 ක් ද වේ. එහෙයින් පාද සතරෙහි සම නො වන වෘත්ත ලක්‍ෂගණනක් වේ.

74. අර්ථ:— ජගණයකින් හා ගුරකින් ද, නැවත ජගණයකින් හා ගුරකින් ද, නැවතත් ජගණයකින් හා ගුරකින් ද, (ඉන් පසු) මාත්‍රා සතකින් එළිසමය ද වේ නම්, මෙසේ මාත්‍රා පස්විස්සකින් බඳනාලද්දේ ප්‍රමද නම් වෘත්තය වේ.

නිදසුන් මෙසේ යි:—

යහන් අ රා වියන් අරා එවෙන් අ රා මුහුදුමැදු රා
උරන් අ රා එපස් ස රා කොසක් හ රා කොලෙස පව රා
දහම් ස රා වියන්හ රා සතක් ඝ රා විමන් තඹ රා
මෙදෙව්ව රා තටා පු රා සිරින් ව රා දියනෙත් පු රා

---

1. දියනෙත. 2. ගස.

75. අටරමතින් දෙගුරු-යති දෙගුරින් සිටියත,
නුපුන්සඳ විරිත් මේ-නිදසුන් මෙලෙස දත්නේ.

14. මදු.

76. නගණ පසක් රගණ-දෙකක් ගුරෙක් සිටියත,
එළිසි ලා දෙවිරම්-බඳ ගගහැලි විරිත් වේ.[1]

විස්තර:—මේ විරිත ද කොටස් දෙකකට බෙදේ. එයින් මුල් කොටස ගුරුලඝු නියමය නිබන්ධ හෙයින් භේදයකට නො පැමිණේ. දෙවෙනි කොටස වූ අවසන්හි යෙදෙන මාත්‍රා හත විසිඑක් අයුරකින් යෙදිය හැකි බැවින් එක් පාදයක භේද එක්විස්සකි. සිවුපදයෙහි භේද එයින් සිතා ගත හැකි වේ.

උදාහරණයෙහි එළි සම කළ තැන් සතරක් පෙණෙතත් මේ වෘත්තයෙහි එක් එළිසමයක් ම ප්‍රමාණ වේ.

75. **අර්ථ:**— අටළොස් මාත්‍රාවකින් පර ව ගුරු දෙකක් වේ ද, (එයින් පර ව) යතියකුත් වේ ද, පශ්චිමාන්තයෙහි (අවසන්හි) ගුරු දෙකකින් ද යුක්ත වූ මේ වෘත්තය නුපුන්සඳ නම්. නිදර්ශන මෙලෙස දත යුතු යි:—

පැහැපත නිල් වරල් සුනිල් කුසුම්ල් පැහැගන්නා, සින්නා
නබලවනෙනි සුරඹ මදමඳ සිනෙනි සල ගන්නා, ලන්නා
ගඳ ගජනත් වමොර සුරත්තල හෝපලු පන්නා, රන්නා
සවණ බරණ් දුල ඒ කොමල ලිහිගි ලන්නා, සින්නා

විස්තර:— මේ විරිත ද කොටස් දෙකකට බෙදේ. එයින් මුල් වූ මාත්‍රා දහඅට අෂ්ටාදශමාත්‍රාවෘත්තයෙහි ඇති භේද සඞ්ඛ්‍යා වෙන් යුක්ත වේ. ඉතිරි මාත්‍රා අට නිත්‍යයෙන් ම ගුරු සතරක් වන බැවින් එහි භේදයක් නො ලැබේ. මාත්‍රා දෙවිස්සකින් පාදමධ්‍යයතිය වේ.

——ද්ංද්——

76. **අර්ථ:**— නගණ පසක් හා රගණ දෙකකුත් වේ ද, අවසන්හි ගුරකුත් වේ ද, එළියෙහි හෙවත් අවසන්හි විරාම දෙකක් ද යොදා බඳනාලද ඒ වෘත්තය ගගහැලි නම් වේ.

නිදසුන් මෙසේ යි:—

සපු සලල වකුල මුරුත පියගදිනා සුපුල් ලා විසල් ලා
කොඳ කිනිහිරි පුවගු කොළඹ දෙඹ තලා තුමුල්ලා විසල් ලා
පිපි තඹපිඳුවර කුමුදු මීදෙලි සරා සිහිල් ලා පිහිල් ලා
මෙකලි මෙවල කෙළි මහිමියනි අදමල් කොහෙල්ලා විසල් ලා

---

1. ගගහැලි නම් විරිත් වේ.

77. අමවිසි මතක් ලා-බඳ පුණු අතිපුණු නම්,
දනු තුදුස් සඳසෙහි-විරිත් නිදසුන් සැකෙවින්.

කුදුස් සඳස නිමි.

——//——

78. සම විරිත් සමමත්-වසම්මතිනුදු මුසු වූ,
විවසඳ ලකුණු විසිනත්-විරිත් නන් සුවහස් වෙ. *

විශේෂ:— මේ වෘත්තයෙහි නිත්‍ය ගුරුලඝු ස්ථාන ඇති හෙයින් භේදයක් නො ලැබේ.

77. අර්ථ:— මාත්‍රා විසිඅටක් යොදා බඳනාලද්දේ පුණු අති පුණු විරිත් නම් වේ.

ඡන්දස් දහහතරෙහි වෘත්ත හා නිදර්ශන ද සංක්ෂෙපයෙන් (මෙලෙස) දත යුතු යි.

පුණු අතිපුණු විරිතට නිදසුන් මෙසේ යි:—

තිඹුරු මි ඇඹ ගඟා විලසිනෙකක් අඳුන් වැටම නොවැරැ ද්දි
එවරුහු ම ස ම් විස්වය් එඟසාක් සරන්නට පය ගෙණ ඇ ද්දි
එකෙක් ගිහ පිළි පෙරළා අඳිනුව දවස එහි ම පා ල ද්දි
එ ම වලහන්නට ගියෙ වන දෙවියන් සාමලත් සාමලක් ය ද්දි

විස්තර:— මේ වෘත්තයෙහි භෙද සඞ්ඛ්‍යා චින්ත්‍ය යි. එක් පොතෙක්හි මේ ගීය වෙනස් ලෙස ගී දෙකක් ලෙස යොදා වෘත්තයෙහි මාත්‍රා සතකින් සතකින් යති වේ ය යි කියන ලදී. උදාහරණ කළ පද්‍යය ද හැම පොත්හි ම ව්‍යාකූල ය. එහෙත් එහි තුන්වන පදයෙහි "එකෙක් හිත පිළි" යන් තෙන් ම මාත්‍රා සතකින් යති නො වන බව පැහැදිලි වේ. මෙයි 'පිළි' සද වස්ත්‍රවාචී ය. වස්ත්‍රවාචී 'පිළි' සදක් නො පෙණේ. එහෙයින් මාත්‍රා සතකින් සතකින් යති වෙයි යන නිගමනය පිළිගත නො හැකි ය.

මෙහි උද්දිෂ්ට 'සඳ' ආදි තුදුස් ඡන්දසුන්ගේ වෘත්තවිභාග මෙතෙකින් සමාප්ත යි.

——//——

ප්‍රධාන ඡන්දස් තුදුසට ඇතුළත් වෘත්ත සනිදර්ශන කොට දක්වා දැන් ඒ ඡන්දසුන්ට අයත් වෘත්තයන්ගේ අනේකප්‍රකාරත්වය හා එයින් අන්‍ය වූ විවිධ වෘත්තයන්ගේ විද්‍යමානත්වය ද පවසන්නාහු "සම විරිත්" යනාදි පද්‍යවය දක්වත්.

78. අර්ථ:— (පාද සතරෙහි) සමාන (ගුරුලඝුස්ථාන ඇති) වෘත්ත ද, (ගුරුලඝු ස්ථානවශයෙන් නො ව) මාත්‍රාවශයෙන් සම වූ

---

* දනු නන් විරිත් සුවහස්.

**79. අටපද දෙළොස්පද-සොළොස් පද සම 'සම විරිත්*
පෙරපසු විලඹු ඇතොත්-පදබැඳුමේ වෙසෙස් වෙ.**

වෘත්ත ද, විෂමමාත්‍රාවන්ගෙන් මිශ්‍ර වූ වෘත්ත ද යි සිව්පද ලකුණු පරීක්‍ෂා කරත් හොත් නොයෙක් සියදහස් ගණන් වෘත්තයෝ වෙත්.

විස්තර:— සමවිරිත් නම් සතර පෙදෙහි ම සමාන වූ ගුරු ලඝු ඇති වෘත්තයෝ යි. යට දැක්වූ ඡන්දස්සඞ්ඛ්‍යානයන්ගෙන් ඒ ඒ ඡන්දස්වලට අයත් සමවෘත්තයන්ගේ සඞ්ඛ්‍යා නොපමණ දැ යි දත හැකි ය. **සමමත් විරිත්** නම් සතරපෙදෙහි ම මාත්‍රා සඞ්ඛ්‍යාව සමාන වූ වෘත්තයෝ යි. ඒ වෘත්තයන්හි මාත්‍රා සඞ්ඛ්‍යාව සමාන වන නමුත් ගුරුලඝු විෂම වේ. 'වෛතාලීය' විරිත (50 පිට) මාත්‍රා සමවෘත්තයකි. එහෙත් එහි සතරපෙදෙහි ගුරුලඝු සමාන නො වේ. එබඳු වෘත්තයෝ ඒ ඒ ඡන්දස්හි බොහෝ වෙත්. **වසම් මතින් මුසු විරිත්** නම් සිව්පදයෙහි සමාන මාත්‍රා සඞ්ඛ්‍යාවක් නැති වෘත්තයෝ යි. හී විරිත් විෂම මාත්‍රවෘත්තයෝ යි. සිව්පද විරිත් ද විෂමමාත්‍ර ව සිටිය හැකි ය. මෙසේ බලන කල සිව්පද විරිත් අසඞ්ඛ්‍යගණනක් වේ. විරිත් ඒ සා මහත් ගණනක් තිබෙන නමුත් ශ්‍රැතිසුඛදායක වූ විරිත් ම තෝරා ගෙණ කිවිහු කව් බඳිති. මේ පොතෙහි නො දක්වන ලද වෘත්ත මහත් රැශියක් ම මෙයින් මෑත දී කළ කාව් පොත්වල දක් නට ලැබේ. ඒ විරිත් සියල්ල දැක්වීමෙන් ග්‍රන්ථය මහත් කරන් නට බලාපොරොත්තු නො වෙමු.

සිව්පද වෙසෙස් දක්වා එයින් අන්‍ය වූ අටපද ආදිය ද, ඇතිබව දක්වන්නාහු "අටපද දෙළොස්පද" යනාදිය කියත්.

79. අර්ථ:— අෂ්ටපද ය, ද්වාදශපද ය, ෂොඩශපද ය, සම වෘත්ත ය, අසමවෘත්ත ය, පූර්විලම්බිත ය, අපරවිලම්බිත ය යන ආදි වූ නොයෙක් විශෙෂයෝ පද්‍යබන්ධනයෙහි වෙත්.

විස්තර:— අෂ්ටපාදදීන්ගේ ලක්‍ෂණ මත්තෙහි දී ප්‍රකාශ වේ. එහෙයින් මෙහි දී විස්තර කිරීම ස්ථානොචිත නො වේ.

යට දැක්වූ තුදුස් සඳසුන්ගෙන් අන්‍ය වූ, සිව්පද වෙසෙසක් වූ දණ්ඩක වෘත්තයන් දක්වන්නාහු "තිස්මතිනි බඳ විරම්" යනාදිය කියත්.

---

* අටපද දෙළොස්පද සොළොස් වසම සම විරිත්.

80. නිස්මතිනි බඳ විරම්-තුණෙන් කෙළන සම එළි,
දනු මෙ අණිවිදඬු නම්-නිදසුන් එයට මේ වේ.

සිව්පද ලකුණු නිමි.

---

80. අර්ථ:— මාත්‍රා තිහකින් බඳනා ලද ද, විරාම තුණක් ඇත්තේ ද, අවසන්හි සමාන වූ එළි ඇත්තේ ද, එබඳු වූ මේ වෘත්තය අණිවිදඬු නම් වේ.

එයට නිදර්ශන මෙයයි. එනම්:—

සිසිළුව සිරිවෙස් ලෙසඳුල, මුහුල මන පැලඳ[1]
සැදු සොමි පබඳ ලා
පැහැසඳුල රන්පට පමු, නළල් තෙලෙහි බැඳ,
සොඳ දුහුල්[2] ඇඳ ලා
නලහුසිනවුනා දියබිඳු, එකවැලෙව් වැලඳ,
රන්කොඬොල කණ ලා
ශශහරන මුත්හර පුළුලු, උරබිතෙහි පැලඳ,
වලග මෙවුල දු ලා

විස්තර:— සංස්කෘතච්ඡන්දසෙහි දණ්ඩක නාමයෙන් වෘත්ත විශෙෂයක් දක්වන ලද හෙයින් මෙහි ද 'දඬු' (=දණ්ඩක) නමින් වෘත්තයක් දක්වන ලද බව හැඟේ. සංස්කෘතච්ඡන්දසෙහි දණ්ඩක වෘත්තයන්ගේ ආරම්භය වර්ණ සත්විස්සකින් වේ. එතැන් පටන් එක් එක් ගණය වැඩි වීමෙන් ඒ ඒ දණ්ඩකයෝ නිපදෙත්. එහි අර්ණව දණ්ඩකයට නගණ දෙකක් හා රගණ නවයක් ද වේ. වර්ණවශයෙන් තිස්තුණකි. මාත්‍රා වශයෙන් බලතොත් මාත්‍රා එක්පණසකි. ඒ පිළිබඳ විශෙෂ විස්තර වෘත්තරත්නාකර සිරලා ව්‍යාඛ්‍යාවෙහි 98 වැනි පිටෙහි පටන් පෙණේ.

මෙහි වනාහි දණ්ඩකවෘත්ත ඊට හාත්පසින් ම වෙනස් බව පෙණේ සංස්කෘතයෙහි දණ්ඩකවෘත්තයන්ගේ නියත ගුරුලඝු ස්ථාන ඇති නමුත් මෙහි එබන්දක් නැත. මෙහි දණ්ඩකවෘත්ත යන්ගේ ආරම්භය මාත්‍රා තිහෙන් වෙතැ යි සමහරු කියත්. මාත්‍රා තිස්හතරකිනැයි සමහරුන්ගේ මතය යි. එළුසඳැස් ලකු

---

1. සිසිසළුවට පිරිවෙස් රසඳුලා සුඹුලා නොපැලඳලා.
2. පැහැසඳුල් රන්පටිනි නිරඳු නළලත නොපැලඳලා දුහුල්.
3. නලහුසින් අවුනා (දිය) දියබිඹු ලෙස වැල පැලඳලා
මනබඳ තුඹ සඳලා
4. නො පැලඳලා ඇයවලහ සිනිඳුලා.

ණෙන් ඒ පිළිබඳ පැහැදිලි විනිශ්චයක් ලැබිය හැකි නො වේ. මුද්‍රිත එළුසඳස්ලකුණෙහි "සූතිසිති බඳ විරම්" යනුවෙන් දණ්ඩක වෘත්ත සූත්‍රය ආරම්භ කරන ලදී. එහෙත් උදාහරණ කළ පද්‍ය යෙහි පාද සතරෙහි මාත්‍රා තිස්හතර බැගින් නැත. එහෙයින් එහි ලක්ෂ්‍ය ලක්ෂණයන්ගේ විරෝධය පැහැදිලි ය.

'සඳැස්ලකුණ' වර්ණනාවෙහි දණ්ඩකවෘත්තාරම්භයෙහි:—

'සමතිස් මත් පටන්-මත් ලං සිමිසඳ බඳ,
දනු සදෙස දඬු නම්-හිඳුසුන් ඉන් එහෙනා වේ.

සිව්සිසිහි බඳ විරම්-දෙපොහා ගෙමෙළුනැ සම හෙළි
දනු මේ අනවිඳඬු නම්-විපිස් තිදසුන් මෙ වෙ".

යන මේ ගී දෙක දක්නා ලැබේ. මෙහින් මුල් ගීය පැරණි ගීයක සුත්බුත් අඩුලාගෙණ මැත දී සාදනලද්දක් බව ඒ පොතෙහි ම කියන ලදී. එහෙත් ඒ සුත්බුත් මාත්‍රා තිහෙන් දණ්ඩකවෘත්තයන්ගේ ආරම්භය වන බව පැහැදිලි වීමට බොහෝ උපකාර වේ. දෙවෙනි ගීයෙහි මාත්‍රා සූතිසක් ලා බැඳි වෘත්තය අණවිදඬු ය යි කියා දක්වන ලද ලක්ෂ්‍යයෙහි මාත්‍රා තිස්හතර පෙණෙන්නේ ප්‍රථම පාදයෙහි පමණකි. අනික් එක ම පාදයක වත් මාත්‍රා තිස් දෙකකට වඩා නො මැත්තේ ය. එහෙයින් ලක්ෂ්‍යපද්‍යය සංසකරණය කොට ගෙණ ඒ අනු ව ලක්ෂණ ප්‍රකාශක පද්‍යය සංසකරණය කළ යුතු බව පෙණේ.

සංසකෘතච්ඡන්දසෙහි අක්ෂර විසිහයක් ඇයි ඡන්දස අවසන් කොට අක්ෂර සත්විස්සෙහි පටන් දණ්ඩක වෘත්ත දක්වන ලද හෙයින් මෙහි ද මාත්‍රා අටවිස්ස අවසන් කොට මාත්‍රා තිහේ පටන් දණ්ඩක වෘත්ත දැක්වීම යොග්‍ය වේ. එහෙයින් මේ සංසකරණ යෙහි දණ්ඩකවෘත්තයන්ගේ ආරම්භය මාත්‍රා තිහේ පටන් වේ ය යන මතය පිළිගෙණ ඒ අනු ව ලක්ෂ්‍යලක්ෂණයන් සකස් කරණ ලදී.

සංසකෘතයෙහි ප්‍රථම දණ්ඩකවෘත්තයෙහි වර්ණ සත්විස්සකි. එතැන්පටන් එක් ගණය (අකුරු තුණ) බැගින් වැඩි වෙමින් ගොස් අකුරු නවසිය අනූහමයේ දී නවතී. එහෙයින් එහි අන්තිම දණ්ඩකවෘත්ත පාදයෙක්හි වර්ණ නවසිය අනූනවයකි. ගණවශයෙන් නාම් තුන්සිය තිස්තුණකි. එළුසඳසෙහි දණ්ඩක වෘත්තයන්ගේ වර්ධනය මාත්‍රා කීයකින් වේ ද යනු හා අවසානය මාත්‍රා කීයකින් වේ ද යනුත් පැහැදිලි නැත.

81. දුබා කල එක්බා-සිව්පදිනි දෙපා නම් වේ, *
සඳැස්සක් සව්මිහිකුදු-පෙර සේ දනිව කිවියෙනි.

මෙහි දක්නට ලැබෙන්නේ එක ම දණ්ඩක වෘත්තයකි. මේ අභිනව සංස්කරණයෙහි පරිදි එහි මාත්‍රා තිහකි. විරාම තුණකි. විරාම ස්ථාන නියම නො කළ හෙයින් පද්‍යරචනා කරන්නාගේ කැමැත්ත පරිදි ශ්‍රැතිසුඛය ඇති වන සේ යති තැබීමට බාධාවක් නැත. මෙහි සංස්කරණය කොට ගෙදු පද්‍යයෙහි මාත්‍රා දොළසකින් හා නැවත මාත්‍රා නවයකිනුත් පාදමධ්‍යයති ද, ඉක්බිති මාත්‍රා නවයකින් පාදාන්තයතිය ද පෙණේ. මෙසේ යතිස්ථාන වෙන් කොට ගෙණ වෘත්තයෙහි භෙද සඞ්ඛ්‍යා සෙවිය යුතු යි.

සිව්පදලක්ෂණ මෙතෙකින් සමාප්තයි.

——||——

සිව්පදලකුණුවලට අනතුරු ව දෙපාලකුණු දක්වන්නාහු "දුබා කල එක්බා" යනාදිය කියත්.

81. අර්ථ:— සිව්පදයෙන් විභාග කළා වූ (දෙකට බෙදූ) එක් භාගයෙක් 'දෙපා' නම් වේ, ඒ ජාතියට පැමිණි සියලු වෘත්ත ද පෙර පරිද්දෙන්, කවීනි, දනිව්.

විස්තර:— සිව්පදයක අර්ධයක් 'දෙපා' නම් වේ. යට දක්වූ සියලු සිව්පද විරිත් වලින් ම මේ දෙපා කව් සැදිය හැකි ය.

ඒ දෙපා කව්වලට නිදසුන්:—

1. හැඟිය සමගි නිගමින් ශිඹි මග බලමින් සෙමෙණි   නි
   පවර නඩව යොදමින් මන් බිඟි විඳිමින් පැලඹෙ   ති.

2. සිතුඹන් නුවන් පිපි පිපි සේ ගෙණ පෙර   ම
   මෙමෙනෙ වන්නමුන් දූන් ගෙණ වන්නෙන් දහ   ම.

මේ දෙකින් මුල දෙපාකව නොනොත් සඳසට අයත් විරිතකි. දෙවැන්න සමුද්‍රඝොෂ වෘත්ත යි.

"සඳැස්ලකුණවණ්නා"මෙහි —

"නැහත් ගණ නියමෙක්-පෙර සේ මතින් බඳ හොත්,
සමඑලිනි යුත් වූ-දෙව්පාද නම් දන්නේ"

යන ගීයක් ද දක්වමින් යට කී ලක්ෂණ ඇති දෙපාකව් "දෙවපාද" නමැයි කියන ලදි. එබඳු ගීයක් අනික් කිසි පොතක නො පෙණේ.

---

* සිව්පදිනි දන්නේනම්, සිව්පෙදෙනි දනු දෙපා නම්.

82. නගණ සගණ දෙගුරු-නගණ සගණ ගුරුනෙන්,
නගණ බගණ සිලි ගුරු-සගණ බගණ ගුරුනෙන්.
දෙපද වෙන් එළි යුත් *-දෙව්පාණි නම් මේ වේ.†

තවත් විශෙෂ විපාදවෘත්ත දක්වන්නාහු "නගණ සගණ" යනාදිය කියත්.

82. අර්ථ:—නගණ සගණ යන්නෙහි හා ගුරු දෙකකින් ද, නගණ, සගණ ගුරු යන මෙයින් ද, නගණ, බගණ, ගුරු, සගණ, බගණ, ගුරු යන මෙයින් ද, දෙපදයෙහි වෙනස් වූ එළියෙන් ද යුත් වූ මේ (වෘත්තය) දෙව්පාණි නම් වේ.

නිදර්ශන:—

ඉස ඉස‡ සඳ ලි යා සම සුදු වැලි යා
ඉසිවරා මොබ ටා සොලෙ මේ ඇ එවටා.

විස්තර:— නගණ, සගණ, දෙගුරු, නගණ, සගණ, ගුරු යන මෙයින් යුක්ත වන්නේ ප්‍රථමපාදය යි. ඒ ලක්ෂණ "ඉස ඉස සඳ ලියා සම සුදු වැලි යා" යන්නෙහි පෙණේ. එය පාද දෙකක් ය යි සමහරු සිතති. කියති. සූත්‍රයෙහි "පෙර දෙපද එළි වෙන්" යන පාඨාන්තරය ද ඊට හෙතුවකි. නිදර්ශනයෙහි 'සඳලියා' 'වැලියා' යන යමකය ද එය තහවුරු කෙරේ. කොතරම් හෙතු තිබුනත් එය පාද දෙකක් සේ ගණිතොත් ඒ නිදර්ශනය හා සූත්‍රයත් මේ දෙපා කවි කොටසට කිසිසේත් නො ගැළපේ. එයින් සිව්පදයක ලක්ෂ්‍ය හා ලක්ෂණත් ප්‍රකාශ වන බැවිනි. එහෙයින් නිදර්ශන පද්‍යය සිව්පදයක් සේ ගැණීම උචිත නො වේ. මූල කොටස එක් සිව්පදයකට අයිති දෙපදයකැයි ද, දෙවෙනි කොටස අනික් සිව්පදයකට අයිති දෙපදයකැයි ද ඇතැම්හු කියති. එසේ වුවත් දෙපා කවක් නො ව සිව්පා කවකි. නගණ, බගණ, ගුරු, සගණ, බගණ, ගුරු "ඉසිවරා මොබටා සොලෙ මේ ඇ එවටා" යන්නෙහි ඇතුළත් වේ. එය ද දෙපදයක් නො ව එක් පදයකි.

සංස්කෘතච්ඡන්දසෙහි දෙපාවිරිත් පිළිබඳ විස්තරය වෘත්ත රත්නාකරසරලාව්‍යාඛ්‍යාවෙහි 63 වැනි පිටෙහි පටන් පෙණේ.

---

* පෙර දෙ පද එළි වෙන්.

† "පෙර දෙපද වෙන් වූ-එළි වූ පෙර දෙපද සොළු,
දෙව්පාණි නම් වේ-නිදසුන් එයට දන්නේ".
සදැස්ලකුණ වණීනාව.

‡ අහි අසී.

83\. පෙරපද දිගු කොටින්-අවසන් පදය උනු කොට,[1]
සම එළි දෙ පද බඳ මේ-මුනිනඳන පෙර විලඹු නම්.

84\. පෙරපද උනු කොටින්-එළි සම කොටින් බඳ හොත්,
පර පද වන විලඹු මේ-මුනිනඳන පරවිලඹු නම්.

85\. කෙළෙන කුරැ දිගු නො වූ[2]-සඳසේ එළි සම වූ මේ,
පිහිත් දනු පිහියොඹු නම්-නිදසුන් මෙයට මත්තේ.

දෙපාලකුණු නිමි.

83\. අර්ථ:—පූර්වපදය දීර්ඝ කොට අවසානපදය ඌනා කොට (හෙවත් පූර්වපාදයට වඩා ලුහුඬු කොට) එළි සම කොට බඳනා ලද මේ දෙපදය 'මුනිනඳන පෙරවිලඹු' නම් වේ.

නිදශීනා:—

ගෙලගවකල[3] පුනිල්ලිනී මලවල ලෙල වරල්ලි නි
දිගි ගෙනෙව් අවුල් ලිනී පසිල්ලි නි.

විස්තර.— මේ වෘත්තයෙහි මාත්‍රා ගුරුලඝු නියමයක් නැති හෙයින් මාත්‍රා අධික වෘත්තයකින් මුල් පදය ද මාත්‍රා අඩු වෘත්තයකින් දෙවෙනි පදය ද රචනා කළ විට මේ දෙපා කාව ලැබේ. භෙද සඞ්ඛ්‍යා අප්‍රමාණ ය.

84\. අර්ථ:— පූර්වපදය ඌනා කොට එළි සම කොට බැන් දෙත් පරපදය විලම්බිත වන්නාවූ (මාත්‍රා අධික හෙයින් අවසානය ඉක්මන් නොවන්නා වූ) මේ වෘත්තය 'මුනිනඳන පරවිලඹු' නම් වේ.

නිදශීනා:—

පුලුපුල්විල් සිලිල්ල ෂි ලො ල්ල
විසො සිසො සිඝොතුන් සියල්ල හඳතුරැ සෝදුසම මු ල්ල.

විස්තර:— මුනිනන්දන පූර්වවිලම්බිතය විපය්‍යාස කළ විට මුනිනන්දන පරවිලම්බිතය සෑදෙ යි.

85\. අර්ථ:— ඡන්දසෙහි අවසානාක්ෂරය දීර්ඝ නුවූ එළි සම වූ මේ වෘත්ත 'පිහියොඹු' නමැ යි දත යුතු. මිට නිදශීන මත් තෙහි ප්‍රකාශ වේ.

---

1 පරපද උනු කොටින්-පෙරැම් දෙපද දිගු කොට,
අවරපද දෙ දිගුකොට-පරපද දෙ උනු කොටින්.

2\. උනු. 3 ගල ගලවත.

86. ගී සිව්පද ලකුණු-දෙකින් වැඩේ අන් සඳ,
සිතිලිගී කඩවක් සැහැලි-ලියහැලි නම් බැහැලි නම්.

87. සඳහැලි ඇහැලි නම්-රසහැලි විරිලි රාහැලි,
මිහිඳු සුරිඳු සරගහැලි-ඈ සඳ වෙසෙස් සම වේ.

88. අඹහැලි සුතිස් ඈ-ලකුණු මියුරු සඳ වේ,
නිදසුන් එසට ලකුණු දු-පවසම් මෙසින් මත්තේ. *

විස්තර:— ඡන්දස්ප්‍රස්තාරයෙහි දී ලැබෙන අන්‍ය ලඝු වෘත්ත යකින් හෝ දෙකකින් එළි සම කොට බඳනා ලද දෙපදය 'පිහියොඹු' නම් වේ.

නිදර්ශන:—

කිතුල් පත විහිදින මොර සැලි — න
දුදුළුමග වැර 1 හිත සිත් පිරියි — න

විපාද ලක්ෂණ මෙතෙකින් සමාප්ත යි.

——දංදි——

දැන් අනන්‍යවර්ණඡන්දසෙහි ලක්ෂණ දක්වන්නාහු 'ගී සිව්පද' යනාදිය කියත්.

86. අර්ථ:— අනන්‍යවර්ණඡන්දස ගීසිව්පද යන ලක්ෂණ දෙකින් වර්ධනය වේ. (ඒ කවරේ ද? යත්:—) සිතිලිගී ය, කඩවක් ය, සැහැලි ය, ලියහැලි නම් ය, බැහැලි නම් ය.

87. අර්ථ:— සඳහැලි ය, ඇහැලි ය, රසහැලිය, විරිලි ය, රාහැලිය, මිහිඳු ය, සුරිඳු ය, සරගහැලිය (යන) ආදි ඡන්ද විශේෂ සම නම් වේ.

88. අර්ථ:— අඹහැලි, සුතිස් යනාදි වූ ලක්ෂණ ඇත්තේ මධුරවර්ණඡන්දස් නම් වේ. ඒ වෘත්තසමූහයට නිදර්ශන හා ලක්ෂණ ද මින් මතු ප්‍රකාශ කරමි

විස්තර:— සිතිලිගී ආදිය සමවෘත්ත යයි ද අඹහැලි ආදිය මධුරවර්ණඡන්දස් ය යි ද කියන ලද්දේ සාවර හෙයින් දූ යි නො හැගේ. එය පරීක්ෂා කළ යුතු යි.

අනන්‍යවර්ණඡන්දසට අයත් වෘත්ත උදෙසා ඒ-එක් එක් වෘත්තයක ලක්ෂණ හා නිදර්ශන ද දක්වන්නාහු "සිතිලිගිය" යනාදිය කියත්.

---

1 දුළුමගහවර.

* හැම පොත්හි ම මේ ගී තුණ මූල සංඥ කාණ්ඩයෙහි යොදන ලද නමුත් ඒ තැන මිට නො ගැළපෙන හෙයින් මෙහි ගෙණ යෙදීමු.

89. ගිය මුල් අඩ 1 හා-සිව්පද ලකුණු දෙ පෙළදන්,
සිතිලිගිය වෙසි දන්නෙන්-නිදසුන් නම් එහි බොහෝ2

90. එක් දෙතුන් ඉනිදු-දනු ගමුදු නිදසුන්,
එකෙක් පසුහොළි නම්-දෙව්නළු සබරනළු අන්.

---

89. අර්ථ:— ගීයෙහි මුල් අඩිය හා සිව්පද විරිතක දෙපදය කින් ද 'සිතිලිගී' නම් පද්‍ය විශෙෂය වේ ය යි දත යුතු යි. ඒ වෘත්තවිශෙෂයෙහි නිදර්ශන වනාහි ඉතා බොහෝ යි.

විස්තර:— "ගීයමුල්අඩ" යන තැන්හි 'ගී' සදින් සියලු ම ගීවිරිත් ගැණේ. එහෙයින් තමන් කැමැති ගීයක මුල් අඩ හා එළි සම කව් දෙපදයක් ද යෙදූ විට සිතිලිගී නම් වෘත්තය වන බව මෙයින් ප්‍රකාශිත යි. සිව්පදවිරිත් අසඞ්ඛ්‍ය ගණනක් තිබෙන හෙයින් සිතිලිගී ද අසඞ්ඛ්‍යගණනක් විය හැකි ය. නිදර්ශන බොහෝ යයි කියන ලද්දේ එහෙයිනි.

90. අර්ථ:— එයින් ද එකක් දෙකක් තුනක් පිළිබඳ නාම ද, නිදසුන් ද දත යුතු ය. එක් සිතිලිගීයෙක් පසුහොළි නම් වේ. එකක් දෙව්නළු නම්. අනිකක් සබරනළු නම්.

1. 'පසුහොළි' සිතිලිගියට නිදසුන් මෙසේ යි:—

වෙසක් සඳ පොහොන්-සිරිසන සරම සාපුරෙහි3 (ගීඅඩ)

හෙළනට අස මෑ } දෙ[illegible]
තෙවුන මෑ }

2. 'දෙව්නළු' සිතිලිගියට නිදසුන්:—

සවන් මුනිඳුතුමෝ-සරණසර සක් වඩිනු [illegible]

නෙදනා හට දිගා සන්දෙමි ඇ කාලු ණා
වැඩිඅා දිවි ද දෙකි නො ඔය ලෙහි කුළු ණා4

3. 'සබරනළු' සිතිලිගියට නිදසුන්:—

දෙව් මිණිමුතු සදු-ගෙල වසාළ ලෙල මල් දම,

අනෙහි පුළිල සල් අක් කා
කිනෙහි ලකළ ගක් පත් කා.

---

1. පද. 2. නම් එහි මෙසේ. 3. පිළිඅත පුරා තපුරෙති.

4. තුවනමත ඇස වුව-සරණ සරසත් අඳනය
නොඅදනා වදන සක් මමූ පිළි වහ න
මිමී එදිවියෙති නො ඉලා ලෙහි කුළු න.

91. ගීය මුල් අඩ * මුල-දෙපා පර විලඹුව ඔත,
විලඹු සිතිලිගී නම්-නිදසුන් එයට මෙ වේ.
සිතිලිගී සඳ යි.

විස්තර:— මේ සිතිලිගී තුණෙහි විශෙෂ ලක්‍ෂණ නො දැක් වීම ග්‍රන්ථ කර්තෘගේ ප්‍රමාදයකි. විශෙෂලක්‍ෂණ නො දැක්වීම නිසා එක් සිතිලිගී වෙසෙසකින් අනික් සිතිලිගී වෙසෙස් වෙන් කර ගැණීම දුෂ්කර ය. එසේ වුවත් දක්වන ලද නිදසුන් අනු ව විශෙෂ ලක්‍ෂණ විනිශ්චය කර ගත යුතු වේ.

1. ගී අඩකින් හා මූනිනදනපෙරවිලඹුවිරිතින් බැඳි දෙපාකවකින් ද යුක්ත වන්නෝ පසුකොළි සිතිලිගී යි.

(මෙහි නිදසුනෙහි පෙණෙන ගීඅඩ වනාහි පියුම්ගී, බමරගී, යොන්ගී යන මේ වෘත්තයක පූර්වාර්ධය යි.)

2. ගී අඩකින් හා සමුදුරුගොස් විරිතින් බැඳි දෙපා කව කින් ද යුක්ත වන්නෝ දෙව්නාඑසිතිලිගී යි. (නිදසු නෙහි පෙණෙන ගීඅඩ වනාහි ගී, දුවහගී යන විරිතක පූර්වාර්ධය යි.)

3. ගී අඩකින් හා උතුඡන්දසට අයත් වෘත්තයකින් බැඳි දෙපා කවකින් ද යුක්ත වන්නෝ සබරනළු සිතිලිගී යි. (නිදසුනෙහි පෙණෙන ගී අඩ පියුම්ගී, බමරගී, යොන්ගී යන මේ වෘත්තයක පූර්වාර්ධය යි. දෙපා කව මාත්‍රා එකොළොසක් ඇති උතුසඳසෙහි 68 වැනි වෘත්තයෙන් බඳින ලද්දකි. එක් සංස්කරණයක පරිදි ‘අත්තා’ ‘පත්තා’ යි අග වර්ණයන් ගුරක් කොට ගතහොත් මාත්‍රා දොළොසක් ඇති උතු සඳසෙහි 13 වැනි විරිතෙන් බඳනා ලද්ද හැයි කිය හැකි වේ.)

ඒ සිතිලිගී තුණෙහි විශෙෂලක්‍ෂණ මෙපමණෙකි. මීට වඩා විශෙෂයක් කීමෙහි අපි නො පොහොසතුම්හ.

91. අර්ථ:— ගීයෙහි පූර්වාර්ධයට මුලින් අපරවිලඹු දෙපා කව වතොත් ‘විලඹු සිතිලිගී’ නම් වේ.

එයට නිදසුන් මෙය යි:

මෙරජවළ හුනු නඹලඩනන කැල් මා } දෙපාපර
මෙමනකල නුරබර මඳලසබැල්ම නිල් කැල් මා } විලඹු.
දුමුවන් දග දනග-අණේ සඳින් මග සැල්ම (ගී අඩ.)

---

* පද.

92. එක් කල හොත් සිතිලි-ගී යුවලැ සැදෙන්නේ 1
කඩවක් නම් ලකුණු ඒ-සපද විලසින් 2 දන්නේ.

93. මෙහි නව දෙලොස් පසලොස් 3 -උණුසම වසම් පුණු ඈ,
විරිත් වෙසෙසුන් බඳනේ-විරිත් නන් සුවහස වේ.

කඩවක්සඳ යි.

විස්තර:—විලඹු සිතිලිගීය අනික් සිතිලිගීවලට වඩා බොහෝ වෙනස් වේ. අනික් සිතිලිගීවල මූලට ගී අඩ යෙදෙන නමුත් මෙහි මුලට යෙදෙන්නේ අපරවිලඹු දෙපා කව ය. ගී අඩ යෙදෙන්නේ අවසන්හි ය.

සිතිලිගීජක්‍ෂණ සමාප්ත යි.

92. අර්ථ:—සිතිලිගීයුගල ආදිය එක් කළොත් 'කඩවක්' වෘත්තලක්‍ෂණය සිද්ධ වන්නේ ය. ඒ කඩවක් ලකුණු ෂට්පද සෙයින් දත යුතු.

93. අර්ථ:—මේ කඩවක්හි නවපද ය, ද්වාදශපද ය, පඤ්ච දශපද ය, ඌන ය, සම ය, විෂම ය, පූර්ණ ය යන ආදි වෘත්ත විශෙෂ බන්ධනය කළ යුතු. වෘත්තයෝ නොයෙක් සියදහස් ගණන් වෙත්.

විස්තර:—'ගීයුවලැ' යන තන්හි ඈ සඳින් ත්‍රිකචතුෂ්ක ආදිය ගත යුතු යි. එහෙයින් සිතිලිගී යුවලක් එක් කල විට සපද කඩවක් විරිත ද, සිතිලිගී තුණක් එකතු කළ විට නවපද කඩවක් විරිත ද, සිතිලිගී සතරක් එකතු කල විට දෙළොස්පද කඩවක් විරිත ද, සිතිලිගී පසක් එකතු කළ විට පසළොස්පද කඩවක් විරිත ද සිද්ධ වේ. සිතිලිගීයෙහි ඇතුළත් වන ගීඅඩ එක ම පාදයක් සේ ගෙණ කඩවක් විරිතක් පද සයක් ලෙස සලකනු ලැබේ. දසපද උපජාති සැහැල්ලට පෙන්වූ නිදසුනෙන් එය තව දුරටත් ඔප්පු වේ.

ලුහුඬු සිතිලිගීයක් හා දික් වූ සිතිලිගී ද එකතු කළ විට (නොහොත් ගීඅඩියට වඩා අඩු මාත්‍රා ඇති දෙපාකව් සහිත සිතිලිගී දෙකක් එකතු කළ විට) ඌනකඩවක් විරිත් ද, එක ම ලක්‍ෂණ ඇති සිතිලිගී එකතු කිරීමෙන් සම කඩවක් විරිත් ද, විෂමලක්‍ෂණ ඇති සිතිලිගී එකතු කිරීමෙන් විසම් කඩවක්

1. යුවලක් ද දන්නේ. 2. සිව්පදසෙයින්. 3. මෙහට දෙළසටළොස්.

94. කඩවක්හි පිරියන-සිව් පෙදෙහි යම් සිරිතක්,
බඳ හොත් දන්නේ එ ම-උවදු නම් සැහැලි යැ සී.

විරිත් ද, ඌනකඩවක්විරිත මෙන් නො ව සැමතැන්හි එක ම ප්‍රමාණ ඇති සිතිලිගී එකතු කිරීමෙන් පුණු කඩවක් විරිත් ද සිද්ධ වේ. ඌනකඩවක් විරිත විෂම ද, පුණු කඩවක් විරිත සම ද වන්නේ ය. 'පුණු ඈ' යන තන්හි ඈ සදින් අටළොස් පද එක්විසිපද ආදිය ගණු ලැබේ. සිතිලිගී විරිත් අනන්ත හෙයින් ද, නොයෙක් ලක්ෂණ ඇති සිතිලිගී එකතු කිරීමෙන් කඩවක් විරිත් සාදනුලබන හෙයින් ද කඩවක් විරිත්වල සඞ්ඛ්‍යාව ද නියම කිරීම පහසු නො වේ. "විරිත් නන් පුම්සන් වේ" ය යි කියනලද්දේ එහෙයිනි.

මේ කඩවක් විරිත්වලින් බැඳි පද්‍යයෝ දැනට තිබෙන කාව්‍ය ග්‍රන්ථයන්හි නො පෙණෙත්. එහෙයින් වුවමනා නම් ඒ විරිත්වලට නිදසුන් තමන් විසින් ම සාදා ගත යුතු.

සපද කඩවක් විරිතට නිදසුන්:—

නැගී එසොර එයට-වළකාට කාවුළුවලිසෙනි,
කුළුණු තුම් වෙසෙසස් වෙස පැසේ විල සා
වමියන් අඩනෙත් මිණිකග ගෙණ සහ සා } සිතිලිගී 1.

තමහට බැලුම්හි-නනබැම සැවිහි යොදමින්,
එනිරිඳු මන යොනහු විඳ ගණ පිටු නො ගන
ඔහු ගත හුරිරු තැවරුම් ලප විලස ග න* } සිතිලිගී 2.

කඩවක් ඡන්දස සමාප්ත යි.

---

95. අර්ථ:— කඩවක් විරිත් අවසන්හි සිව්පද ඡන්දසක යම්කිසි වෘත්තයක් බැන්දෙත් එම වෘත්තය උපජාති නම් සැහැලි වෙසෙස යයි දත යුතු සි.

---

* නැගී එසොර එයට-වළකාටවුළු වලාතෙනි,
කුළුමුම් වෙසෙයා සේවිලස යා
වුම්දත වවණ්ඩා නෙතෙ මිණිකග ගෙණ සහසයා.

තමහට බැලුමැසුන්-සූනන බැම්සව් හැඳමෙනි,
එනිරිඳු මන යොනහු ගත පිටු නො ග න
ඔහු සහ සොර කුරිරු කවරන් විදුම ලප ග න-බොහෝ.

95. දස බර තුදුර සොළොස්-අටලොස් උනු ද සම පුණු,
ගාහ නමින් පළ වූ-විරිත් නන් සුවහස් වෙ.

---

95. අන්‍වය:— දශපද ය, ද්වාදශපදය, චතුර්දශපද ය, ෂොඩශ පද ය, අෂ්ටාදශපද ය, ඌන සැහැලි ය, සම සැහැලි ය, පූර්ණ සැහැලි ය, ගාහ යන නමින් ප්‍රකට වූ සැහැලි දූයි සැහැලි වෘත්තයෝ නොයෙක් සියදහස් ගණින් වෙත්.

විස්තර:— කඩවක් විරිතක අවසන්හි යම් කිසි වෘත්තයකින් බැඳි සිව්පදයක් යෙදූ විට උපජාති සැහැල්ල සෑදේ. සපද නව පද, දෙළොස්පද ආදි කඩවක් විරිත් ඇති බව යට දක්වන ලදී.

සපද කඩවක් විරිත් අවසන්හි සිව්පදයක් යෙදූ විට දස පද උමිදු සැහැල්ල ලැබේ.

නවපද කඩවක් අවසන්හි හෙවත් සිහිලි ගී තුණකින් මත් තෙහි සිව්පදයක් යෙදූ විට 'ලියහැලි' නම් විරිත වේ යසි ද සිහිලිගි සතරකින් මත්තෙහි සිව්පදයක් යෙදූ විට බැහැලි නම් විරිත වේ ය යි ද මතු කියනු ලැබේ.

එහෙයින් මේ සැහැලි සඳසෙහි පද වැඩි වන්නේ සිහිලිගී වැඩි වීමෙන් නො ව දෙපා සිව්පා විරිත් වැඩි වීමෙන් ය යි හැඟේ. දසපදසැහැල්ල අගට දෙපා සාවක් එකතු කිරීමෙන් දෙළොස් පද සැහැල්ල ද, සිව්පදසාවක් එකතු කිරීමෙන් තුදුස්පද සැහැල්ල ද සිද්ධ වන බව සිතිය හැකි ය. දෙළොස්පද ආදි සැහැලි සොළොස සෑදේ දූ යි විනිශ්චය කිරීමට මීට වඩා අතික් ක්‍රමයක් නැත්තේ ය. දෙළොස්පද සැහැලි ආදියට නිදසුන් වශයෙන් මෙහි දක්වන ලද එක ම සැහැල්ලක වත් දසපදයකට වඩා නැත. දෙළොස්පද සැහැලි ආදිය කාව්‍ය ග්‍රන්ථයන්හි ද දුර්ලභ ය. ඒ සැහැලිවල ඇතුළත් වන සිහිලිගී ආදිය සම්බන්ධ ප්‍රමාණ නියමයක් නො කට හැක්කේ එහෙයිනි.

සිංහල සන්දේශ කාව්‍යයන්හි දසපද උමිදු සැහැලි නම් සුලභ ය. මෙහි ඊට දක්වනලද නිදසුන මෙසේ යි:—

1. සහර ඔඝු මුහුණු-තෙමෙ එක බැලුම් නැතියේ,
මහබඹ මුඛය තුමට සොලෙ කුකුස් පු ර
උරා උරලග නො වහව මොගු පස් ස ර
බලදෙව් උලෙල මුත්-නොගත් මුවන් දෙවිය හා,
ඔහු උරණල සිරිවඹියන් වෙසෙති යෙ ති
මෙරස් වඅග ගාම් මත 1 නම් සොහේ දෙ ති

---

1. මෙමෙර් දෙල්නාමමින.

දළ දජ් සාද කුමර පියවන් ඉතා ස ග
නොරැඳ වෙසක් දෙව්ඳුහු ඉසිසැවිඩ හැ ග
රදු සුසිඳු දු හෙම හඳ රොසඩ ළු බිජ් ග
මමනමුකහට දෙමෙහෙව් මුඹර දෙදෙ නර ග

මේ උපජාති සැහැල්ල යි.

(වැඩි අර්ථයක් නැති දික් වූ නිබන්ධනෙන්ට ද උපහාස වශයෙන් "හැලි" ය යි ව්‍යවහාරයක් සිබේ. ඒ ව්‍යවහාරය ඇති වූයේ මේ සැහැලි නිසා ම යයි සිතිය හැකි ය. මේ සැහැල්ලෙහි රම්‍ය වූ අර්ථයක් තිබෙතත් කාලාන්තර සඤ්ජාත දෝෂ හෙතු කොට ගෙණ එම අර්ථය පැහැදිලි ලෙස තේරුම් ගැනීම දුෂ්කර ය. එලු සඳස් ලකුණ මුද්‍රණය කරන්නට පෙර මේ සැහැලිවල අර්ථය මෙතරම්වත් තේරුම් ගැණීම පහසු වූ බව කිය යුතු නො වේ. එකල්හි මේ සැහැලි පෙණෙන්ට ඇත්තේ අර්ථයක් අපෙක්ෂා නො කොට වෘත්තලක්ෂණ පමණක් ඇති වන සේ යොදනලද වචන සමූහයක් ලෙස ය. එහෙයින් 'සැහැලි' යනු නිරර්ථක වචන රාශියකැ යි සමහරු සිතූහ. එසේ සිතූ බොහෝ දෙන නිරර්ථක සේ තමන්ට පෙණෙන සියලු වචන පඞ්ක්තිවලට ම සැහැලි (=හැලි) යයි ව්‍යවහාර කරන්ට පටන් ගත්හ. ඒ ව්‍යවහාරය අද දක්වා උගතුන් අතර ද පවතී.)

දෙමළොස්පද උපජාතිසැහැල්ලට දක්වන ලද නිසුදන මෙසේයි:—

2. සිරිත් විසින් ලකුළු-කා පෙරහර සම්බඳ,

ලකුළුයන් සැදි මහවනනට මහ ව න
ලෙලගෙළ දෙදෙනක දී ඇර පැහැ ස න

සිසිරැස් කැලුම් සුදු-වියනක් ලෙසින් පිළිගෙණ,

ලකළමල්බර තුරු පෙන කැල්ම ව න
මදමරුමුවරඳිනවුල් හමන වැලිනලා යහප න

නිසිඳු දූ දිදෙව් සැදි ගජ පිට හු න් නෙ ය
දුමු දන නුවන් මන නොස පුරව න් නෙ ය
වසන සන සැණ කෙළි කෙළනට උ න් නෙ ය
කවර කිවියරොහු සිව්රඟ වණ න් නෙ ය.

මේ උපජාති දෙමළොස්පද සැහැල්ල යි.

දෙළොස්පද සැහැල්ලට නිදසුන් වශයෙන් දක්වනලද මේ සැහැල්ලෙහි දෙළොස්පදයක් නො පෙණේ. මෙය දෙළොස්පද සැහැල්ලක් නම් මීට මුලින් දක්වන ලද්දේ ද දසපද සැහැල් ලක් නො ව දෙළොස්පද සැහැල්ලකි. මුලින් දක්වනලද්ද දසපද සැහැල්ලක් නම් මෙය දෙළොස්පද සැහැල්ලක් වීමට තවත් කවි දෙපදයක් එකතු විය යුතු යි. එක් සංස්කරණයක අමුතු කවිදෙපදයක් තනා මීට එකතු කරණ ලදී. මෙහි ද කිප පලක් ම දොෂ දූෂිත ය.

තුදුස්පද උපජාතිසැහැල්ලට දක්වනලද නිදසුන මෙසේ යි:—

3. ගිඹිදූදුරෙ ගුගුරණ-ඝිහ වග සදුල් වරකග,
ගොසෙලනා කිරිහයන් හයරුපු වෙහෙල් කැ න
ශබර සස සලල මුවදුන් විලිමුව න
මියුරුසර කලරැව්-කිඳුරු පරපුටු සැවුලන,
දෙව්දූ සෙන් බලා සක්වා තිසර පෙ ළ
සොළන මියුරු දූරු මිහිඳුරු පෙළින් ලෙ ළ
තනන හිසා වඳු ර ණ මල් වගු ර ණ
මිණිමුතු මතු පගු ර ණ බිගු ගුගු ර ණ
ඉති මුනි පාතඹ ර ණ මැද නිතො ර ණ
වැඳ සතපා තස ර ණ තෙලෙ අත ර ණ

මේ උපජාති තුදුස්පද සැහැල්ල යි.

(මෙහි ද පදදසයක් මිස පද තුදුසක් නො පෙණේ.)

සොළොස්පද උපජාති සැහැල්ලට දක්වනලද නිදසුන මෙසේ යි:—

4. සැහැසෙමින රැදුවන්-කුරිරු රකුස්බල ගෙණ,
ගිනි වන් යහු ල් ගැ ලි ය දළ දූ ළි ය
කර මින් නළල් තෙ ලි ය රළ රැ ළි ය
දෙ අතින් ඇද සොපොල්-බොල් සම බබුරුවළකම,
ඇවිළිසෙ දල දූලිය රත හ ළ සා
පැලසොම්මෙනනරණ මහත් තරිමුඨ පු ළ සා

උපුම ගිරිකුළු නගන්නී ඇර ගෑ න් නී
ගිනි ගත් සකුළු දමන්නී සෙද ෙළුමෙණ න් නී
නද ව මුව බෙර ගසන්නී උස ෙබෙණ න් නී
බලා බවුන් නොසැලෙන්නී නා වඩ න් නී.

මේ උපජාති සොලොස්පද සැහැල්ල යි.

(මෙහි ද පද සොළසක් නැත්තේ ය.)

උපජාති අටලොස්පද සැහැල්ලම දක්වනලද නිදසුන මෙසේ යි:—

5. පලඹු පැලෙව් පල ව-යල සුදුසොකුරකුසරව,

නෙවු නා නා නිකු කා
කෙලෙනා ලෝ නිසි කා

උළිඳු මඹුලු සිරින්-පිළිබලසෙන් සදහොගි,

සිරි සා නා ලෙහි නුමු නා
පැහැ පනා සැදම් ව නා

නො පැ රිව් හා සඳ අස් වි ද
සසැර තරු බිරි ඳ උදුල බ ඳ
පරයා කිරිමුහු ද පැහැ සි ඳ
වඳිම් වඳිම් ස ඳ සොමි පබ ඳ

මේ උපජාති අටලොස්පද සැහැල්ල යි.

(මෙහි ද අටළොස්පදයක් නැත.)

මෙහි නිදසුන් වශයෙන් දක්වූ සියල්ල ම දසපද සැහැලි යි. දසපද සැහැල්ල නොයෙක් ලෙසින් සිපිය හැකි බව දක්වනු පිණිස ග්‍රන්ථකර්තෘ විසින් ම මේ සැහැලි යොදනලදී. "දසබර තුදුර" යනාදි ගීයෙන් දක්වන ලද දෙළොස්පද සැහැලි ආදියට ග්‍රන්ථ කර්තෘ විසින් උදාහරණ නො දක්වන ලදී. දසපද සැහැල්ල සාදන අයුරු උගත්විට ඒ අනුසාරයෙන් දෙළොස්පද සැහැලි ආදිය ද සාදා ගත හැකි හෙයිනි. මේ බව නොසැලකූ මැන සිපියෙකු විසින් මේ සැහැලි දසපද දෙළොස්පද ආදි සැහැලි වලට නිදසුනැයි සිතා සැහැලිවල පාදසංඛ්‍යාව හෝ රචනා විලාසය ගැණ නො සිතා එක් එක් සැහැල්ල අවසන්හි "මේ උපජාති සැහැල්ල යි. මේ උපජාති දෙළොස්පද සැහැල්ල යි" යනාදි වාක්‍ය යොදන ලදැ යි සිතිය හැකි ය.

දෙළොස්පද සැහැලි ආදියට යට කී උපදෙස අනු ව නිදශීන තමන් විසින් ම සාදා ගත යුතු යි. සැහැල්ලෙහි පාද

96. දෙඅඩ සපුණු කොට පින්-බඳ'න් පද අට ඌනු කොට,
ඌනුහැලි නමැයි දන්නේ-සෙසු සඳසෙහි දු මෙ නියේ.

කොපමණ තිබුනත් එසින් වර්ණනා කරණු ලබන කරුණ එකක් ම විය යුතු යි. මෙහි දක්වන ලද එක් එක් සැහැල් ලෙන් වර්ණිත වූයේ එක් එක් කරුණකි. සැහැල්ලෙහි ඇතුළත් දශපාදයෙන් ම ඒ වර්ණනාව අවසන් කොට තිබෙන බවත්, තවත් අධිකපාද අපෙක්ෂා නො කරණ බවත් පෙණේ.

---

96. අර්ථ:— ගී අඩි දෙක සම්පූර්ණ කොට ඉතිරි (සිව්පද ලකුණු ඇති) පද අට ඌන කොට ද බඳනාලද්ද 'ඌනුහැලි' නමැයි දන්නේ ය. සෙසු (දෙලොස්පද සැහැලි ආදි) ඡන්දස්හි දු මේ ක්‍රමය යි.

විස්තර:— මෙහි 'දෙඅඩ' යනුවෙන් දසපද සැහැල්ලෙහි ඇතුළත් ගී අඩි දෙක ගැණේ. (සැහැල්ලෙහි දී ගී අඩිය එක් පාදයක් ලෙස සලකනු ලැබේ.) ඒ ගී අඩි සිව්පද පාදයන්ට වඩා දික් කොට ද සිව්පද පාද ඊට වඩා ලුහුඬු කොට ද බඳනා ලද්දේ ඌනුහැලි නම් වේ.

ඌනසැහැල්ල පටන්ගන්නේ දසපදයෙනි. දෙලොස්පද, තුදුස්පද ආදි ලක්ෂණ ඇති ඌනුහැලි ද තිබෙන බවත්, එහි ද ගී අඩි දෙක සිව්පද ලකුණු වලට වඩා දීඝී කොට යෙදිය යුතු බවත් "සෙසු සඳසෙහි දු මෙ නියේ" යනුවෙන් හඟවත්.

දසපද ඌනුහැල්ලම දක්වන ලද
නිදසුන මෙසේ යි:—

ශංඛසේ මියුරි වඩම්නි-ඊලෙ ලෙස පායම්නී,
සඳ නැඟී වන පෙ | නා
සිරි වම් පිළි මු | නා [1]
එසිරිනද වසනා-සරා මදයෙන් මනා,
ඇත් ඇණිය ගිනි ඔමි | නි
කුළු පරපුමු මදු බිලෙ | නි
යලි මුවරඳ ගෙණ සුමු | ඩු
ලෙයි වනසෝ නො කොට අ | ඩු
හැමි මුවරද රම සුමු | ඩු
යහ වෙ හා ඔවුන් වැ | ඩු

---

1. සිරිවම් උහල්ලෙහි පිළිමූන.

97\. නැත ද 'රුක් දිගු වුව*-අකුරන් දෙතුන් තන්හි,
සිව්පද හා වුව බිලි†-මෙ විරිත් ගාහ නම් වේ.

A. මෙම තියෙන් තන්කෙළ සුවහස් සැහැලි විරිත් දත යුතු.

98\. සිතිලි ගී තුණකින්-පියයක්හි සිව්පදයෙන්,
යම් කිසි විරිත් බඳුයේ-ලියහැලි නමැයි දන්නේ.

මෙහි දු නන් සුවහස් විරිති.

දෙළොස් පද උනුහැලි ආදියට හා සමපුණ්ණසැහැලිවලට ද නිදසුන් මෙහි කී ක්‍රම අනුව තමන් විසින් ම යොදා ගත යුතු යි.

97\. අර්ථ:— අර්ථයක් (=ප්‍රයොජනයක්) නැතත් දෙතුන් පලක අක්ෂර දීර්ඝ වූවොත් සිව්පදයත් බලවත් (දීර්ඝ) වූවොත් මේ (සැහැලි) විරිත **'ගාහ'** නම් වේ.

විස්තර:— 'ගාහ' යනු ද සැහැලි වෙසෙසකට නමි. එහි විශෙෂ ලක්ෂණ නම් දෙතුන්පලක අක්ෂරයන් දීර්ඝ කොට යෙදීමත් අවසාන සිව්පදය අනික් පාදයන්ට වඩා දීර්ඝ කිරීමත් යන මේ යි. මෙහි ද දෙළොස්පද ආදි සැහැලි ද ඇති විය හැකි යි.

ඊට නිදසුන් මෙසේ යි:—

වඩාන ලොව වඩානා-සෙද නිලුපුල සියනා,

පතල ගම්වතා ලමන බිගුන් සා නී
අඳුර ග තා මදුර කොට රූ දෙවූ නී

හසා සමතා නම්-සාණන මුව සඳ මඬලෙහි,

සරවා නම දවා නුබ සසල හස් සා ල
සැදිසා නෙත් ඇදිය පුල් ගෙදිගු වි ල

මමන මදවතුරු බඳ ශොර, පොර ඇත් මුළු දුරා සා රා
හැසෙන දල තරණ ගිනි ගිනි, පතල පතර තඹුර වු රා
බලමුළු දප්සර විහිඳු රුදු, උරවිසි ගිණි ගිය රා
කිඝරුදු එනුවර ම විසිතුරා, අසා නො මුස් විසි රා.

ගාහ සැහැල්ල යි.

A. මේ ක්‍රමයෙන් නොයෙක් කෙළ සියදහස් ගණන් සැහැලි විරිත් දත යුතු යි.

98\. අර්ථ:— සිතිලි ගී තුණකින් අවසන්හි සිව්පද ඡන්දසින් යම් කිසි වෘත්තයක් බඳනා ලද්දේ **'ලියහැලි'** නම් වෘත්තය වේ ය යි දත යුතු යි.

---

* කොට. † යති හා පද බිලිවුව.

99. සතර සිතිලිගියෙන්-අත්හි ලා සිව්පද,
බඳ හොත් බැහැලි නම් වේ-මෙහි දු නන්විරිත් වෙ.

මේ ලියහැලි ඡන්දස්හි ද නොයෙක් සියදහස් ගණන් වෘත්ත යෝ වෙත්. (නානාවිධ සිතිලිගී හා අනෙකප්‍රකාර සිව්පද වෘත්තයන් මෙහි යෙදිය හැකි හෙයිනි.)

ඒ ලියහැල්ලට දක්වූ නිදසුන මෙසේ යි:—

සලා අඹ අසෙක-මිහිලොල්ලෙක් වෙණෙකි ගිය,
ඹිඳ සිහිලැල් විල් ස ම රැ } සිතිලිගී 1.
පුල් කඹරිළු සැර බැහැ රැ

බිඹි කොළදිනස්වස්-පිළිපත් පුවන ගළනට,
වැස මිණි දැදිරි සිලි ල් ලෙහි } සිතිලිගී 2.
නි කොළඹිළු පිය ල් ලෙහි

බමක් ගො සන්නෙම්-නො ගැණ එදු රිසිවැඩ,
වැදු මද මත ගජ ගෙ ලෙහි } සිතිලිගී 3.
බැස කොපොලත මද දෙ ලෙහි

බඹන්න කන්තල පැහැස ර
සල ලද ඊලේ එම බ ර
ගසරෙනා සෙපියන් නො සම ර
ඵ ලොලුන් ගන්නේ කිසි බ ර.

මේ නිදශීනයෙහි ද සාවද්‍යස්ථාන තිබේ. ඒවා වෙනස් කරන්ට උත්සාහ නො කෙළෙමු. ලියහැලි ලකුණු දක්ත ගැණී මට ඒ දෙෂයන්ගෙන් බාධාවක් නො වේ.

---

99. අර්ථ:— සිතිලිගී සතරකින් අන්තයෙහි සිව්පදයක් බැන්දෙත් 'බැහැලි' නම් වෘත්තය වේ. මෙහි දු නොයෙක් වෘත්තයෝ වෙත්.

නිදසුන් මෙසේ යි:—

නගන්නට මල්රොන්-නරනිඳු වහා අත ඔත,
මුළු නි මලු නී } සිතිලිගී 1.
කිලිනි බලි නී

මා හා කුමට අවි-යෙන් නො මද උයන්කි,
කුමට බඹර (ගණ) රම ණී } සිතිලිගී 2.
ගිගුම් සරෙනි සිතු හර ණී

සහොටා කුම් හේ-අහෝ තුරු වෙයි,
කොළගෙහි ලෙහෙනුනි වෙහෙළු නි } සිතිලිගී 3.
මියුලෙනි නෙත්යුත් කැළුමෙ නි

100. සිතිලිඟී පසෙකින්-දෙපද සිව්පද දෙක වුව 1
පෙර සේ නන්විරිත් වූ-සඳහැලිය මේ නිදසුන්. 2

ඛිඝ නැත්තියට මා-විසින් කොහෙ අඹුල් හැන්,
පලාකුල තුනු තබා පවුලු ලම්බා } සිතිලිගි 1.
ඡ් එම්බා කොලගෙකි ලම්බා

පලු කුසුමුල වසතිඳුහු අත නී
බැර නොව ගැතින බමරුන් බුමුන නී
මලකරලෙ දූෂර පිරි අපිරිමන නී
මෙ රුක මෙ නොදහව මොර පියපත නි

බැහැලි සඳ සි.

---

100. අර්ථ:— සිතිලිගී පසකින් දෙපද සිව්පද යන දෙක වුවොත් පෙර පරිද්දෙන් ම නොයෙක් විරිත් ඇත්තා වූ සඳහැලි නම් වෘත්තය වේ.

නිදර්ශන මේ සි:—

නිරිඳු වැනි මහබසු-පඬි දෙද හල රහවිස
නන් බසතුරු අනෝ නා හා } 1.
හව්රසයුත ගතෝ නා හා

ඉතිපැහැබර දූන-තිළි මිලි කසු තෙලෙගත
නන් ලියසුරු කොවින් ග සා } 2.
සිව්පත් සිතෙනිම් මන හා

සොදනෑ තිරිසන-තම සරණ හා තැන් දූන
වසන් නිවෙන රත න ළ ලා } 3.
ලලා මඳින් වද උ ළ ලා

පුළුලාව පානට-සැරියුක් මියුරු සව්සුම්
නල හෙත මිලිසනා තනා හම් නි සී } 4.
පිලි හොවිලි විලසින් හෙලම් කී නී

ගිය ගමනොමින් විල-සින් ම පෑන සෑන සෑදී
ගුණු තුවනෙහි නිල් කැලු මි } 5.
රත ලවනෙහි රති කැළු මි

රහො නො ඉරහ පිණි ස
බැඳි නලකැන් රුසහ ස } දෙපාකව

---

1. සිතිලිගියෙන් පසෙක් දෙපද සදින් උතුම්වුව.
2. සඳහැලියෙයට නිදසුන්.

101. සිතිලිගී සයකින්-සලි [1] සිව්පද තුණකින්,
සමඑළි* දෙපද එකකින්-බඳ හොත් [2] ඉති බතිස්නෙන්.

102. නන්විරිතින් සැදි-සපුණු කොටින් බඳ ජ, [3]
ඇහැලි නම් වි දන්නේ-නිදසුන් ද දනු [4] මෙලෙසින්.

තම පුර ඉසුරු සා බැ ස
කිම සැලසෙනු කිවින් බ ස
මහබා ඉසුරු තොප බ ස
පවතිත සාජ් සිය දහ ස

(සිව්පා කව.)

සඳහැලි සි.

---

101. අර්ථ:— සිතිලි ගී සයකින් ද, නැවත සිව්පද තුණ කින් හා සම එළි ඇති දෙපද කවකින් දූ සි මෙසේ (පද) දෙතිසකින් බැන්දෙත්—

102. අර්ථ:— නොයෙක් වෘත්තයන්ගෙන් සජ්ජිත වූ සම්පූර්ණ කොට බඳනාලද ඒ වෘත්තය 'ඇහැලි' නමැ සි කියා දතයුතු. නිදර්ශන ද මෙලෙසින් දතයුතු.

1 දියවැඩ සෙයින් වැඩ-හිමවු ඉසි සනිපාවට
ගන දෙව්ඳු ඇහැ ල්ලිය
බිඳු නිය ව තම ල්ලිය

2 සව්බරණ දුලනු ව-රුසිරග දෙ දුහුනු දන
දකිම්නුදු ඇහැ ල්ලිය
නොදිගිනි බැණ හැ ල්ලිය

3 තිදස ගොස් නොසරස්-සුර අසරන් දූහැ මෙනෙකි
බිහු නැගි සො සිදූ ල්ලිය
රුසිරි සියුමැ ල්ලිය

4 සොලොබා දෙවසරන්-හා සිදු ලිය කිඳුරන
දූන එහසුන් ඇ ල්ලිය
සිද ලදගන සා ල්ලිය

5 පහන් පිලි නම-පහය විනා දස මුහුණු
නැලඟ විසිදු හැ ල්ලිය
මලිනවුල එ ම ල්ලිය

---

1 එළි. 2 පදයුත්, 3 බදුයේ, 4 නිදසුන්ද වේ, * එම එළි.

6 ඉසි හෝ සෝසෙහ-කමුසා ඉපරට ව වහා
ඉසි කිස් ගසා එතෙන දිව ශිඛා නාසසි ල්ලිය
සුපිඳු පල එලඳු විසිත් පලු ලොහොබොහා සා ල්ලිය
7 පහසින් උමතුබැවින් වැද හව සැල්ලි හැ ල්ලිය
නොසෙක වර කමුසා පෙරට ව වහා එග ල්ලිය
බලා එ කැන්හි ම සරණ මුඩා මුඩ ලෙ ල්ලිය
මෙවලු මෙන්හිම නොසරෙහි අනාග මුද සා ල්ලිය
8 (බලා එතැන්හිම සරණ මුඩා මුඩ ලෙ ල්ලිය *
මෙවලු මෙන් හිම නොසරෙහි අනාගමුද සා ල්ලිය)
කිමෙක යසි සිත කුකුසු ලෙහි දිලෙහි සා ල්ලිය
දෙවිඳුහුබැව් සෙද දන සැලලෙනි සානි හැ ල්ලිය
9 පලු ලොහොටා කුමට අවුදු මෙ පාන ස ල්ලිය
නොසිඳුලනෙ නොසි එවන මහට මෙ ව ල්ලිය
නගඝවසිනි නො ම සැර නෙනෙසි ඡ් ව ල්ලිය
ඉවු සමට පිහි දෙකොණෙහි කොළෙ ගල් හැ ල්ලිය
10 හඩා නොවුන් වනින් අසල් හිම මට හ ල්ලිය
සමස්නි නොබන යලින් නොවි නොවි ල්ලිය

ඇහැලි සඳ සි.

විස්තර.— සූත්‍රයෙහි කී පරිදි මෙහි පද තිස් දෙකක් සම්පූර්ණ බව පෙණේ. නිදර්ශනය කොපමණ දොෂ දූෂිත ද යනු අටවැනි පද්‍යයෙහි මුල් අඩ නැති විමෙන් එය පිරිමසනු සඳහා හත්වැනි පද්‍යයෙහි අනතිමාර්ධය ම ගෙණ යොදා තිබීමෙන් ම පැහැදිලි වේ. මෙහි නොයෙක් ලක්‍ෂණ ඇති සිතිලි ගී හා නොයෙක් වෘත්ත වලින් බැඳි සිව්පද හා දෙපද ද යෙදිය හැකි හෙයින් හෙද සඞ්ඛ්‍යා අප්‍රමාණ ය. 'සපුණු කොටින් බඳ' ය යි කියන ලද්දේ කවර හෙයින් දැ යි නො තේරේ. කෙසේ සම්පූර්ණත්වය වේ ද? යනුත් නිදර්ශනයෙහි පෙණෙන පරිදි සිතිලිගීවල යෙදුනු දෙපා කව් ලුහුඬු ද සිව්පද කව් දික් ද කොට බැඳීමෙන් සම්පූර්ණත්වය වේ ද? යනුත් පරීක්‍ෂා කළ යුතු.

——ද්‍රංද්‍ර——

* මෙහි මූලින් පැවති කවි අඩ නැති වීමෙන් එය පිරිමසනු සඳහා මුල් කවෙහි අනතිම අර්ධය ම ගෙණ යොදනලද බව හැගේ.

103. රසහැලි විරිල්ලෙහි-රාහැලි මිහිඳු සුරිඳෙහි,
වැඩි කොමින් සිතිලිගී-පිළිවෙළින් බැඳුමෙහි ලා.[1]

104. සිව්පද දෙපද හෝ-මන පමණ කොට පිරියනැ,
බඳු කැමැති විරිතින්-විරිත් එහි දු නොමින් වේ,

---

103. අර්ථ:— රසහැල්ලෙහි ද, විරිල්ලෙහි ද, රාහැල්ලෙහි ද, මිහිඳු නම් වෘත්තයෙහි ද, සුරිඳු නම් වෘත්තයෙහි ද ක්‍රම යෙන් සිතිලිගී වැඩි කොට බැඳීමෙහි දී—

104. අර්ථ:— (සිතිලිගී) අවසානයෙහි තමන්ට අභිමත වෘත්තයකින් (බැඳි) සිව්පද හෝ දෙපද කැමැති පමණ කොට බන්ධනය කරණු. එහි දු වෘත්තයෝ අප්‍රමාණ වෙත්.

විස්තර:— රසහැලි ආදි වෘත්ත ලක්ෂණ මෙයින් ප්‍රකාශිත යි. මේ විරිත් පසෙහි දී සිතිලිගි පිළිවෙළින් වැඩි කළ යුතු යයි කියන ලදී. මීට මුලින් දැක්වූ ඇහැලි විරිතෙහි සිතිලිගි සයක් යොදන ලදී. එහෙයින් සිතිලිගී වැඩි කළ යුත්තේ එතැන් සිට ය. ඒ විරිත්වල සිතිලිගි වැඩි වන්නේ මෙසේ යි.

1. රසහැලි විරිතෙහි සිතිලිගී සතකි.
2. විරිලි විරිතෙහි සිතිලිගී අටකි.
3. රාහැලි විරිතෙහි සිතිලිගී නවයකි.
4. මිහිඳු විරිතෙහි සිතිලිගී දහයකි.
5. සුරිඳු විරිතෙහි සිතිලිගී එකොළොසකි.

මේ එකක් එකක් අවසන්හි 'සිව්පද හෝ දෙපද මන පමණ' කරන්ට ය යි කියන ලදි. මේ ද මේ පොතෙහි අඳුරු තැනකි. කැමැති පමණ සිව්පද හෝ දෙපද යොදන්ට කී හෙයින් සිතිලිගී සතක අවසන්හි සිව්පදයක් යෙදුවත් සිව්පද සියයක් යෙදුවත් එක ම රසහැල්ලක් වේ. මෙසේ හෙයින් රසහැලි ආදිය අවසන්හි සිව්පද කොපමණ යෙදිය යුතු දැ යි විනිශ්චය කිරීමට මේ පොතෙන් හෝ අනික් පොතකින් කිසි ම උප කාරයක් නො ලැබේ. එහෙත් කිසි ම සැහැල්ලක සිව්පද දහය කට වඩා නො යෙදිය යුතු ය යන මතිමාත්‍රයක් ඇතැම්හු දක්වති. ඒ මතය හේතුරහිත හෙයින් අස්ථිර වුවත්, ග්‍රන්ථාගත නො වන හෙයින් අනාථ වුවත්, සැඩ දියපහරින් ගසා ගෙණ යනු ලබන්නහු කටු අත්තෙහි වත් එල්ලෙන්නාක් මෙන්, පිළිගත යුතු ය. එය පිළිගත හොත් රසහැල්ලෙහි සිව්පද දහය තෙක් තමන්ට කැමැති ගණනක් යෙදිය හැකි ය. දෙපද

---

1. බඳු නො හෙලා.

105. මෙ පස් සඳ නිදසුන්-දනු ලක්තුල මහත්මන,
බියෙන් නො ම බඳින්නෙමු-යිදසුන් මෙහි පළමු එව.

මේ පස් සඳ සි.

යොදතොත් දෙපදකව් විස්ස තෙක් යෙදිය හැකි ය. සෙසු විරිලි ආදියෙහි ද මේ ක්‍රමය දත යුතු සි. මේ රසහැලි ආදි යෙහි වෙනස වන්නේ සිතිලිගී වැඩි වීමෙන් පමණකි.

'සඳැස් ලකුණ' වණීනාවෙහි 'සිව්පද දෙපද හෝ' යන්න "සිව්පද දෙපද හා" යි යොදා "(රසහැලි ආදි වෘත්තයන් සැදී මට තබාගත් සිතිලිගී වෘත්තයාගේ) අවසානභාගයෙහි (මත පමණ=) තමහට අභිප්‍රෙත වූ සිව්පද කවක් හා දෙපද කවක් ද යොජනය කර රුචිවූ වෘත්තයකින් බන්ධනය කරණු" යි අර්ථ ද කියා "සිතිලිගී සයක්හුගේ අන්තයෙහි සිව්පද කවක් සහිත දෙපද කවක් යෙදූ විට රසහැලිනම් වෘත්තය (වේ)" යනාදින් විස්තර ද කරණ ලදී. ඒ අර්ථව්‍යාඛ්‍යානය සත්‍යාර්ථ වුවොත් විස්තරය ද පිළිගත යුතු ම ය. අර්ථව්‍යාඛ්‍යානයෙහි සත්‍යාර්ථාසත්‍යාර්ථභාවය විවෙචනය කිරීම සුධීවරයන්ට ම භාර කරමු. 'මත පමණ' යන්නට 'තමහට අභිප්‍රෙත වූ' යන අර්ථයක් කිය හැකි ය යි අපට නම් නො වැටහේ.

105. අර්ථ:— ලඞ්කාභ්‍යන්තරයෙහි මහත් බුද්ධි ඇත්තෙනි, (තොප ම) මේ ඡන්දස් පසට නිදර්ශන දත යුතු සි. පෙර දක්වූ වෘත්තයන්ට මෙන් මේ ඡන්දස්හි නිදර්ශන (ග්‍රන්ථබාහුල්‍ය) භීති යෙන් තො ම බඳින්නෙමු.

විස්තර:— යට කී විරිත් පසට නිදර්ශන එළුසඳස් ලකුණ කළ කාලයෙහි ද දුර්ලභ වූ බව මේ ගීයෙන් හැගේ. එළුසඳස් කර්තෘ පාදයන් ඒ ඒ වෘත්තයන්ට නිදර්ශන අන්‍ය කාව්‍ය ග්‍රන්ථ යන්ගෙන් ම ගෙණ යෙදූ බව පෙණේ. එහෙත් මෙහි දී එසේ නිදර්ශන ගන්නට නැති හෙයින් තමා විසින් අමුතුවෙන් බැඳ යෙදිය යුතු ය. එසේ කරන්නට වුවොත් පද්‍ය අධික වීමෙන් ග්‍රන්ථය ඉතා මහත් වෙතැයි මේ කර්තෘපාදයෝ බිය වූහ. 'බියෙන් නො ම බඳින්නෙමු'යි කියන ලද්දේ එහෙයිනි. මේ රසහැලි ආදියට නිදර්ශන තනා ගැණිම ශිෂ්‍යයන්ට අපහසු නො වේ. එහෙයින් අපි ද එහි උපෙක්ෂක වෙමු.

106. සිතිලිගී දෙලසක්-දනු සරගහැල්ලෙසි [1],
මන පමණ වෙයි සිව්පද-විරිතෙහි තමා [2] හැගි සේ.

සරගහැලි සඳ සි.

"සඳැස්ලකුණ' වණ්නාවෙහි ඇහැලි ආදි වෘත්තයන්ට දක්වන ලද, නොයෙක් සම්බන්ධ ඇති, කිසිසේත් එකට නො ගැලපිය හැකි, පද්‍යයන් යට දැක්වූ සවකීය විස්තරය පරිදි එක්තැන් කොට ඊට පෙර මුද්‍රිත පොත අසම්පූණ් ය සි ද, ඒ සඳැස් ලකුණ ම සම්පූණ් ය සි ද, තත්කතීෘපාදයෝ උදන් අනති. එසේ නම් ඒ භද්‍ර සථවිරයන්වහන්සේගේ ම දෙෂයෙකි. එලුසඳස්ලකුණ මුද්‍රණය කරවූවන්ගේ දෙෂයෙක් නො වේ.

106. අර්ථ:— 'සරගහැලි' නම් සැහැලි වෙසෙසෙහි සිතිලිගී දෙළසක් (වේ යයි) දත යුතු සි. සිව්පද සිත් (කැමැති) පමණ වෙයි. ඒ සිව්පදයන්හි වෘත්ත තමන්ගේ අභිප්‍රාය පරිදි වෙයි.

විස්තර:— සිතිලිගී දෙළසක අවසන්හි තමන්ට කැමැති ගණනක් සිව්පද යොදා බැන්දෙත් **'සරගහැලි'** නම් වෘත්ත විශෙෂය වේ. යථොකත මතභෙදයට ගරු කරතොත් මෙහි ද සිව්පද දහයකට වඩා යෙදිය හැකි නො වේ. ඒ සිව්පද ද තමන්ට අභිමත වෘත්තයකින් බැන්ද හැකිසි. මෙහි දැක්වූ සරගහැලි නිදසුනෙහි සිතිලිගී එකොළසක් මිස එක් සිතිලිගියක් ද, අවසන්හි සිව්පද ද නො පෙණේ. එය ලියන්නන්ගේ ප්‍රමාදය කින් වූවකැයි හගිමු. සිතිලිගී දෙළොසක් හා ඒ අවසන්හි සිව්පද කීපයක් ද ඇති සේ අමුතු නිදසුනක් ශිෂ්‍යයන් විසින් ම තනා ගත යුතු සි. ඒ පැරණි සිතිලිගී දෙළස මෙහි දක්වනු ලැබේ. එනම්:—

1. නියැලෙනැකතියපා-අපට වැඩක් මේ කරව
   වහලේ හදිය පැහැ ද නා
   කිමිගෙලෙමූ හෝ ව ද නා
2. නො ගත නොවග රුපු දෙසෙ-කිද සකිරු මහ කුරිරු
   අදහා මා සෙන් බ ද නා
   ඉති ගෙල නොලදින් නි ද නා

---

1. සරගහැලි නම් වේ.– සඳැස් ලකුණ.
2. පමණ සිව්පද අතැ විරිත් තමා–සඳැස්ලකුණ.

3. දසලු එසේ හොත් සිරි-දකුණට දනවා දින්
ලඹුබලගෙලෙ රුවැ   ත් ති ය
නැමුමූ මුව   රුවැ   ත් ති ය

4. අග බසබ දෙසෙ කිටි-කුරිරු අගහරු නමදිම්
නොලා නොලා නො ගත්   ති ය
ගත නො ලගිනෙත ඉත්   ති ය

5. එසේ හොත් එදෙසට-පලට පල කොට දින් ලමු
කිම සුවදෙකි දෙස් නැති   හෝ
කියග කියග නෙවිරිඳු   හෝ

6. කිවි එදෙසලදද-සෙනසුරු බුද ද රාහුදු
වකුරග ඇම නෙත්ත   ද හා
සඳින් සඳින් මැති ල   ද හා

7, අහෝ එසේ වුව-ලතුරු දසහින් දිවලනු
දෙස් නැති තොසසෙ ඔත්තා   හා
මසුරු ගෙවා දන් බුද   හා

8. රාහු ද සසගඩ ද-එදෙස සනත් ලමුදුවහ
නො කැලෙත් ද ඔහු බුහුම   න
අද පණති දිවි නනහ   න

9. එකනඩ බා බිම පිලි-එකපසින් නික්ම යා
ඔබ ඔබ දනෝ ද   ල්වාය
ලමු දින් බිම් බ   ල්වාය

10. අනග මෙතෙදග දුම්-කෙහෙල් වෙසෙ සරස්ලෙහි
විසිනැති එවටනට මා ගතන ග   න
ලමු එම ඉති වුව හොන ඉතිවුව හො න

11. ඉටන්පසින් අහස්-බලවා දීලුව කියවෙව
මෙනෙහේ අන්නෙසු සිරිපතක් නැ න
නැතියේ සක්දෙවියගෙ පහබර   න

12. සිතිලිගිය   ඌනයි.
සිව්පද   ,,
,,   ,,

මේ පොතට සන්න ලියන කාලයේ දීත් මේ සරගහැලි නිදසුනෙහි ඌනතාවය විද්‍යමාන වූ බවත්, සම්පූර්ණ නිදසුන

107. (දසනවමමතින් ගුරු-යති කළ පද වී නම්,
ඕවි අට සතරමත්තෙන්-ගුරු යතිය තුන්පද මේ.

108. මේ ගුණ කළ පස් සඳ-දස සපිරුණු විස්සෙක,
පිරියත්හි සිව්පද වුව-ඒ දනු අඹහැලි නම්.)

සොයා ගැණීමට බොහෝ උත්සාහ කළ නමුත් නො හැකි වූ බවත් සන්න කතෘ කිය යි.

සරගහැලි ඡන්දස නිමි.

—||—

සම විරිත් සඳ නිමි.

107-108. මේ ගී දෙක අතිශය ආකුලව්‍යාකුල බව පෙණේ. නිදසුන ද ව්‍යාකුල හෙයින් ඒ අනු ව ද මේ දෙක ශුද්ධ කර ලීම අපහසු ය. මේ සම්බන්ධයෙන් එක් පොතක මතු පෙණෙන වාක්‍යය පෙණේ.—

"මෙහි අඹහැල්ලට නිදර්ශන තිබෙන්නේ වී නමුත් සැක සහිත ය. එහෙයින් මේ වරට මෙලෙස ගුරු කම ප්‍රකාශ කි ම පමණක් පොත සම්පූර්ණ කර ගැන්ම සඳහා තැබුයෙමි. (ස. ක.)"

'සඳැස්ලකුණු' වර්ණනා කර්තෘන්වහන්සේ මේ ගී දෙක ශුද්ධ කර දක්වීමට මහත් උත්සාහයක් දරණලද බව ප්‍රශංසා මුඛ යෙන් පවසන අතර ම ඒ ශුද්ධියත් අර්ථව්‍යාඛ්‍යානයත් ඉතාමත් නිර්මල ය යි ද නො කියමු. එසේ ද වුවත් මෙහි දී අතික් උපකාරයක් නැති හෙයින් සඳැස්ලකුණු වර්ණනාවෙහි එන ශුද්ධි යත් වර්ණනාත් එසේ ම දක්වමු. එහි ගී දෙක මෙසේ යි:—

"දසනවමමතින් ගුරෙක-යති කළ එක් පද වුව,
සිව්පද පස් පස් මතින්-යතියැති පදන් යුත් වූ.

මෙම ගුණ කළ පස්-පද දස පිරුණු විස්සෙක,
පිරියත්හි සිව්පද වුව-ඒ දනු අඹහැලි නම්"

මීට කළ අර්ථව්‍යාඛ්‍යාන හා වර්ණනා ද මෙසේ යි:—

19-20. "දසනවමමතින්, දසනව මාත්‍රාවකින් පර වූ; ගුරෙක, ගුර්වක්ෂරයෙක්හි; යති කළ, යති තබන ලද; එක්පද වුව, එක් කව්පදයක් වුව හොත්; (යලිත්) පස්පස්මතින් යති ඇති, මාත්‍රා පසෙන් පසෙන් යති ඇත්තා වූ; පදන් යුත් වූ, පදයන්ගෙන් යුක්ත වූ; සිව්පද, සිව්පද කවක් වේ නම්;- මෙම පස් පද,

මෙ කියන ලද පඤ්චපදය; ගුණ කළ, ගුණ කරණ ලද්දේ; දස, දසපදයක් ද; (යලිත් ගුණ කරණ ලදු ව) පිරුණු, සම්පූර්ණ වූ; විස්සෙක, පද විස්සක් ද (වෙත් නම්); පිරියත්හි, මේ පද විස් සගේ අන්තයෙහි; සිව්පද වුව, සිව්පදයක් වූයේ නම්; ඒ, තද් වෘත්තය තෙම; අඹහැලි නම්, අඹහැලි නම් වෘත්ත ය යි; දනු, ජානතය කරණු.

"19–20. මේ අඹහැලි වෘත්තය නියම කරණ සූත්‍ර පද්‍යවය සියලු පොත්හි ම ආකුලව්‍යාකුල ව දක්නා ලැබේ. මෙයින් ප්‍රකාශ වන්නේ කුමක් ද යන බව වත් සිතා ගැණුමට අපහසු තරම් ඉතා අවුලක මේ පද්‍යවය වැටී තිබේ. මීට දක්වනලද නිදර්ශන පද්‍යයන්ගේ අතිශයාකුලත්වය ගැණ සලකන විට ද මෙය ශුද්ධ කිරීම නො ව අත්හැර දැමීම අතිශයින් ම යුතු ය යි අපට ද වැටහින. නමුත් ආධුනිකානුග්‍රහය ශ්‍රෙෂ්ඨ කර්තව්‍යයක් බැවින් මේ සඳහා මෙහි දී ව්‍යායාම කිරීමට ආසක්ත වූ බැව් කියමු.

"මේ අඹහැලි වෘත්තය සෑදීමට මුලින් ම කව්පද එකක් හා ඊට අගින් සිව්පද කවක් යෙදිය යුත්තේය. ඒ යෙදූ මුල කව් පදය මාත්‍රා දසනවයකින් වන යතියෙන් යුක්ත විය යුතු බැව් කියා තිබේ. ඒ පදය නැවතත් දසයක් කොට ද, ආයෙත් එම දසපදය විස්සක් කොට ද, හෙවත් තනිපදයක් සහිත තනි සිව්පද කවක් බැගින් සතරවාරයක් යොදා, එහි අගට තවත් සිව්පද කවක් යෙදූ විට මෙ වෘත්තය සිද්ධ වන අයුරු සිතා ගැණීමට ඉඩ තිබේ. එවිට මේ වෘත්තය තෙම කව්පද සූවිස්ස කින් ම සමන්විත වේ ය යි නිශ්චය කළ හැකි ය. ඊට දක්වන ලද නිදර්ශන ද මෙසේ යි:—

අඹහැලි.

1. අහස ගඟ තරඟ සිසිකඩ සලය යන ල බා(ක. ප.)
දුලුලු වරලසෙහි පලු සමලතලස මලුව ත්
නදනදන සොම්ගුණය කොම සිසි කල තෙනෙ ත්
තෙද දුලන රිවිරුසය බැහැර ලන නොව නැව ත්
නොමද රුප්පුකැල අඳුරදුරලු රිවිකිරණ යු ත් (කව.)

2. මුහුන හැලුනවර උරදරණ වැල හර දී(ක. ප.)
සරු නන හිසෙහි කොකුම තැවරුයෙහි රත කිර න
උරෙහි සඳ සොම් සඳන සුණු වතළ හද අද න
සරණ තල සලඹ සුම්හිරි නදින සවන ද න
අතයුවල වලලු යුග මිණිකිරණ උදුල ව න(කව.)

109. සම විසිමතින් මතු-සම මෙළෙ යති 1 පද දෙකක්,
පිරිසතැ සිව්පද වුව-සුනිස් නම් මේ නිදසුන්.

---

3. කලත රුසිර දත දත එපුරගත සබ බැ සා (කා. ප.)
සිකිපිල් සෙ දිගු වරලසෙහි උදුල තෙමලි නා
බත් උකුල රසුවැලය ගජ සම්නි උදුල නා
නිරිඳු පද කමල වැඳ සිරස නම කරමි නා
සතොස වන විලස තරනිඳුට සෙත් කරමි නා (කව.)
4. මගරු වත තෙදන යසගුණග පිවිතුරු දු ලා (කා. ප.)
පසිඳු සුරකැල දියත සුරසා දී නිතියෙ නා
නිරිඳු අප සියල් සත මිතුරු කර දෙවමි නා
දෙවිඳු බල මුලු ලොවට පෙන්වමිනි ලෙස ම නා
නිරිඳු සඳ දිනනුමැන කියමිනෙහි තොරද නා (කව.)
5. මෙවුලනට මිණිලු පය සලන්නි සක් ව ලා
තබා පැහැසර සරණ පියුම් සිරස ම ලා
තුරු පද තබා කොට තමතුරු කිකරු මු ලා
මෙ මෙහෙසුරු හට යැදිය සෙතය සතරන් ව ලා (කව.)

"මේ අඹහැලි වෘත්තය හා ඊට නිදර්ශන පද්‍යයන් ද යෙදෙන අයුරු දුන් මඳක් දුර වත් මෙයින් ආධුනිකජනතාවට පහසු වෙන් දැන ගැණීමට හැකි වීම අපට ඉතා සතුටුදායක වේ"

සඳැස්ලකුණු වණ්තා කතීෘන් වහන්සේගේ මේ උත්සාහය ගැණ පසසන අතර ම අතික් කාව්‍යග්‍රන්ථයක නැති, මෙහි ද ඉතා ව්‍යාකූල වූ මේ අඹහැලි ලක්‍ෂ්‍ය ලක්‍ෂණයන් මූළමතින් අස් කර දැමීම වඩා යොග්‍ය ය යි අපි කියමු. මෙය තිබීමෙන් ආධුනික ජනතාවට වන වැඩෙක් නම් අපට නො පෙණේ. හුදෙක් ඔවුන්ට මෙය තිබීමෙන් කරදරයක් ම වේ.

අඹහැලි විරිත් නිමි.

---

109. අර්ථ:— සම විසි මාත්‍රාවකින් මත්තෙහි සමාන වූ මෘතාක්‍ෂරයෙහි යති ඇති දෙපද කවක් අවසන්හි සිව්පදයක් වූවොත් **'සුනිස්'** නම් වෘත්තය වේ.

---

1. උනු විසිමතින් පුන යති සම මෙළෙ.-සඳැස්ලකුණ.
2. නිදසුන් මේ සුනිස් නම්.

110. (දෙවිසි මතින් ගුරෙක-යති සතරින් ඇරින් වේ,
ගුරු යුවල එක් දනු-මේ විරිත් දියුණු ද කොට.
111. පුන සිව් පෙළ්දන් මතු-නවමතිනි අඩපද වුව,
ගල සඳ නමැයි දන්නේ-නිදසුන් දනු මත්තේ.)

මේ නිදශීනය යි:—

නො දන්ව තෙපි මහා සෙස් දවකු දතිසෙන් එ ග න්
හැගවියා දූව ගන්නා සරිමග නිති ගිණි ග න්
තෙසිතා ගන්මි දහ ඔ යා
වේ පොළෙ ගෙම ඒනු ඔ යා
සර සර සඳ ලඹ ල ඔ යා
ඇද ඇර ලුව මා මු බ යා

විස්තර:— මේ වෘත්ත විශෙෂයෙහි මූලට යෙදෙන්නේ දෙපා කවකි. ඒ ද මාත්‍රා එක්විස්සකින් යුක්ත විය යුතු ය. එසේ ම එළි සම කළ යුත්තේ අල් අකුරකිනි. මීට වෙනස් ව යෙදීමට මේ සූත්‍රය ඉඩ නො දෙයි.

"අල කුරු මෙළේ දන්-පද අත්හි නො ම සිටුවවු" යනුවෙන් මාත්‍රාක්ෂර හෙවත් අල් අකුරු පාදවසානයෙහි නො යෙදිය යුතු ය යි ලකුණු සරෙහි කළ නියමය මේ සුතිස්විරිතෙහි දෙපා කව සම්බන්ධ තන්හි නො සලකනලද බව මෙයින් ඔප්පු වේ. මෙහි පමණක් නො ව මෙයින් අන්‍ය නොයෙක් තන්හි ද පාදන්ත යෙහි මළකුරු යෙදීමෙන් සිංහල කවීහු ලකුණුසරෙහි කළ ඒ නියමය උල්ලඩ්ඝනය කළහ. එසේ වුවත් මෙහි වනාහි එළිසමය නිත්‍යයෙන් අල් අකුරෙන් ම කළ යුතු වේ.

මෙහි "සමමෙළෙ යන පදයෙන් ද 'සම එළි' යන අර්ථය ම ප්‍රකාශ වේ" ය යි සමහරු කියති. ඒ භ්‍රාන්තියකි.

'උනුවිසිමතින්' යන පාඨය ගෙණ මාත්‍රා දහනවයකින් යතියක් වේ යයි ද ඇතැම්හු කියති. එහි යතියක් විය නො හැකි ය. එයින් පසු ව තිබෙන්නේ මාත්‍රා දෙකකි. එහෙයින් මාත්‍රා දහනවයකින් වන යතිය පාදවසානයට ඉතාමත් කිට්ටු ය. පාදන්තයතියට එතරම් කිට්ටුවෙන් යතියක් තැබීම අවශ්‍ය නො වේ.

110-111. මේ ගී දෙක ද, මෙයින් ප්‍රකාශ වන ගල සඳ විරිතට දක්වන ලද නිදසුන ද ඉතා ආකූල ය. එහෙයින් ම

මුද්‍රිත එක් පොතක මීට අර්ථව්‍යාඛ්‍යානයක් වත් නිදසුන් වත් නො දක්වන ලදී.

සඳැස් ලකුණු වර්ණනාවෙහි:—

"දෙවිසි මතින් ගුරෙක-නව සත් සත් මතින් වූ,
යතිතුරු වූ යලිත්-මෙ ම කව්පද දියුණු කොට.

පුන සිව්පෙද අතැ-සමත අඩු එක් පද වුව,
ගලසඳ නමැයි දන්නේ-නිදසුන් ද දනු මත්තේ"

යන වශයෙන් මෙය සංසකරණය කොට—

"දෙවිසිමතින්, මාත්‍රා දෙවිස්සකින් පර ව; ගුරෙක, ගුරු ක්‍ෂරයෙක් වේ; නව සත්සත්මතින් වූ, මාත්‍රා නවයකින් හා සතකින් හා සතකින් යෙදුනා වූ; යතිතුරු වූ, යතියෙන් අධික වූ; මෙ ම කව්පද, මේ කාව්‍යපාදය; දියුණු කොට, විගුණ කොටින්; පුන, යලිත්; සිව්පදඅතැ, සිව්පදයාගේ අනතයෙහි; සමත අඩු, මාත්‍රා සයක් අඩු වූ; එක පද වුව, එක පදයක් වුව හොත්; ගලසඳ නමැ සි, ගලසඳ නම් වෘත්තය සි; දන්නේ, ජානනය කරන්නෝ ය; නිදසුන් ද, (ඊට) නිදශීන ද; මත්තේ, මතුයෙහි; දනු, ජානනය කරනු" යි

අර්ථ ද කියා—

"මේ ගලසඳ නම් වෘත්තය සෑදෙන අයුරු මේ සූත්‍රවයෙන් කියනු ලැබේ. එනම්: මාත්‍රා දෙවිස්සකින් පර ව ගුරු අක්‍ෂර යෙක් වේ. යලිදු නව මාත්‍රාවකින් හා මාත්‍රා සතෙන් සතෙන් යති ඇති කව් දෙපදයක් මුලට මෙදිය යුතු ය. ඊට අගින් තවත් කාවක් යෙදිය යුතු ය. එම කව්හි අගපදයේ අතික් පද වලට වඩා මාත්‍රා සයක් අඩුවිය යුතු සි. මෙසේ වූ කල්හි මෙ වෘත්තය තෙම ගලසඳ ය යි කියනු ලැබේ" යි.

විස්තරයක් ද කර—

"දියවැඩ හෙසින් වැඩිහ කුළුනෙන් නොවැළහා මෙන් ගි
දියම සුමඟුල් ලැබ සිරිබර ලකල් කලග කිත්නෙ ගි

උනා පහලෙ දැහැ සව්සකගෙන යො නෙ ගි
සිරිසිඳු සැප වැද ඉසිදහසම වෙ නෙ ගි
ඉසිවදන් සුමුසුවන සුමිගිරි වෙ නෙ ගි
සග පහවැඩ හිම වෙ නෙ ගි"යි

112. මුනිනඳන පෙර පද[1]-දිගුණු කොට බඳ හොත්,
පිරියත්හි ගිව්පද වුව-වසම් සඳ නම් හෙ මෙසේ.

113. මුනිනඳන පරපද-අගෙහි වසම් පද ලා,
දිගුණු කොට බඳ හොත්-වසම්උනුසඳ නම් වෙ.

නිදසුන් ද දක්වන ලදී.

ඒ ශුද්ධියත් නිදර්ශනත් ඉතාමත් ආකූලබව කියමු. මෙය පූර්වතත්ත්වයට පැමිණවීමට කිසි ම පිටිවහලක් නැත. මෙය ද එලු සඳස්ලකුණෙන් පහ කළ යුත්තකි.

ගලසඳ යි.

112. අර්ථ:— මුනිනඳන නම් වෘත්තයෙහි පූර්වපදය දිගුණු කොට බැන්දෙත් ඒ අවසන්හි සිව්පදයක් වුවොත් ‘වසම්සඳ’ නම් වෘත්තය වේ.

ඒ මෙසේ යි:—

කල් කුළුපුලු ඉඟිල්ලිනි ගෙලග වතළ වරල්ලි නි
වියවුලි එසුනු මල්ලි නී කියඹුවැලය සුනිල්ලි නී
පිල්බර නෙත් සදිසි වූ මද නෙ ත් නි
බුලතිනළුත් කොමලරත ලවන ත් නී
ඉඟිලස වරල් වුවන ලෙල කණ ත් නි
සොමු කළ පස්කැන් ලලන කොපුල ත් නී

විස්තර:— මුනිනඳන පෙරවිලඹු දෙපා කවෙහි පූර්ව පාදය විගුණ කොට හෙවත් විරුවෘත්ත කොට ඒ අවසන්හි සිව්පද කවක් යෙදූ විට වසම්සඳ විරිත ලැබේ. මුනිනඳන පෙරවිලඹු විරිතෙහි ගුරුලඝුමාත්‍රාදි නියමයක් නැති හෙයින් මුනිනඳන පෙරවිලඹු පෙරපදය කොබන්දක් දැ යි නිශ්චය කිරීම අපහසු ය. එහෙත් යට දෙපා කව් කොටසෙහි හා මෙහිත් දක්වන ලද නිදසුන් අනු ව එය නිශ්චය කට යුතු සේ පෙණේ. මුනිනඳන පෙරවිලඹු පූර්වපාදය වශයෙන් දැක්වූ නිදසුන් අනු ව එහි මාත්‍රා විසිහතරකි. මාත්‍රා දෙළසින් දෙළසින් එළිසමය සහිත යතිය ද පෙණේ.

වසම් සඳ යි.

113. අර්ථ:— මුනිනඳන පරපාදයාගේ අන්තයෙහි විෂම පාදයක් ලා එය විගුණ කොට බැන්දෙත් වසම්උනුසඳ නම් වේ.

---

1. මුනිනද පෙර දෙපද.

114. බඳ සත්මතින් අතැ-එක් විරිතින් සතරපද,
පිහියොබ නමැයි දන්නේ-නිදසුන් එයට මේ වෙ,

විස්තර:—මුනිනන්‍දනවෘත්තයාගේ පරපදයම, ඊට මාත්‍රා ගුරු ලඝු ආදියෙන් වෙනස් වූ තවත් පදයක් එකතු කළ විට දෙපා කවක් සිද්ධ වේ. එය දියුණු කළ විට හෙවත් එවැනි තවත් දෙපා කවක් ඊට එකතු කළ විට වසම්උනුසඳ විරිත සෑදේ. මුනිනන්‍දන වෘත්තයන්ගේ ලක්‍ෂණ අකපිත හෙයින් ද නිදසුන් ව්‍යාකුල හෙයින් ද මෙහි දු සපිර වූ ලක්‍ෂණ නියමයක් කළ නො හැකි ය.

මීට දැක්වූ නිදසුන මෙසේ යි:—

අවුල්හරින් සපුරුහරින් එ තැන පස ලැ ගි නි
ඉසිලස කොමල අ ගි නි
දෙව්දුහු ඇඟිලි ගැමෙන් මිරිකි තන කොකුමහර ගි නි
මද මත සොළි නර කිනි සිරි ගි නි

වසම් උනු සඳ යි.

114. අර්ථ:— මාත්‍රා සතකින් අනතයෙහි එක් විරිතකින් සිව්පදය බැන්දෙත් (ඒ විරිත) පිහියොබ නමැයි දත යුතු යි.

ඊට නිදසුන් මේ යි:—

අහස් විල එව්, සඳ මිණි පුල් හි
පිව්ගුර සෙසින්, කුමුදන වැස් හි
සොඳ කුමුදුසක්, පැහැසුබ වජ් හි
සිකිසොන් යතව, නහ ඇපැලුම් හි

විස්තර:— මේ නිදසුනෙහි සිව්පදයෙහි ම මුලට මාත්‍රා හත බැගින් ද ඊළඟට එක ම විරිතින් බැඳි එළිසම සිව්පදයක් ද වේ. මාත්‍රා හතෙන් අග යෙදෙන සිව්පදය තමන් කැමැති විරිතකින් බැඳිය හැකි හෙයින් අසඞ්ඛ්‍ය ගණනක් පිහියොබ විරිත් තිබේ.

සඳැස්ලකුණු වණ්නාවෙහි සූත්‍ර ගීය:—

"බඳ යති සත්සතෙක්-විරිතින් සතරපද වත,
පිහියොබ නමැයි දන්නේ-නිදසුන් එයට මේ වේ" යි

සංස්කරණය කොට "එක ම වෘත්තයකින් බඳනා ලද සිව්පද යක්හුගේ සත් සත් මාත්‍රාවකින් විශ්‍රාමය වත හොත් එය පිහියොබ නමැ" යි කියන ලදී. එකී ලක්‍ෂණ අනු ව නම් මේ

115. කෙළ සුවහස් විරිත්-සඳස්ලකුණු දනු එළුවෙව,
එබඳුත් හොත් කිවියරන්-නො විරිත් නමැයි කො විරිත්.

116. මිණ් ආරෙව මිණ්-තෝරා නන් උතුම්තුම්,
විරිත් මිණ් ආරන්-කිවි ගෙණ බඳනේ විරිත්. 1

වෘත්තය සෙල්සඳසට අයත් විරිතක් වේ. එහෙයින් එහි මිස මෙහි යෙදිය නො හැකි වේ. මෙහි දී කියන ලද හෙයින් ම මෙය ස්ථිර වූ ලක්‍ෂණයක් නැති වෘත්තයක් බව ඔප්පු වේ. එහෙයින් ඒ සංස්කරණය යොග්‍ය ය යි සිතිය නො හේ.

මූල දෙපාකව් අතර ද පිහියොබ නමින් වෘත්තයක් උදෙසන ලදී. එක නමින් වෙනස් ලකුණු ඇති විරිත් දෙකක් ඇති වීම නො මැනවි. මෙය ග්‍රන්‍ථ කර්තෘගේ ප්‍රමාදයෙන් වූවක් ද නැත හොත් ලෙඛකයන්ගේ වරදින් වූවක් දැ යි කිය නො හේ. කෙසේ වුවත් එකක් අධික ය.

පිහියොබ යි.

මියුරු සඳ නිමි.

වෘත්තලක්‍ෂණ කථනය සමාප්ත කොට එයින් අන්‍ය වූ ද කෙළ සුවහස් ගණන් විරිත් ඇතිබව දක්වන්නාහු "කෙළ සුවහස්" යනාදිය කියත්.

115 අර්ථ:— සිංහලයෙහි කොටි ශත සහස්‍ර වෘත්ත ඇති ඡන්දෝලක්‍ෂණ දත යුතු යි. කාව්‍යකාරයන් ඒ බඳිතොත් කවර නම් වෘත්තයක් වෘත්තයක් නම් නො වේ ද?

විස්තර.— ඡන්දස්හි අසඞ්ඛ්‍ය ගණන් වෘත්ත ඇති බව යට දක්වූ සඞ්ඛ්‍යාතප්‍රත්‍යයාදියෙන් පැහැදිලි වේ. ඒ වෘත්ත ද සම විෂමාදි නොයෙක් ප්‍රභෙද වලට පැමිණේ. කවර ලෙසකින් පද්‍ය බන්‍ධනය කළත් ඊට ඡන්දසෙහි වෘත්තයක් ද ඇත්තේ ය. එහෙයින් වැරදි වෘත්තයකැයි කියහැක්කක් නැත්තේ ය. සියල්ල ම වෘත්තසඞ්ඛ්‍යාවට ම වැටේ. එසේ වුවත් ශ්‍රැති සුඛය නො නැසෙන සේ යහපත් විරිත් ම තෝරා ගෙණ පද්‍යබන්‍ධනය කළ යුතු බව අනතුරු ගීයෙන් කියත්. මෙසේ ඉඩ දෙනලද නමුදු ඡන්දශ්ශාස්ත්‍ර නියමයන් නො පිරිහෙලා ම පද්‍යබන්‍ධනය කළ යුතු යි.

116. අර්ථ:— රත්නාකරයෙහි වූ නොයෙක් උතුම් උතුම් රත්න තෝරා ගෙණ (ආභරණයන්හි) බන්‍ධනය කරන්නාක්

---

1. වර විරිත්.

117. ඇත හොතුදු රුවන්-ගනඅඳුරේ කොමාරේ,
පිවිරසිනයක් දක්නේ-පළම නැත ඉතිරියන්.

118. එමෙනි මා නිය අස-කින් කළ විරිත් මිණිමල්,
රැඳෙවා ගෙලෙ යෙහෙන්-සිරිලක එළු කිවියරන්.

119. සියබස් පද නිදෙස්-පහනත සඳැස් මෙ වැවුප්,
විමලග සසුන් වැසි වූ-බද නම විසින් දුවුයේ.

එළුසඳැස්ලකුණ නිමි.

මෙන් කවිතෙම වෘත්තරත්නාකරයෙන් (=ඡඳැසින්) උතුම් උතුම් විරිත් (තෝරා) ගෙණ බන්ධනය කරන්නේ ය.

විස්තර:— ආකරයෙහි නානාවිධ මාණික්‍ය ඇත ද ආභරණ කර්මාන්තයෙහි දක්ෂ පුරුෂතෙමේ ඒ සියල්ල ම නො ගෙණ එයින් උතුම් උතුම් මැණික් පමණක් තෝරා ගෙණ ආභරණ යන්හි බැඳ ලොකයාගේ ප්‍රශංසාවටත් ධනපරිත්‍යාගයටත් භාජන වේ. එසේ ම දක්ෂ කවිතෙමේ, ඡඳැස්හි නොයෙක් වෘත්ත ඇත ද, එයින් උතුම් වෘත්ත පමණක් තෝරා ගෙණ කාව්‍ය බන්ධනය කරන්නේ ය.

117. අර්ථ:— ඝනාන්ධකාර ඇති කොෂ්ඨාගාරයෙහි රත්න ඇතත් සූර්‍ය්‍යරශ්මියෙන් දක්නේ අංශයකි (=කොටසකි). ඉතිරි රත්නයන්ගේ ප්‍රකට භාවයක් (පෙණීමක්) නැත්තේ ය.

118. අර්ථ:— එලෙසින් මාගේ ඥානාංශුවකින් කළා වූ වෘත්ත නමැති මණිමාලාව ශ්‍රීලඞ්කාවෙහි සිංහල කාව්‍යකාරයන්ගේ කණ්ඨයෙහි යෙහෙන් රැඳේවා.

119. අර්ථ:— ස්වකීය භාෂාමය පද්‍ය නමැති නිර්මල ප්‍රදීප යෙහි මේ ඡඳැස් නමැති වෘත්තිය (=පහන්තීරය) නිර්මල වූ අග්‍ර වූ ශාසනයෙහි වාසි වූ (=පැවිදි වූ) භද්‍ර නමැතියන් විසින් දක්නා ලද්දේ ය.

එළුසඳැස් ලකුණට කළ සඤ්ජීවනී ව්‍යාඛ්‍යාව

සමාප්ත යි.

ඡන්දෝ වෘත්ත නාමයන්ගේ අකාරාදි
අනුක්‍රමණිකාව.

අණවිදඹු	69
අතිඋතු	47
අඹහැලි	74, 93
අරි	50
ඇහැලි	74, 87
උතු	44
උතුවිලඹුගී	22, 24
උතුහැලි	83
උපජාති	52
උමතුගී	16, 24
උවදූ	52
උවදූසැහැලි	78
කඩවක්	74, 77
කඳ	49
කනීල්	54
කමලා	63
කාව්ගී	16, 24
කාරිකා	18, 24
කිඳුරු කෙළි	60
කුසුම් සිරිහර	63
ගඟහැලි	66
ගජ	44, 55
ගජගාමි (ගැමි)	4, 22, 24
ගලසඳ	96
ගාහ	79 84
ගී	13, 24
තරඟවැල	57
තලා	47
තිරියත්සර	49
තුරඟරඟ	63
තෙනෙත්	44, 63
තොභොල්ගී	19, 24
තෝටක	4, 57
දකුණුතොහොල්ගී	19, 24
දණ්ඩක (දඹු)	69
දිගහුරු	65
දිගෝවිලි	64
දියකේලි	56
දුවඟගී	18, 24
දෙපා	71
දෙව්ගීගාහ	58
දෙව්තළු	75
දෙව්පාණි	72
දෛධක	4, 58
දෛඹ	56
නරහරහ	61
නලහව්	62
නළුගාහ	53
නළුගී	20, 24
නුපුන්සඳ	66
පද්මාකර	48
පමදු	65
පසුකෙළි	75
පියුමකර	48
පියුම්ගී	15, 24
පිහිටි	44
පිහියොඹු	73–99
පුණුඅතිපුණු	67
පෙද	58
ප්‍රහරණකලිතා	59
බමරගී	16, 24
බහසුරුවිදඹ	60

බැහැලි	74, 85
බිඟුවෙණ	50
බිඳු	47
බුජඟයා	50
භුජඞගප්‍රයාත	51
මත්වලගී	15, 24
මදු	44
මැදුම්	44, 47
මිණිපොකුරු	54
මිණිමල්	55
මිණිරිළු	61
මින්ගති	52
මියුරුසඳ	74
මිසුලු	47
මිහිඳු	74, 89
මී	44, 65
මුනිතඳන පෙර-පරවිලඹු	73, 98
මුවරදද	59
යා ගී	17, 24
යොන්ගී	18, 24
යොන්මත්වැල	51
රවුළු	44. 61
රසහැලි	74, 89
රාහැලි	74, 89
රැඳි	44, 59
ලියකේලි	59
ලියහැලි	74, 84
වම්තොහොල්ගී	19, 24
වසත්	51
වසම්සඳ	98
වසම්උතුසඳ	98
වියත්	62
විරිලි	74, 89
විලඹුසිතිලිගී	76
සක්වා	57
සඳුල්කෙළි	55
සඳ	44, 46
සඳනටගී	19, 24
සඳහැලි	74, 86
සන්දෂ්ටයමක	20
සබරනළු	75
සමුදුරුඝොස්	61
සරඟහැලි	74, 91
සසපුලුතුගී	21, 24
සැහැලි	74
සිතිලිගී	74, 75
සිරි (සඳ)	44, 47
සිරි (විරිත්)	46
සුනිස්	74, 95
සුපිහිටි	44, 49
සුරමත්වැල	52
සුරිඳු	74, 89
සෙල්	44, 53
සෙවියත්සර	49
සෝදාමිණි	64
හසගැමි	48
හිරු	44